

त्रिमूर्ती शिक्षण संस्थेचे
श्रीमती विमलबाई उत्तमराव पाटील कला
व कै.डॉ.भास्कर सदाशिव देसले विज्ञान
महाविद्यालय, साक्री जि.धुळे ४२४३०४

Trimurti Shikshan Sanstha, Sakri
Smt. Vimalbai Uttamrao Patil Arts
& Late Dr. Bhaskar Sadashiv Desale
Science College, Sakri Dist.Dhule 424304

नेक प्रमाणित

Email : vimalbaipatilcollege@gmail.com
Web Site : http://www.vupabsdscsakri.co.in/
Phone : (02568) 240462
Fax : 02568-240462

PRINCIPAL
Dr. P. S. Sonawane
M.A.,Ph.D.
Email : pandharinath112@gmail.com
Mob. : 9404972944

Ref. TSS : /202

Date : / / 202

1.3.1 Institution integrates cross cutting issues relevant to Gender, Environment and Sustainability, Human Values and Professional Ethics into the Curriculum

Cross Cutting Issues into the Curriculum

Sr. No.	Course	Program	Cross-cutting Issues Addressed	Page No
1	FYBA / FYBSc	Environmental Studies	Environmental Awareness & Sustainability	1 to 8
2	FYBA - Geography	G1 Physical Geography	Environmental Awareness & Sustainability	9 to 11
3	SYBA - Geography	Gg 211 (A-G2) and DSC - D (Gg-241) Human Geography	Human Values	12 to 14
4	TYBA - Geography	Gg 351 (DSC 1E) Environmental Geography	Environmental Awareness & Sustainability	15 to 16
		Gg 365 (GE1B) Sustainability and Development	Environmental Awareness & Sustainability	17
5	TYBA - Geography	Population Geography	Gender Sensitisation & Equality	19 to 20
6	FYBA - Political Science	DSC 1 A Indian Constitution	Constitutional Values	21
7	SYBA - Political Science	DSC-1 E and F Indian Political Thoughts	Gender Equality & Social Equality	22 & 23
8	FYBA - Hindi	HIN-111 A-1 Hindi Samanya (G-1)	Human Values	24
		HIN 121 , A-2 Hindi Samanya G-2	Human Values	25
9	SYBA - Hindi	HIN 231 , A and B Hindi Samanya G-3	Human Values	16 to 27
		DSC-1 (HINDI) Shreshta Hindi Ekanki	Human Values	28 to 31
		Upnyas Vidha	Human Values	32 to 33

Co-ordinator
IQAC

T.S.S.'s Smt.V.U.Patil Arts &
Late Dr.B.S.Desale Science College
Sakri, Tal.Sakri, Dist.Dhule

PRINCIPAL
TSS's Smt.V.U.Patil Arts &
Late Dr.B.S.Desale Science College,
Sakri, Dist.Dhule PIN-424304

10	TYBA - Hindi	HIN 352 & 362 Hindi Sahitya Ka Itihas	Human Values	34 to 35	
11	FYBA - History	History Of Indian Freedom Movement (1857 To 1905)	Human Values	36	
		History Of Indian Freedom Movement (1905 To 1947)	Human Values	37	
		DSC 231 History of the Marthas	Social Equality	38	
		(DSE-232 and 242)History of the United State of America 1776-1945	Human Right	39 to 40	
		'His-234 & 244 History of Moderan Maharashtra	Social Equality	41	
		His 243 History of Medival Maharashtra	Human Right	42	
12	SYBA - History	HOC (G-3) 351 History of Culture	Social Equality	43	
		His 232 & 242 Post Indepandence India	Human Right	44 to 46	
		DSE- His 233 History of Anciant India	Social Equality	47	
13	FYBA - Marathi	MARG-111(A) Vadmayin prakar-Katha	Gender Sensitisation & Equality	48	
			Human Values	49	
14	SYBA - Marathi	MARG-121 (A) Vadmayin prakar-Abhyas Kavita	Human Values	50 to 51	
			DSC MAR 231(A)/ 241(A) Vaicharic Gadyalekhanacha Abhyas/ Charitra Atmcharitra lekhanacha Abhyas	Human Values, Gender Equality & Social Equality	52 to 55
			DSE MAR 1 MAR 232 / MAR 242 Adhunic vadmay Prakar kadmbari/ Adhunic vadmay prakar Kavita	Human Values, Gender Equality & Social Equality	56 to 58
			DSE MAR 2 MAR 233/ MAR 243 Bharatiy and Pachhatya sahitya vichar	Human Values	59 to 61
			SEC MAR MAR 234/ MAR 244 Lekhan kaushalya -Mudrit shodhan/Lekhan kaushalya - sarjanshil lekhan	Human Values	62 to 64
15	TYBA - Marathi	MIL Marathi MAR 236/ MAR 246 Mudrit madhyamasathi lekhan/ Sravya madhyamasthi lekhan va sanvad	Human Values	65 to 67	
			DSC MAR E Ekankika lekhanacha Abhyas,	Human Values	68
			DSC MAR F Lalit gadya lekhanacha Abhyas	Human Values	69
			DSE 3 MAR A/B Madhyayugin Marathi vadmayacha itihas	Human Values	70 to 71
			DSE 4 MAR A/B Marathicha Bhashik Abhyas	Human Values	72 to 73
		GE Marathi A/B Marathi lokrangbhumi	Human Values	74 to 75	

Co-ordinator
IQAC

T.S.S.'s Smt.V.U.Patil Arts &
Late Dr.B.S.Desale Science College
Sakri, Tal.Sakri, Dist.Dhule

PRINCIPAL

TSS's Smt.V.U.Patil Arts &
Late Dr.B.S.Desale Science College,
Sakri, Dist.Dhule PIN-424304

		MIL Marathi 3/4 Druk shravya madhyamasathi lekhan va sanvad/ Aadhunic samajmadhye marathi lekhan va sanvad	Human Values	76 to 77
		SEC MAR 3/4 Lekhan Kaushalya-Nimbandha lekhan/ Lekhan kaushalya granth parikhan lekhan	Human Values	78 to 79
16	FYBSC - Marathi	AEC-1 A, 2 A Katha (Vyankatesh Mandgulakaranchya), Sanvad	Social Equality, Humanities & Women Rights	80 to 83
17	SYBSC - Marathi	AECC MAR 1/2 Vidnyan katha aani nond lekhan/ vidnyan katha ani vidnyan per lekhan	Social Equality, Humanities & Women Rights	84 to 86
18	FYBA - Comp. English	C-ENG 101 /201	Human Values, Professional Ethics, Livelihood	87 to 89
19	SYBA - English	English for Humanities	Human Values, Nature Values	90 to 91
		DSE 1A & B 16th and 17th Century English literature	Human Values, Nature Values	92 to 93
		DSE 2A & B 18th & 19th Century	Human Values, Nature Values	94 to 95
		DSC1 C & D The Study of Novel and Drama	Human Values, Nature Values	96 to 98
		SEC I & II English for Competitive Examination	Human Values, Professional Ethics, Livelihood	99 to 100
20	TYBA - English	AEC Developing Communication Skill I & II	Human Values, Nature Values, Philosophical Values	101 to 102
		DSC 3 ENG A&B 20th Century English literature	Human Values, Nature Values, Philosophical Values	103 to 104
		DSE 4 ENG -A The Study of English Language	Human Values, Nature Values	105
21	TYBA - Sociology	DSc Soc 1E 351 & 1F Indian society: Structure and Change	Human Values, Philosophical Values	106 to 107
22	SYBA - Sociology	DSC-Soc 1C 231andSoc 1C 241 Indian Society : Issues and Problems	Social Values, Natural Values, Human Values	108 to 109
23	FYBA - Sociology	Soc 101 Introduction to Sociology	Human Values	110
		Soc 201 Sociology of India	Human Values	111
24	FYBA - Education	Edu-101 & 201 Foundation of Education	Human Values, Philosophical Values	112 to 113
25	SYBA - Education	DSC 1 C,231 & D,241 Psychological Foundation of education	Human Values, Philosophical Values	114 to 115
26	TYBA - Education	Educational Theory in the Global Perspective	Human Values, Philosophical Values	116 to 117
		Philosophical, Sociology Foundation of Health Education	Human Right	118 to 119

Co-ordinator
IQAC

T.S.S.'s Smt.V.U.Patil Arts &
Late Dr.B.S.Desale Science College
Sakri, Tal.Sakri, Dist.Dhule

PRINCIPAL
TSS's Smt.V.U.Patil Arts &
Late Dr.B.S.Desale Science College,
Sakri, Dist.Dhule PIN-424304

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

अभ्यास मंडळ विभाग

जा.क्र. : उमवि/२१/Environmental Studies/५२७/२०१८

दिनांक:- २२/११/२०१८

प्रति,

क.ब.चौ.उमविशी संलग्न सर्व महाविद्यालयांचे मा.प्राचार्य
व मान्यता प्राप्त परिसंस्थांचे मा. संचालक आणि
मा.विभाग प्रमुख विद्यापीठ शैक्षणिक प्रशाळा / विभाग यांना...

विषय :- Environmental Studies या विषयाचे अभ्यासक्रमा संदर्भात.

महोदय / महोदया,

उपरोक्त विषयांस अनुसरून आपणांस कळविण्यात येते की, मा.सर्वोच्च न्यायालयाचे निर्णयानुसार पर्यावरण संतुलन राखण्यासाठी प्रथम वर्षास प्रवेशित विद्यार्थ्यांसाठी सहा महिन्यांचा पर्यावरणशास्त्र विषयाचा अभ्यासक्रम जून, २००४ पासून सर्व विद्याशाखांमध्ये समाविष्ट करण्यात आलेला आहे.

शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ पासून प्रथम वर्ष कला विज्ञान व वाणिज्य वर्गांना Choice Based Credit System लागू करण्यात आलेली असल्याने Environmental Studies या विषयाचा अभ्यासक्रम Ability Enhancement Course अंतर्गत Choice Based Credit System प्रमाणे तयार करणेसाठी नियुक्त समितीच्या सभेत Environmental Studies विषयाच्या गुणांची विभागणी (Marks Pattern) देखील ६०:४० प्रमाणे करण्यात यावी, व गुणांकन (Marks Pattern) पुढील प्रमाणे करण्यात यावे, असे ठरले आहे.

लेखी परीक्षा (Theory)	६० गुण
अंतर्गत (Internal) परीक्षा फिल्ड वर्क / व्हायवा	४० गुण
एकूण	१०० गुण

अंतर्गत ४० गुणांची विभागणी पुढील प्रमाणे करण्यात यावी.

उपस्थिती (Attendance)	०५ गुण
वर्तणूक (Behaviour)	०५ गुण
व्हायवा (Viva-voce)	१० गुण
फिल्ड वर्क (Report of field Work)	२० गुण
	४० गुण

त्याअनुषंगाने Environmental Studies या विषयाचा अभ्यासक्रम विद्यापीठ अनुदान आयोगाने दिलेला असून तो जसाचे तसा लागू करण्यात आलेला असल्याने अभ्यासक्रमात बदल न करता अभ्यासक्रम तोच ठेवण्यात आला आहे. सदरचा अभ्यासक्रम उमविच्या संकेत स्थळावर अपलोड करण्यात आला आहे. तरी वरील आशय सर्व संबंधित प्राध्यापक व विद्यार्थी यांचे निदर्शनास आणून देवून पुढील योग्य ती कार्यवाही करून विद्यापीठास सहकार्य करावे, ही विनंती.

म.कळावे,

आपला विश्वासू,

(ए.सी.मनोर)

उपकुलसचिव

अभ्यास मंडळ विभाग

CORE MODULE SYLLABUS FOR ENVIRONMENTAL STUDIES
FOR UNDER GRADUATE COURSES OF ALL BRANCHES
OF HIGHER EDUCATION

Vision

The importance of environmental science and environmental studies cannot be disputed. The need for sustainable development is a key to the future of mankind. Continuing problems of pollution, loss of forest, solid waste disposal, degradation of environment, issues like economic productivity and national security, Global warming, the depletion of ozone layer and loss of biodiversity have made everyone aware of environmental issues. The United Nations Conference on Environment and Development held in Rio de Janeiro in 1992 and World Summit on Sustainable Development at Johannesburg in 2002 have drawn the attention of people around the globe to the deteriorating condition of our environment. It is clear that no citizen of the earth can afford to be ignorant of environment issues. Environmental management has captured the attention of health care managers. Managing environmental hazards has become very important.

Human beings have been interested in ecology since the beginning of civilization. Even our ancient scriptures have emphasized about practices and values of environmental conservation. It is now even more critical than ever before for mankind as a whole to have a clear understanding of environmental concerns and to follow sustainable development practices.

India is rich in biodiversity which provides various resources for people. It is also basis for biotechnology.

Only about 1.7 million living organisms have been described and named globally. Still many more remain to be identified and described. Attempts are made to

conserve them in ex-situ and in-situ situations. Intellectual property rights (IPRs) have become important in a biodiversity-rich country like India to protect microbes, plants and animals that have useful genetic properties. Destruction of habitats, over-use of energy resource and environmental pollution have been found to be responsible for the loss of a large number of life-forms. It is feared that a large proportion of life on earth may get wiped out in the near future.

In spite of the deteriorating status of the environment, study of environment has so far not received adequate attention in our academic programmes. Recognizing this, the Hon'ble Supreme Court directed the UGC to introduce a basic course on environment at every level in college education. Accordingly, the matter was considered by UGC and it was decided that a six months compulsory core module course in environmental studies may be prepared and compulsorily implemented in all the University/Colleges of India.

The experts committee appointed by the UGC has looked into all the pertinent questions, issues and other relevant matters. This was followed by framing of the core module syllabus for environmental studies for undergraduate courses of all branches of Higher Education. We are deeply conscious that there are bound to be gaps between the ideal and real. Genuine endeavour is required to minimize the gaps by intellectual and material inputs. The success of this course will depend on the initiative and drive of the teachers and the receptive students.

SYLLABUS

Unit 1 : Multidisciplinary nature of environmental studies

Definition, scope and importance

(2 lectures)

Need for public awareness.

Unit 2 : Natural Resources :

Renewable and non-renewable resources :

Natural resources and associated problems.

- a) Forest resources : Use and over-exploitation, deforestation, case studies.
Timber extraction, mining, dams and their effects on forest and tribal people.
  - b) Water resources : Use and over-utilization of surface and ground water, floods, drought, conflicts over water, dams-benefits and problems.
  - c) Mineral resources : Use and exploitation, environmental effects of extracting and using mineral resources, case studies.
  - d) Food resources : World food problems, changes caused by agriculture and overgrazing, effects of modern agriculture, fertilizer-pesticide problems, water logging, salinity, case studies.
  - e) Energy resources : Growing energy needs, renewable and non renewable energy sources, use of alternate energy sources. Case studies.
  - f) Land resources : Land as a resource, land degradation, man induced landslides, soil erosion and desertification.
- Role of an individual in conservation of natural resources.
  - Equitable use of resources for sustainable lifestyles.

(8 lectures)

Unit 3 : Ecosystems

- Concept of an ecosystem.

- Structure and function of an ecosystem.
- Producers, consumers and decomposers.
- Energy flow in the ecosystem.
- Ecological succession.
- Food chains, food webs and ecological pyramids.
- Introduction, types, characteristic features, structure and function of the following ecosystem :-
  - a. Forest ecosystem
  - b. Grassland ecosystem
  - c. Desert ecosystem
  - d. Aquatic ecosystems (ponds, streams, lakes, rivers, oceans, estuaries)

(6 lectures)

Unit 4 : Biodiversity and its conservation

- Introduction – Definition : genetic, species and ecosystem diversity.
- Biogeographical classification of India
- Value of biodiversity : consumptive use, productive use, social, ethical, aesthetic and option values
- Biodiversity at global, National and local levels.
- India as a mega-diversity nation

- Hot-spots of biodiversity.
- Threats to biodiversity : habitat loss, poaching of wildlife, man-wildlife conflicts.
- Endangered and endemic species of India
- Conservation of biodiversity : In-situ and Ex-situ conservation of biodiversity.

(8 lectures)

Unit 5 : Environmental Pollution

Definition

- Cause, effects and control measures of :-
  - a. Air pollution
  - b. Water pollution
  - c. Soil pollution
  - d. Marine pollution
  - e. Noise pollution
  - f. Thermal pollution
  - g. Nuclear hazards
- Solid waste Management : Causes, effects and control measures of urban and industrial wastes.
- Role of an individual in prevention of pollution.
- Pollution case studies.
- Diaster management : floods, earthquake, cyclone and landslides.

(8 lectures)

Unit 6 : Social Issues and the Environment

- From Unsustainable to Sustainable development
- Urban problems related to energy
- Water conservation, rain water harvesting, watershed management
- Resettlement and rehabilitation of people; its problems and concerns. Case Studies
- Environmental ethics : Issues and possible solutions.
- Climate change, global warming, acid rain, ozone layer depletion, nuclear accidents and holocaust. Case Studies.
- Wasteland reclamation.
- Consumerism and waste products.
- Environment Protection Act.
- Air (Prevention and Control of Pollution) Act.
- Water (Prevention and control of Pollution) Act
- Wildlife Protection Act
- Forest Conservation Act
- Issues involved in enforcement of environmental legislation.
- Public awareness.

(7 lectures)

Unit 7 : Human Population and the Environment

- Population growth, variation among nations.
- Population explosion – Family Welfare Programme.

- Environment and human health.
- Human Rights.
- Value Education.
- HIV/AIDS.
- Women and Child Welfare.
- Role of Information Technology in Environment and human health.
- Case Studies.

(6 lectures)

Unit 8 : Field work

- Visit to a local area to document environmental assets-
river/forest/grassland/hill/mountain
- Visit to a local polluted site-Urban/Rural/Industrial/Agricultural
- Study of common plants, insects, birds.
- Study of simple ecosystems-pond, river, hill slopes, etc. (Field work Equal to 5
lecture hours)

NORTH MAHARASHTRA UNIVERSITY, JALGAON
F.Y.B.A. (SEMESTER – I) GEOGRAPHY SYLLABUS
W.E.F. JUNE- 2018

Total Credits – 03

External Marks – 60

Internal Marks - 40

Gg. 101 PHYSICAL GEOGRAPHY: PART– I (Lithosphere)

Sr. No.	Topic	Sub Topic	Unit	Periods	Marks
1	Imaginary Lines and Movement of The Earth	A. Imaginary Lines	i. Parallels of Latitudes – Equator, Tropic of Cancer & Capricorn, Arctic, Antarctica Circles and Poles. ii. Meridians of Longitudes – Prime Meridian	20	10
		B. Movement of The Earth	i. The Earth Axis ii. Rotation of the earth and It's effects iii. Revolution of the earth and Its effects.		10
2	Origin of Oceans and Continents	A. Wager's Continental Drift Theory and Interior of the Earth	i. Salient feature of distribution of Continent and Oceans. Continental Drift Theory a) Basic Concept b) Evidences c) Criticism ii. Interior of the earth Crust, Mantle, Core and their minor details	20	10
		B. Rocks and Earthquake and Volcanoes	i. Definition, Classification and Characteristics of Rocks a) Igneous Rocks b) Sedimentary Rocks c) Metamorphic Rocks ii. Causes and effects of Earthquake with examples. iii. Volcanoes - Types, Causes, effects		10

3	Weathering and Work of Geomorphical Agents	A. Weathering	<ul style="list-style-type: none"> i. Definition ii. Types of weathering <ul style="list-style-type: none"> i. Mechanical ii. Chemical iii. Biological 		10
		B. Work of Geomorphical Agents	<ul style="list-style-type: none"> iii. River, Erosional landforms of river: <ul style="list-style-type: none"> i. V shaped Valley ii. Pot holes iii. Gorge iv. Rapids v. Waterfall iv. Depositional Landforms of river <ul style="list-style-type: none"> i. Meanders ii. Ox-Bow lakes iii. Flood Plains iv. Levees v. Deltas v. Winds, Erosional landforms of wind <ul style="list-style-type: none"> i. Blow- out or Deflation ii. hollows, iii. Mushroom Rock, iv. Yardangs, v. Zeugen, vi. Inselburgs. vi. Depositional landforms of wind – Sand Dunes, Barkhans and Loess 	20	10

NORTH MAHARASHTRA UNIVERSITY, JALGAON
F.Y.B.A. (SEMESTER – II) GEOGRAPHY SYLLABUS

W.E.F. JUNE- 2018

Total Credits – 03

External Marks – 60

Internal Marks - 40

Gg. 201 PHYSICAL GEOGRAPHY: PART- II (Atmosphere&Hydrosphere)

Sr. No.	Topic	Sub Topic	Unit	Periods	Marks
1	Atmosphere And Insolation	A. Origin Composition and Structure of Atmosphere	i. Introduction, Meaning of Atmosphere ii. Structure of Atmosphere a) Troposphere b) Stratosphere c) Ionosphere	20	10
		B. Insolation	i. Definition ii. Factors affecting the insolation a. Angle of the Sun rays b. Distance between earth and sun c. Distance between earth and sun d. Effects of atmosphere iii. Temperature – Horizontal and Vertical Distribution		10
2	Atmospheric Pressure, Winds and Atmospheric Moisture	A. Pressure Belt and Winds	i. Measurement of Atmospheric Pressure a) Definition of Isobars b) Formation of Pressure Belts c) Shifting of Pressure Belts and Their effects ii. Types of Winds a) Planetary Winds b) Monsoon winds c) Land and Sea Breezes	20	10
		B. Humidity and Precipitation	i. Definition and Types of Humidity a) Absolute Humidity		10

NORTH MAHARASHTRA UNIVERSITY, JALGAON

S.Y.B.A. SEMESTER- I

New Syllabus

(with effect from: June 2017)

Gg. 211(A): G2 – HUMAN GEOGRAPHY

Unit No.	Unit	Sub Unit	Periods
1.	Introduction to Human Geography	1.1 Definitions, Nature and Scope of Human Geography. 1.2 Branches of Human Geography a) Population Geography b) Social Geography c) Cultural Geography d) Economic Geography e) Political Geography f) Historical Geography 1.3 Relation between Man and Environment 1.4 Determinism and Possibilism 1.5 Stop and Go Determinism	18
2.	The Race of Mankind	2.1 Meaning and definition of race 2.2 Physical basis of racial groups 2.3 Classification of World Races a) Caucasoid b) Mongoloid c) Negroid d) Australoid 2.4 Ethnic groups in India. 2.5 Griffith Taylor's classification of Human Race	17
3.	Forms of Adaptation of the Environment	3.1 Human life in Cold region-Eskimo 3.2 Human life in Tropics: a) Equatorial region- Pigmy b) Desert region -Bushmen 3.3 Human life in Mountainous region	15
4.	Study of Human Tribes in India	Tribes in India a) Gonds b) Bhill c) Naga d) Santhal	10
Total Periods			60

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Under Faculty of Science and Technology

S.Y.B.A. SEMESTER- IV

New Syllabus (CBCS Pattern)

(with effect from: June 2019)

DSC-D (Gg. 241): **HUMAN GEOGRAPHY**

Total Credits - 2

Internal Marks - 40

Total Clock Hours - 45

External Marks - 60

Unit No.	Unit	Sub Unit	Hours	Marks
1	Practical Component	<p>Practical Component <i>(Every candidate shall complete the 04 practicals prescribed in the practical component or candidates also perform any practical apart from following practicals from practical component related to concerned course based on regional requirement or importance with the prior permission of course teacher. (Overall 04 practicals must be performed)</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Calculate child women ratio of the District/Tahsil/Village. 2. Age Sex pyramid 3. Dependency ratio 4. Population growth rate 5. Density of population 6. Fertility rate 7. Mortality rate 8. Study of settlement of any region (Size, Location, Work etc.) 9. Study of health facilities of tribal people 10. Study of mode of life of local tribes 11. Distribution of population 12. Occupational structure 13. Educational structure 14. Socio-economic condition of local area 15. Economic status according to income 	30	
2	Introduction to Human Geography	<ol style="list-style-type: none"> 1. Definitions, Nature and Scope of Human Geography. 2. Branches of Human Geography 3. Determinism and Possibilism 4. Stop and Go Determinism 	05	15
3	The Race of Mankind, Religion and Language	<ol style="list-style-type: none"> 1. Meaning and definition of race 2. Physical basis of racial groups 3. Classification of World Races (Caucasoid, Mongoloid, Negroid, Australoid) 4. Ethnic groups in India. 5. Major religion in the world and their distribution 6. Major languages in India (Hindi, Marathi, Gujrathi and Tamil) 	05	25

4	Population and Settlement	A) Population:	05	20
		1. Factors affecting population distribution 2. Distribution of population and growth of Population: Global and National		
		B) Settlement:		
		1. Definitions of Rural and Urban Settlement 2. Types of Settlements: Rural & Urban 3. Process of Urbanization 4. Patterns of Rural Settlement.		
Total			45	60

Instructions:

1. Nature of Practical Exam. (Internal Practical Test Exam):-

Practical Exam is of 40 marks (Internal Exam) in each semester. ---

A. Submission of Practical journal = 20 Marks (Each Practical 05 Marks (4×5=20))

B. Oral Exam (at semester end) = 15 Marks

C. Attendance & Behavior = 05 Marks

Total = 40 Marks

- Every candidate shall complete the 04 practicals entering these practicals in the laboratory journal, which shall be produced at the time of Internal test exam along with the certificate sign by course teacher, head of the department and Principal of the concern college.
- Practical examination (Internal Test Exam) is to be conducted at the end of the semester prior to the 15 days before theory exam.
- U.A. Question Paper should be based on Unit No. II, III and IV only.

University Assessment (U.A.)	60
College Assessment (C.A.) (Internal Practical Test Exam)	40

Reference Books:

- Barrett H. R., 1995: Population Geography, Oliver and Boyd.
- Carter Harold (1977): The study of Urban Geography
- Clarke, J.I. (1992): Population Geography, Pergamon Press, Oxford.
- Hans Raj (1978): Fundamentals of Demography
- Hornby, F. William and Jones, M. (1987): An Introduction to Population Geography, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hudson F.S. (1976): Geography of Settlements
- Liensor, J. M. (1997): Techniques in Human Geography, Routledge.
- Majid Husain, Human Geography,
- Michael E. and E. Hurse: Transportation Geography

NORTH MAHARASHTRA UNIVERSITY, JALGAON

T. Y. B. A. SEMESTER- V

New Syllabus (60+40 Pattern)

(with effect from: June 2018)

S - 3 : ENVIRONMENTAL GEOGRAPHY

Objectives:-

- To create the environmental awareness amongst the students.
- To acquaint students with fundamental concepts of Environment.
- To understand various Environmental phenomena.
- To aware about the importance of biodiversity and threats to it.
- To study the emerging Environmental Issues.
- To acquire the knowledge of Conservation of Resources.

Unit	Topic	Sub-Topic	Period
1	Introduction to Environmental Geography	A) Environment: i) Meaning and Concept. ii) Types - Natural and Cultural. iii) Man and Environment Relationship. B) Definition, Nature, (Comprehensive, Scientific, Interdisciplinary and Dynamic) and Scope of Environmental Geography. C) Approaches to the study Environmental Geography: i) Environmental Deterministic. ii) Possibilistic. iii) Economic Deterministic. iv) Ecological	12
2	Ecosystem	A) Meaning and concept of Ecosystem B) Cardinal Principles of Ecosystem i) Structure-Components : Abiotic & Biotic ii) Nutrient Cycling in Ecosystem a) Carbon Cycle b) Nitrogen Cycle iii) Energy Flow in Ecosystem: a) Food Chain. b) Food Web. C) Ecological Pyramids i) Population ii) Biomass iii) Energy D) Types of Ecosystem i) Forest ii) Desert iii) Marine	16

3	Biodiversity and its Conservation	<p>A) Introduction -</p> <ul style="list-style-type: none"> i) Definition and types (genetic, species and ecosystem diversity). ii) Bio geographical classification of India iii) Value of biodiversity : consumptive use, productive use, social, ethical, aesthetic and option values iv) Biodiversity at global, National and local levels. vi) India as a mega-diversity nation vii) Hot-spots of biodiversity in India. <p>B)i) Threats to biodiversity : habitat loss, poaching of wildlife, man-wildlife conflicts.</p> <ul style="list-style-type: none"> ii) Endangered and endemic species of India iii) Conservation of biodiversity: In-situ and Ex-situ conservation of biodiversity. 	16
4	Environmental Issues and Conservation of Resources	<p>A) Causes and Adverse Effects of the following Environmental Issues:</p> <ul style="list-style-type: none"> i) Greenhouse effect. ii) Depletion of Ozone. iii) Global Warming. iv) Acid Rain <p>B) Conservation of Resources</p> <ul style="list-style-type: none"> i) Meaning and Concept. ii) Need of Conservation of Resources iii) Methods of Conservation of the following Resources: a) Soil , b) Water, c) Forest d) Wild Life 	16

Weightage of Marks		
Unit	Periods	Marks
1	12	10
2	16	18
3	16	18
4	16	14
Total	60	60
University Assessment	--	60
College Assessment	--	40
Total Marks	--	100

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: VI

Gg. 365 (GE 1B): **SUSTAINABILITY AND DEVELOPMENT**

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives:

1. It brings to attention the Students about the issues which surround Sustainable Development, including its Principles, Processes and Concepts, its Deciding factors, and Potentials it holds.
2. Students will get the information and Importance of the MDGS.
3. Students will be aware about National Environmental Policy.

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Clock Hours
1	INTRODUCTION	1.3 Definition of Sustainability 1.4 Components of Sustainability a) Environmental Sustainability b) Economic Sustainability c) Social Sustainability	10
2	MILLENNIUM DEVELOPMENT GOALS	2.1 Meaning of Millennium Development Goals 2.2 Millennium Development Goals – Report 2015 (UN) 2.3 India and the MDGS 2.4 MDGS achievement and failures 2.5 Effectiveness of MDGS	12
3	SUSTAINABLE DEVELOPMENT	3.1 Definition and Nature of Sustainable Development 3.2 Need of Sustainable Development 3.3 Sustainable Development Goals (SDGS 2015) 3.4 Sustainable Development in different Ecosystem a) Agriculture b) Forest 3.5 Role of Individual and Community in Sustainable Development 3.6 Clean Development Mechanism (CDM)	12
4	INCLUSIVE DEVELOPMENT	4.1 Role of Higher Education in Sustainable Development 4.2 Health and Sustainable Development 4.3 Poverty and Diseases and Sustainable Development 4.4 Policies and Global Cooperation for Climate Change Control 4.5 National Environmental Policy 4.6 Rio + 20	11

Unit No.	Weightage of Marks
1	15
2	15
3	15
4	15
University Assessment	60
College Assessment	40

References:

1. Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education, (2012): Environmental and Sustainable Development.
2. Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education, (Standard XII) (2012): Environmental and Sustainable Development.
3. Martin J. Ossewaarde, (2018): Introduction to Sustainable Development, Sage Texts.
4. Kiran G. Desale, (2017): Economic and Social Development, Deepstambh Publication, Jalgaon.
5. Paryavaran Aani Shashwat Vikas (Marathi Medium) Study Circle Publication Pvt. Ltd., Pune
6. Datta Wankhede (2015) : Shashwat Vikas (Marathi Medium) PBD Publication, Pune
7. Prof. A. P. Chaudhari, Prof. Archana Chaudhari, (2013) : Sampurn Paryavaran (Marathi Medium), Prashant Publication, Jalgaon.
8. V.V. Sing, Gaurav Papnai, Vrinda Negi, (2014) : Environmental Agriculture and Sustainable Development, S.K. Book Agency – New Delhi, 110002
9. A. C. Mittal, (2008): Introduction to Sustainable Development, Vista International Publishing House, Delhi – 110053
10. Renu Kathuria, (2012): Sustainable Development, Prism Book (India), Jaipur.

NORTH MAHARASHTRA UNIVERSITY, JALGAON

T. Y. B. A. SEMESTER- V

New Syllabus (60+40 Pattern)

(with effect from: June 2018)

G3: POPULATION GEOGRAPHY

Objectives:

- Population is an important resource. The development of any nation is depends on human resource. It is a prime deity to acquaint with the human resource of the nation.
- To understand the recent problems of population in the world as well as nation.
- To familiarize the students with different theories of population growth.

No.	Topic	Sub-Topic	Periods
1	Introduction (Nature, Scope of Population Geography and Population Data)	1. Definitions, Nature and Scope of Population Geography. 2. Need and Types of Population Data a) Primary data b) Secondary data 3. Sources of Population Data a) Census b) National Sample Survey 4. Problems related to collection and utilization of population data	12
2	Population Dynamics (Density, Distribution, Affecting Factors of Population and Population Composition)	1. Definition and Types of Density of Population : a) Arithmetic Density b) Agriculture Density c) Economic Density d) Critical Density 2. Distribution of Population: World & Indian Scenario. 3. Factors Affecting the Distribution of World Population: a) Physical Factors: Location, Topography, Climate, Soil, Water availability, Forest. b) Cultural Factors: Religion, Economic Development, Transportation, Govt. Policies,	16

		Agriculture and Political setup. 4. Population Composition: Age and Sex, Rural-Urban & Economic	
3	Demographic Attributes (Human Migration and Theories of Population Growth)	1. Definition and Classification, of Migration 2. Measures of Population, Fertility, Mobility and Mortality, Marital Status 3. Theories of Population a. Malthus: Population Theory b. Demographic Transition Model (DTM)	16
4	Population Policies from 2015 and Current Issues	1. Population Policies in the Context of Growth, Structure, Distribution & Quality Life 2. National Population Policies in India (from 2015) 3. Current Issues and Problems of Population in India: a. Decreasing Sex Ratio and its Impact on Society. b. Excess Urbanization and Pollution Problems. c. Brain Drain of Human Resource	16

Weightage of Marks		
Unit	Periods	Marks
1	12	12
2	16	16
3	16	16
4	16	16
Total	60	60
University Assessment	--	60
College Assessment	--	40
Total Marks	--	100

KBC N.M.U. JALGAON
CHOICE BASED CREDIT SYSTEM
F.Y.B.A. POLITICAL SCIENCE
DISCIPLINE SPECIFIC CORE COURSE (4)
With form June - 2022
DSC 1 A POL - G - 101 A, Paper I
Introduction to Indian Constitution

Periods - 60
Marks - 60

Credit: 03
Semester 1

Course Rational: - This paper is a basic introduction to the process, concept and working of Indian constitution & its philosophy. India constitution is a social document of everyone. The Indian constitution accommodates conflicting impulses of liberty and justice, territorial decentralization and a strong union for instance within itself. This paper is really useful for learner of every discipline because they should understand basic concepts and specific days which are more important in day to day life. The main purpose of this paper is to perception or getting information of constitutional and political systems of today's perspective.

Course Content	Periods	Marks
Chapter: 1 Indian Constitution & Federal System:	20	20
A. Indian Constitution- Meaning, Definition, Historical Background, Making Process, Preamble & Salient features.		
B. Indian Federal System- Meaning, Definition, Nature, Types, Features & Constitutional Provisions of Citizenship.		
Chapter: 2 The Aspects of the Indian Constitution:	20	20
A. Fundamental Rights & Duties : Meaning, Definitions, Scope, Nature, Relevance, National Human Rights Commission(In short), Difference between Rights & Duties.		
B. Directive Principals : Meaning, Definition, Types, Nature and Importance, Differences between Fundamental Rights and Directive Principles.		
Chapter: 3 Constitutional Awareness Days and Amendment Process	20	20
A. Constitutional Awareness Days (Meaning & Objectives) : Independence & Republic Day, National Youth Day (12 Jan), National Voter Day (25 Jan), Social Justice Day (26 June), National Constitution Day (26 Nov), National Human Rights Day (10 Dec).		
B. Amendment Process (Meaning & Provisions) Latest Major Amendments – 103, 104,105.		

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester V

Paper Code : DSC-1 E Indian Political Thinker Part - I [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This is an introductory paper to the concept ideas and theories developed in India. It deals with the main sources of the political traditions in modern India and focusses the development of social Institution and as various patterns of politics that emerged in modern India. This course will encourage students to understand and decipher the diverse and often contesting ways in which the ideas of nationalism, democracy and social transformation were discussed in Pre- and Post-independence India. The main objective to study this paper is to understand key thinker's seminal contribution to the evolution of political theorizing in India.

CHAPTER 1: Dadabhai Naoroji

- i) Political Thought – Liberalism.
- ii) British Government Criticism and Loyalty or faith.
- iii) Thought of Economic, Eco- drain and Moral Exploitation Theory.
- iv) **Views on Indian Swarajya.**
- v) Architect of Indian Nationalism Evaluation.

CHAPTER 2: Lokmanya Tilak

- i) Political Thought.
- ii) Chatusutri.
- iii) **Views on Social Reform.**
- iv) Thought on Congress Party, Homerule, Contestant Co- Operation and Revolutionary.
- v) Role of Indian Freedom Movement, Evaluation.

CHAPTER 3: Mahatma Gandhi

- i) **Views on Truth and Non-Violence.**
- ii) **Satyagraha, Means and End.**
- iii) **Views on Religion and Spiritualisation of Politics.**
- iv) **Untouchability, Communal Unity.**
- v) Views on State, **Trusteeship theory**, Evaluation.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester VI

Paper Code : DSC-1 F Indian Political Thinker Part - II [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This is an introductory paper to the concept ideas and theories developed in India. It deals with the main sources of the political traditions in modern India and focusses the development of social Institution and as various patterns of politics that emerged in modern India. This course will encourage students to understand and decipher the diverse and often contesting ways in which the ideas of nationalism, democracy and social transformation were discussed in Pre- and Post-independence India. The main objective to study this paper is to understand key thinker's seminal contribution to the evolution of political theorizing in India.

CHAPTER 1: Vinayak Damodar Savarkar.

- i) Thought of Hindu Nationalism & Internationalism.
- ii) Thought on Indian Freedom, Revolution, Ahinsa and Militarism.
- iii) **Thought of Social Reforms.**
- iv) Saftshrunkalas.
- v) Views on Hindu Modernization.

CHAPTER 2 : Dr. Babasaheb Ambedkar.

- i) Indian Constitution and Constitutionalism.
- ii) **Thought on Social and Political Democracy.**
- iii) **Critique of Caste System.**
- iv) Views on Marxism.
- v) Views on State Socialism, Evaluation.

CHAPTER 3 : Pandit Jawaharlal Nehru

- i) **Views on Democracy.**
- ii) Views on Democratic Socialism.
- iii) Ideas on Planning and Development.
- iv) **Thought on Non-Alignment, Panchsheel, World Peace.**
- v) Architect of Modern India Evaluation.

उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव
प्रथम वर्ष कला पाठ्यक्रम
(प्रारंभ जून 2017)
हिंदी सामान्य (G-1/ G-2)

✦ सूचनाएँ :-

- i) जून 2017 से इस पाठ्यक्रम का स्वीकार किया गया है।
- ii) प्रत्येक सत्र में 40 अंक अंतर्गत (Internal) मूल्यांकन के लिए तथा 60 अंक बाह्य (External) परीक्षा के लिए होंगे।
- iii) प्रत्येक सत्र के पाठ्यक्रम हेतु अध्यापनार्थ 45 तासिकाएँ अपेक्षित हैं।
- iv) हिंदी सामान्य के लिए प्रयोजनमूलक हिंदी का पाठ्यक्रम वैकल्पिक होगा।

✦ उद्देश्य :-

- i) छात्रों को साहित्य की विभिन्न विधाओं से परिचित कराना।
- ii) छात्रों में जीवन-मूल्यों के प्रति आस्था निर्माण करना।
- iii) छात्रों में वार्तालेखन की क्षमता को विकसित करना।
- iv) छात्रों में पत्रलेखन की क्षमता को विकसित करना।
- v) छात्रों में अनुवाद लेखन की क्षमता को विकसित करना।
- v) छात्रों में सारलेखन की क्षमता को विकसित करना।

पाठ्यपुस्तकें (दोनों सत्रों के लिए) :-

- 1) गद्य धारा - सं. डॉ. सुरेश कुमार जैन
वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली - 2
- 2) काव्य कल्पद्रुम - सं. डॉ. सुरेश जैन
वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली - 2

प्रथम सत्र (Ist Semester)

HIN-111 A) हिंदी सामान्य 1 (G-1)

✦ पाठ्यक्रम -

+ गद्यपाठ -

- 1) उसने कहा था - चंद्रधर शर्मा 'गुलेरी' 2) घर जमाई - प्रेमचंद 3) पुरस्कार - जयशंकर प्रसाद
- 4) गलबे का मालिक - मोहन राकेश 5) पहला सफेद बाल - हरिशंकर परसाई
- 6) घोसा - महादेवी वर्मा 7) रंग में भंग - शंकर पूणतांबेकर
- 8) जहाँ आकाश नहीं दिखाई देता - विष्णु प्रभाकर

+ पद्यपाठ -

- 1) मखि, वे मुझसे कहकर जाते ! - मैथिलीशरण गुप्त
- 2) बीती विभावरी - जयशंकर प्रसाद
- 3) मोह - सुमित्रानंदन पंत
- 4) मौन करुणा - रामकुमार वर्मा
- 5) मैं नीर-भरी दुख की बदली - महादेवी वर्मा
- 6) बीते दिन कब आनेवाले - हरिवंशराय 'बच्चन'
- 7) तोड़ती पत्थर - सूर्यकांत त्रिपाठी 'निराला'
- 8) जनतंत्र का जन्म - रामधारी सिंह 'दिनकर'

+ व्याकरण-लेखन -

- 1) वार्तालेखन (सभा-सम्मेलन, संगोष्ठी, उत्सव, समारोह आदि से संबंधित)
- 2) सारलेखन

द्वितीय सत्र (IInd Semester)

HIN-121 A) हिंदी सामान्य 2 (G-2)

+ पाठ्यक्रम -

+ गद्यपाठ -

- 1) लेख - पद्मेश्वरनाथ 'रेणु'
- 2) मुद्रा सराव - शिवप्रसाद सिंह
- 3) दो कलाकार - मन्नू भंडारी
- 4) वापसी - उषा प्रियंवदा
- 5) गेहूँ बनाम गुलाब - रामवृक्ष बंजीपुरी
- 6) नया साल - अमृतराय
- 7) हरिया काका - दीप्ति गुप्ता
- 8) समांतर रेखाएँ - सत्येंद्र शरत्

+ पद्यपाठ -

- 1) कालिदास से - नागार्जुन
- 2) वरदान माँगूंगा नहीं - शिवमंगल सिंह 'सुमन'
- 3) प्रतिभा का मूल बिंदु - प्रभाकर माचवे
- 4) माटी और मेघ - गिरिजाकुमार माथूर
- 5) धानों का गीत - केदारनाथ सिंह
- 6) दुख नहीं कोई - दुष्यंतकुमार
- 7) श्रद्धांजलि - यशोदा राजा
- 8) दिनकर के आगम पर - दयानंद शर्मा 'मधुर'

+ व्याकरण-लेखन -

- 1) शुभकामना-पत्र (जन्म दिन, दशहरा, दीपावली, नववर्ष, होली आदि अवसरों पर आधारित)
- 2) अनुवाद (अंग्रेजी/मराठी परिच्छेद का सरल हिंदी में अनुवाद)

+ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना - डॉ. वासुदेवनंदन प्रसाद, भारती प्रकाशन, इलाहाबाद
- 2) मानक हिंदी व्याकरण - डॉ. लक्ष्मीकांत पाण्डेय, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 3) हिंदी निबंध और रचना - रामसकल शर्मा, एस. चौद अण्ड कंपनी, नई दिल्ली
- 4) सुबोध हिंदी व्याकरण एवं रचना - वीरेन्द्रकुमार गुप्ता

-----0000000-----

उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव

(पाठ्यक्रम आरंभ जून 2014)

सूचनाएँ

- 1) इस पाठ्यक्रम हेतु सत्र पध्दति को अपनाया गया है।
- 2) प्रत्येक सत्र में 10 अंक अंतर्गत (Internal) मूल्यांकन के लिए तथा 40 अंक बाह्य परीक्षा (External) के लिए होंगे।
- 3) हिंदी सामान्य (G-3/G-4) के लिए वैकल्पिक पेपर प्रयोजनमूलक हिंदी (G-3/G-4) होगा।
- 4) प्रत्येक सत्र के पाठ्यक्रम हेतु अध्यापनार्थ 45 तासिकाएँ अपेक्षित हैं।

* तृतीय सत्र (III Semester) *

HIN-231- A) हिंदी सामान्य 3 (G-3)

उद्देश्य :

- 1) छात्रों को कहानी विधा से परिचित कराना।
- 2) छात्रों को कहानियों के माध्यम से जीवन-मूल्यों से परिचित कराना।
- 3) छात्रों को समानार्थी एवं विलोमार्थी शब्दों से परिचित कराना।
- 4) छात्रों में पल्लवन की क्षमता विकसित करना।

पाठ्यक्रम

पाठ्यपुस्तक :

- 1) **कथासेतु** - संपादक, डॉ. उमाशंकर तिवारी, श्रीमती माधुरी सिंह
प्रकाशक - वाणी प्रकाशन, 21-ए, दरियागंज,
नई दिल्ली -110002

इस संकलन की निम्नलिखित कहानियाँ अध्ययन हेतु निर्धारित की गयी हैं -

1)	आकाशदीप	-	जयशंकर प्रसाद
2)	कफन	-	प्रेमचंद
3)	गौरीन	-	अज्ञेय

4)	गदल	-	रंगेय राघव
5)	हत्या और आत्महत्या के बीच -		शिवप्रसाद सिंह
6)	डिप्टी कलक्टरी	-	अमरकांत
7)	रसप्रिया	-	फणीश्वरनाथ रेणु
8)	चीफ की दावत	-	भीष्म साहनी
9)	दिल्ली में एक मौत	-	कमलेश्वर
10)	सुख	-	काशीनाथ सिंह

अपठित अंश :

- क) समानार्थी एवं विलोमार्थी शब्द ।
ख) पल्लवन ।

संदर्भ ग्रंथ :

- 1) आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना -डॉ वासुदेवनंदन प्रसाद
प्रकाशक - भारती भवन, इलाहाबाद

.....

HIN-231- B) हिंदी प्रयोजनमूलक 3 (G-3)

(हिंदी सामान्य G-3 के लिए वैकल्पिक पेपर)

उद्देश्य :

- 1) मानक हिंदी और संवैधानिक हिंदी का परिचय कराना ।
- 2) कार्यालयीन कार्यव्यवहार एवं पत्रव्यवहार की जानकारी देना ।
- 3) फाइलिंग प्रणाली की जानकारी देना ।
- 4) शब्द संसाधन की जानकारी देना ।

पाठ्यक्रम

- 1) मानक हिंदी : हिंदी मानकीकरण के प्रयत्न, मानक हिंदी का स्वरूप और नियमावली का परिचय ।

हिंदी का संवैधानिक स्वरूप : अनुच्छेद क्रमांक 343 से 351 का सामान्य ज्ञान । कार्यालयीन हिंदी प्रयोग की समस्याएँ एवं समाधान ।

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव
मानविकी विद्याशाखा
Choice Based Credit System (CBCS)
रुचि आधारित साख्र पद्धति पाठ्यक्रम
बी.ए. द्वितीय वर्ष - तृतीय सत्र
DSC-1 (C) A HINDI : कथेत्तर गद्य विधाएँ

◆ पाठ्यक्रम के उद्देश्य :-

- 1) कथेत्तर गद्य विधा का विकासात्मक परिचय प्रस्तुत कराना।
- 2) कथेत्तर गद्य विधा की कालजयी रचनाओं से छात्रों को परिचित कराना।
- 3) कथेत्तर गद्य विधा की रचनाओं के माध्यम से छात्रों में मूल्य संवर्धन कराना।
- 4) कथेत्तर गद्य विधा की रचनाओं के माध्यम से छात्रों में सामाजिक संवेदनशीलता को बढ़ावा देना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

हिंदी अध्ययन मंडल, कबचौउमवि, जलगाँव द्वारा संपादित पाठ्यपुस्तक -
कथेत्तर गद्य विधाएँ (प्रतिनिधि रचना) - वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली।
संपादित पुस्तक में से निम्न प्रतिनिधिक रचनाएँ अध्ययनार्थ रखी गई हैं :-
इकाई - I

- निबंध : राष्ट्र का स्वरूप - डॉ. वासुदेव शरण अग्रवाल
- संस्मरण : तीस बरस का साथी : रामविलास शर्मा - अमृतलाल नागर
- रेखाचित्र : रज़िया - रामवृक्ष बेनीपुरी
- जीवनी अंश : धरती और धान - पांडेय बेचन शर्मा 'उग्र'
- आत्मकथा अंश : चोरी और प्रायश्चित्त - महात्मा गांधी
- रिपोर्टाज : अदम्य जीवन - डॉ. रांगेय राघव
- यात्रा वर्णन : पतझर के पात - अज्ञेय
- व्यंग्य : एक गोप कक्ष - डॉ. शंकर पुणतांबेकर
- डायरी : प्रवास की डायरी - डॉ. हरिवंशराय बच्चन
- संबोधन : युवाओ से - स्वामी विवेकानंद

इकाई - II प्रात्यक्षिक लेखन (कोई चार)

- शरीर के भिन्न-भिन्न अवयवों पर केन्द्रित निबंध लेखन।
- सामाजिक जीवन यापन करते समय जिस किसी ने भी आपको प्रभावित किया हो उससे जुड़ी हुई संस्मरणीय यादों का वर्णन।
- गाँव, गली और मुहल्ले के किसी व्यक्ति का रेखाचित्र।
- व्यक्तिगत जीवन से जुड़ी किसी यात्रा का वर्णन।

- जीवन यापन करते समय बोली गई, सुनी गई या पढ़ी हुई व्यंग्योक्तियों का संकलन एवं अर्थ विवेचन।
- जीवन यापन करते समय आए किसी एखाद सुखद या दुःखद या अन्य प्रसंग का वर्णन।
- आत्मकथात्मक लेखन।
- गाँव, गली और मुहल्ले में स्थित किसी विशेष व्यक्ति से साक्षात्कार कर उसका लेखन।
- वर्तमान दशक की हिंदी पत्र-पत्रिकाओं में प्रकाशित निबंध, संस्मरण, रेखाचित्र, यात्रा वर्णन, रिपोर्ताज, व्यंग्य, जीवनी और आत्मकथा की आलोचना।

● **संदर्भ पुस्तकें :-**

1. हिंदी आत्मकथाएँ संदर्भ और प्रकृति - डॉ. श्यामसुंदर पाण्डेय, विनय प्रकाशन, कानपुर
2. काव्यशास्त्र : विविध आयाम - संपा. मधु खराटे, विद्या प्रकाशन, कानपुर
3. सुबोध काव्यशास्त्र - डॉ. जालिंदर इंगळे, चंद्रलोक प्रकाशन, कानपुर
4. हिंदी आत्मकथा - डॉ. नारायण शर्मा, पुस्तक संस्थान, कानपुर
5. श्रेष्ठ हिंदी निबंधकार - सुरेश गुप्त, अशोक प्रकाशन, दिल्ली
6. हिंदी व्यंग्य परंपरा में शंकर पुणतांबेकर का योगदान - अनुपमा प्रभुणे, अन्नपूर्णा प्रकाशन, कानपुर
7. अमृतलाल नागर का जीवनपरक उपन्यास - डॉ. सुरेखा झाडे, अमन प्रकाशन, कानपुर
8. रामवृक्ष बेनीपुरी - रामबचन राय, साहित्य अकादमी, नई दिल्ली
9. रामवृक्ष बेनीपुरी रचना संचयनी - मस्तराम कपूर, साहित्य अकादमी, नई दिल्ली
10. रांगेय राघव - मधुरेश, साहित्य अकादमी, नई दिल्ली

बी. ए. द्वितीय वर्ष - चतुर्थ सत्र
DSC-I (D) A- HINDI : श्रेष्ठ हिंदी एकांकी

✦ पाठ्यक्रम के उद्देश्य :-

- 1) एकांकी विधा का विकासात्मक परिचय कराना।
- 2) प्रमुख एकांकीकारों का सामान्य परिचय प्रस्तुत करना।
- 3) एकांकियों के माध्यम से रंगमंचीय प्रभाव को विशद कराना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव के हिंदी अध्ययन मंडल द्वारा संपादित पुस्तक :

श्रेष्ठ हिंदी एकांकी

संपादन : हिंदी अध्ययन मंडल ,कवयित्री बहिणाबाई चौधरी
उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव
प्रकाशक :लोकभारती प्रकाशन, नई दिल्ली।

इकाई I - निर्धारित एकांकियाँ :-

- दीपदान - रामकुमार वर्मा
- माँ - विष्णु प्रभाकर
- भोर का तारा - जगदीशचंद्र माथुर
- नये मेहमान - उदयशंकर भट्ट
- बहुत बड़ा सवाल - मोहन राकेश
- जान से प्यारे - ममता कालिया
- तौलिया - उपेन्द्रनाथ अशक
- छोटी मछली बड़ी मछली - तेजपाल चौधरी

इकाई - II प्रात्यक्षिक लेखन (कोई चार)

- हिंदी की कालजयी एकांकी का सामान्य परिचय।
- वर्तमान दशक में प्रकाशित एकांकी की कथावस्तु का विवेचन।
- वर्तमान दशक के प्रमुख एकांकीकारों का स्थूल परिचय।
- ऐतिहासिक एकांकी के मंचन में आने वाली समस्याएँ।
- राज्यस्तरीय एवं राष्ट्रीय स्तर पर मंचित होनेवाली एकांकी प्रतियोगिता की रिपोर्ट तैयार करना।

- 10) हिंदी नवगीत संदर्भ और सार्थकता -संपादन डॉ. वेदप्रकाश/डॉ. रंजना शर्मा, गिरनार प्रकाशन
महेसना
- 11) नवगीत इतिहास और उपलब्धियाँ- डॉ. राजेन्द्र गौतम, शारदा प्रकाशन, नयी दिल्ली
- 12) समकालीन हिंदी कविता का परिप्रेक्ष्य और हिंदी नवगीत - शंभुनाथ सिंह,
संजय बुक सेंटर वाराणसी
- 13) लोकप्रियता के शीखर गीत -सम्पादक डॉ. विष्णु शर्मा, राधाकृष्ण प्रकाशन, नयी दिल्ली
- 14) नवगीत दशक -शंभुनाथ सिंह - पराग प्रकाशन दिल्ली

प्रश्नपत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन

समय : 2 घंटे

कुल अंक 60

- प्र. क्र. 1) इकाई III पर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न
- अ) बहुपर्यायी प्रश्न (8 में से 6) 06
- आ) एकवाक्यीय उत्तरवाले प्रश्न (8 में से 6) 06
- प्र. क्र. 2) इकाई III पर आधारित दीर्घोत्तरी प्रश्न (2 में से 1) 12
- प्र. क्र. 3) इकाई I एवं II पर आधारित लघुत्तरी प्रश्न (3 में से 2) 12
- प्र. क्र. 4) तीनों इकाईयों पर आधारित टिप्पणियाँ (3 में से 2) 12
- प्र. क्र. 5) इकाई III पर आधारित ससंदर्भ व्याख्या (3 में से 2) 12

बी.ए. द्वितीय वर्ष - तृतीय सत्र
DSE-II (A) HINDI : उपन्यास विधा

✦ पाठ्यक्रम के उद्देश्य :-

- 1) हिंदी उपन्यास विधा का विकासात्मक परिचय कराना।
- 2) हिंदी के प्रमुख उपन्यासकारों का सामान्य परिचय देना।
- 3) निर्धारित उपन्यास के माध्यम से छात्रों को मानवीय जीवन में समय का महत्व, व्यक्ति की विश्वव्यापी स्वाधीनता, वृद्धों की समस्या, मूल्य संवर्धन, संयुक्त परिवार आदि से अवगत कराना।
- 4) उपन्यास के माध्यम से सामाजिक उत्तरदायित्व के प्रति छात्रों में एहसास जगाना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I -

- उपन्यास विधा का अर्थ, स्वरूप एवं परिभाषाएँ।
- उपन्यास विधा का तात्त्विक विवेचन।

इकाई II -

- हिंदी उपन्यास-साहित्य का विकासात्मक परिचय :- प्रेमचंद पूर्व, प्रेमचंदयुगीन तथा प्रेमचंदोत्तर उपन्यासों का सामान्य परिचय।
- हिंदी उपन्यास विधा में कृष्णा सोबती का योगदान।

इकाई III :-

समय सरगम -

कृष्णा सोबती

प्रथम संस्करण 2008 दूसरी आवृत्ति 2014
राजकमल प्रकाशन, 1-बी, नेताजी सुभाष मार्ग,
दरियागंज, नई दिल्ली

● संदर्भ ग्रंथ :-

- 1) रांगेय राघव के जीवनीपरक उपन्यास - डॉ. छाया पाटील, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 2) हिंदी के कालजयी उपन्यास - डॉ. ओमप्रकाश त्रिपाठी, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 3) महिला उपन्यासकार : पारिवारिक जीवन के बदलते संदर्भ - डॉ. कल्पना किरण पाटोळे, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 4) कृष्णा सोबती की कथा-भाषा - डॉ. एन. जयश्री, विद्या प्रकाशन, कानपुर

प्रश्नपत्र का स्वरूप एवं अंक विभाजन

समय : 2 घंटे

कुल अंक 60

प्र. क्र. 1) इकाई III पर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	
अ) बहुपर्यायी प्रश्न (8 में से 6)	06
आ) एकवाक्यीय उत्तरवाले प्रश्न (8 में से 6)	06
प्र. क्र. 2) इकाई III पर आधारित दीर्घोत्तरी प्रश्न (2 में से 1)	12
प्र. क्र. 3) इकाई III पर आधारित लघुत्तरी प्रश्न (3 में से 2)	12
प्र. क्र. 4) इकाई I और II पर आधारित लघुत्तरी प्रश्न (3 में से 2)	12
प्र. क्र. 5) इकाई III पर आधारित ससंदर्भ व्याख्या (3 में से 2)	12

पंचम सत्र (Semister V): HIN - 352 हिंदी साहित्य का इतिहास (S-3) - I

◆ पाठ्यक्रम :

1) हिंदी साहित्य के इतिहास का काल विभाजन तथा नामकरण।

2) आदिकाल :

- i) पृष्ठभूमि - राजनीतिक, सामाजिक, धार्मिक तथा साहित्यिक।
- ii) आदिकालीन काव्य की प्रमुख प्रवृत्तियाँ।
- iii) रासो साहित्य का संक्षिप्त परिचय।
- iv) विद्यापति एवं अमीर खुसरो का साहित्यिक परिचय।

3) भक्तिकाल :

- i) पृष्ठभूमि - राजनीतिक, सामाजिक, धार्मिक तथा साहित्यिक।
- ii) निम्नलिखित प्रमुख काव्यधाराओं तथा उनसे संबंधित प्रमुख कवियों का परिचय -
  - * ज्ञानाश्रयी शाखा - कबीर
  - * प्रेमाश्रयी शाखा - जायसी
  - * रामभक्ति शाखा - तुलसीदास
  - * कृष्णभक्ति शाखा - सूरदास और मीराँ

4) रीतिकाल :

- i) पृष्ठभूमि - राजनीतिक, सामाजिक, धार्मिक तथा साहित्यिक।
- ii) रीतिकालीन काव्य की प्रमुख प्रवृत्तियाँ।
- iii) कवि परिचय - बिहारी, घनानंद, केशवदास एवं भूषण का परिचय।

5) टिप्पणी हेतु निम्नलिखित काव्य कृतियों का संक्षिप्त अध्ययन:

- * पृथ्वीराज रासो (चंदबरदाई), * पद्मावत (जायसी), * रामचरितमानस (तुलसीदास),
- * रामचंद्रिका (केशवदास) तथा * शिवाबावनी (भूषण)।

षष्ठ सत्र (Semister VI): HIN - 362 हिंदी साहित्य का इतिहास (G-3) - II

+ पाठ्यक्रम :

1) आधुनिक काल :

(इस पाठ्यक्रम में निर्धारित विधाओं के अध्ययन का कालखंड सन 1975 तक ही सीमित है।)

अ) काव्य :

- i) भारतेंदुकालीन काव्य की प्रमुख विशेषताएँ।
- ii) द्विवेदीयुगीन काव्य की प्रमुख विशेषताएँ।
- iii) निम्नलिखित साहित्यिक वादों का परिचय - छायावाद, प्रगतिवाद एवं प्रयोगवाद।
- iv) निम्नलिखित कृतियों का संक्षिप्त परिचय -
  - * साकेत (मैथिलीशरण गुप्त)
  - * प्रिय प्रवास (अयोध्यासिंह उपाध्याय)
  - * रश्मिधरी (दिनकर)
  - * अंधायुग (धर्मवीर भारती) तथा
  - * साये में धूप (दुष्यंतकुमार)।

आ) गद्य :

- i) भारतेंदु पूर्व खडीबोली गद्य का सामान्य परिचय।
- ii) साहित्यकारों का संक्षिप्त परिचय - भारतेंदु, प्रेमचंद, आ. हजारीप्रसाद द्विवेदी, यशपाल, रामकुमार वर्मा, फणीश्वरनाथ रेणू, मोहन राकेश, जैनेंद्रकुमार।
- iii) निम्नलिखित विधाओं का चिकासात्मक अध्ययन - उपन्यास, कहानी एवं नाटक।
- iv) निम्नलिखित कृतियों का संक्षिप्त परिचय -
  - * निर्मला (प्रेमचंद)
  - * कोणार्क (जगदीशचंद्र माथुर)
  - * सारा आकाश (राजेंद्र यादव)
  - * आधे अधूरे (मोहन राकेश) तथा
  - * मैला आँचल (फणीश्वरनाथ रेणू)।

+ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. लक्ष्मीसागर वाष्णोय, लोकभारती प्रकाशन, इलाहाबाद
- 2) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. देवीशरण रस्तोगी, राज प्रकाशन, मेरठ
- 3) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. सज्जनराम केणी, निराली प्रकाशन, पुणे
- 4) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. रमेशचंद्र शर्मा, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 5) हिंदी साहित्य का इतिहास - सं. डॉ. नगेंद्र
- 6) हिंदी साहित्य युग और प्रवृत्तियाँ - शिवकुमार शर्मा, अशोक प्रकाशन, नई सडक, दिल्ली
- 7) हिंदी साहित्य का इतिहास - आचार्य रामचंद्र शुक्ल

F.Y.B.A. 2017-18

Semester I

HIS- G - 101 : भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास (1857-1905)

गुण : ६०

तास : ६०

घटक १ भारतातील ब्रिटीश सत्ता- संक्षिप्त आढावा

१२

अ) ब्रिटीश सत्तेचा उदय आणि दृढीकरण

ब) ब्रिटीश धोरणांचा प्रभाव- राजकीय, सामाजिक, आर्थिक आणि शैक्षणिक

घटक २ भारतीय प्रबोधन

१८

अ) राजा राममोहन रॉय

ब) ईश्वरचंद्र विद्यासागर

क) लोकहितवादी गोपाळ हरी देशमुख

ड) महात्मा जोतीबा फुले आणि सावित्रीबाई फुले

इ) स्वामी दयानंद सरस्वती

फ) स्वामी विवेकानंद

ग) सर सय्यद अहमद खान

ह) पंडिता रमाबाई

घटक ३ सशस्त्र लढा (१८५७ आणि त्यानंतर...)

१५

अ) १८५७ चा उठाव- कारणे आणि परिणाम

ब) शेतकऱ्यांचे लढे- संक्षिप्त आढावा

क) आदिवासींचे लढे- संक्षिप्त आढावा

घटक ४ राजकीय जागृतीचा उदय

१५

अ) राजकीय जागृतीचा प्रारंभ- बंगाल, मद्रास, मुंबई

ब) भारतीय राष्ट्रीय सभेचा उदय आणि कामगिरी (१८८५-१९०५)

क) बंगालची फाळणी आणि परिणाम

F. Y. B. A. - 2017 - 18

Semester II

HIS- G -201 : भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास (१९०५-१९४७)

गुण : ६०

तास : ६०

घटक १ मवाळवाद आणि जहालवाद

१६

- अ) गो. कृ. गोखले आणि लोकमान्य टिळक : कार्य-कर्तृत्व
ब) मुस्लीम लीगची स्थापना
क) मोर्ले-मिंटो सुधारणा (१९०९)
ड) सशस्त्र लढा- अभिनव भारत, अनुशिलन समिती, आणि गदर पार्टी
इ) मॉट-फोर्ड सुधारणा (१९१९)

घटक २ सामाजिक-धार्मिक सुधारणा

१४

- अ) राजर्षी शाहू महाराज ब) श्री अरविंद घोष क) महर्षी वी. रा. शिंदे
ड) स्वातंत्र्यवीर वि. दा. सावरकर इ) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर फ) गुला महाराज

घटक ३ गांधी युग

16

- अ) असहकार चळवळ ब) हिंदुस्तान सोशॅलिस्ट रिपब्लिकन असोसिएशन क) स्वराज्य पार्टी
ड) सविनय कायदेभंग चळवळ इ) भारत सरकार कायदा- १९३५ (ठळक वैशीष्ट्ये)
फ) फैजपूर काँग्रेस- १९३६

घटक ४ स्वातंत्र्याच्या दिशेने...

14

- अ) क्रिप्स आयोग
ब) 'चले जाव' चळवळ
क) नेताजी सुभाषचंद्र बोस आणि आझाद हिंद सेना
ड) वेव्हेल योजना, त्रीमंत्री परिषद, माऊंटबॅटन योजना
इ) भारताची फाळणी आणि 'भारतीय स्वातंत्र्याचा कायदा-१९४७'

निवड आधारीत श्रेयांक पध्दत

द्वितीय वर्ष कला (इतिहास) तृतीय सत्र

DSC- HIS - 231 मराठ्यांचा इतिहास (इ.स. १६०५ ते इ.स. १७५०)

विद्यापीठ परीक्षा गुण : ६०

अंतर्गत / प्रात्यक्षिक गुण : ४०

घड्याळी तास - ४५

श्रेयांक : ०२

प्रकरण १	मराठा सत्तेचा उदय	१५
	अ) कारणे	
	ब) शहाजी राजे भोसले व जिजाबाई यांची भूमिका	
प्रकरण २	शिवाजी महाराजांचे विविध राज्यांशी असलेले संबंध	१५
	अ) शिवाजी महाराज आदिलशाही संबंध	
	i जावळी प्रसंग	
	ii अफजलखान प्रसंग	
	iii सिद्दी जोहर व पहाळ्याचा वेढा	
	ब) शिवाजी मुघल संबंध	
	i शाहीस्तेखान स्वारी	
	ii सुरतेची पहिली स्वारी	
	iii मिर्झा राजा जयसिंगची मोहिम व पुरंदर तह	
	iv आग्रा भेट आणि सुटका	
	क) कर्नाटक स्वारी	
प्रकरण ३	शिवाजी महाराजांचे प्रशासन	१५
	i. राज्याभिषेक	
	ii. मुलकी प्रशासन	
	iii. लष्करी प्रशासन	
	iv. न्यायालयीन धोरण	
	v. धार्मिक धोरण	

निवड आधारीत श्रेयांक पध्दत
द्वितीय वर्ष कला- इतिहास - चतुर्थ सत्र

DSE -HIS -242 अमेरिकन संघराज्याचा इतिहास (इ.स. १७७६ - इ.स. १९४५)

विद्यापीठ परीक्षा गुण : ६०

अंतर्गत / प्रात्यक्षिक गुण : ४०

घड्याळी तास - ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १ : अमेरिकेचा भांडवलशाहीवाद

१५

- अ. औद्योगिकरणाचा उदय आणि विकास
- ब. कामगार चळवळी
- क. मळ्यांची (शेती) अर्थव्यवस्था
- ड. दास समाज आणि संस्कृती - दासांचा प्रतिकार

प्रकरण २ : यादवी युद्ध

१५

- अ. यादवी युद्धाची पार्श्वभूमी
- ब. यादवी युद्ध
- क. यादवी युद्धाचे परिणाम

प्रकरण ३ : अमेरिका आणि जागतिक युद्धांचा काळ

१५

- अ. थिओडोर रूझवेल्ट आणि त्याचे धोरण
- ब. वुड्रो विल्सन आणि पहिल्या महायुद्धातील अमेरिकेची भूमिका
- क. जागतिक महामंदीची कारणे आणि अमेरिकेवरील त्याचे परिणाम
- ड. न्यू डील कार्यक्रम
- इ. दुसऱ्या महायुद्धातील अमेरिकेची भूमिका

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत
द्वितीय वर्ष कला - इतिहास - तृतीय सत्र
DSE-HIS-२३२ अमेरिकन संघराज्याचा इतिहास (इ.स. १७७६ - इ.स. १९४५)

विद्यापीठ परीक्षा गुण : ६०
अंतर्गत / प्रात्यक्षिक गुण : ४०

घड्याळी तास - ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १) पार्श्वभूमी

१५

- अ) वसाहती आणि युरोपीयनांचे अमेरिकेतील वसाहतीकरण
- ब) वसाहतकालीन समाज
- क) मजूरामधील करारनामा - गोरे आणि काळे

प्रकरण २) गणतंत्राची निर्मिती

१५

- अ) अमेरिकेच्या स्वातंत्र्य युद्धाची कारणे
- ब) स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा.
- क) अमेरिकन राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये

प्रकरण ३) अमेरिकन लोकशाहीचे मुल्यांकन

१५

- अ) जेफरसन युग
- ब) न्यायसंस्था - सर्वोच्च न्यायालयाची भूमिका
- क) १८१२ चे युद्ध
- ड) मनो तत्त्व आणि दैवयोगाचे प्रकटीकरण

तृतीय सत्र
HIS-234 (A) : आधुनिक महाराष्ट्राचा इतिहास
(भाग - एक)

तासिका - ६०

गुण - ६०

- प्रकरण १ : आधुनिक महाराष्ट्राची पार्श्वभूमी १२
- अ) ब्रिटिशांच्या विजयाकालीन महाराष्ट्र :
राजकीय, सामाजिक आणि आर्थिक परिस्थिती.
- ब) वसाहतिक राज्य आणि त्यांचा प्रभाव :
प्रशासकीय, सामाजिक, आर्थिक व वैचारिक.
- प्रकरण २ : महाराष्ट्रातील प्रबोधन १२
- अ) माऊंट स्टुअर्ट एलफिन्सटनचे कार्य
- ब) ख्रिश्चन मिशन-यांचे कार्य
- क) वृत्तपत्र आणि जनजागृती
- ड) सुधारणा चळवळ : लोकहितवादी, म.गो.रानडे आणि गो.ग.आगरकर
- प्रकरण ३ : वसाहतिक राजवटीतील प्रारंभिक उठाव १२
- अ) आदिवासींचे उठाव : रामोशी, भिल्ल, कोळी
- ब) शेतक-यांचे उठाव : दक्षिणेतील उठाव, गडकरी.
- क) महाराष्ट्रातील १८५७ चा उठाव.
- ड) वासुदेव बळवंत फडके
- प्रकरण ४ : राजकीय जागृती १२
- अ) बॉम्बे असोसिएशन.
- ब) सार्वजनिक सभा.
- क) भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसची स्थापना.
- ड) ना. गोखले आणि लो. टिळकांच्या नेतृत्वाखालील राष्ट्रीय काँग्रेस
- इ) महात्मा गांधींच्या नेतृत्वाखालील राष्ट्रीय काँग्रेस
- प्रकरण ५ : क्रांतीकारी चळवळ १२
- अ) चाफेकर बंधू, वि.दा. सावरकर आणि त्यांच्या संघटना.
- ब) नाना पाटील आणि त्यांचे कार्य
- क) संस्थांनामधील स्वातंत्र्य संघर्ष :
हैद्राबाद, कोल्हापूर, सांगली, औंध आणि फलटण

Scanned by
CamScanner

चतुर्थ सत्र
HIS-244 (A) : आधुनिक महाराष्ट्राचा इतिहास
(भाग - दोन)

गुण - ६०

तासिका - ६०

- प्रकरण १ : संयुक्त महाराष्ट्र चळवळ १२
अ) उदय.
ब) विकास.
- प्रकरण २ : सामाजिक समतेकरिता संघर्ष १६
अ) सत्यशोधक काळ : महात्मा फुले - तत्व व कार्य.
ब) ब्राम्हणेत्तर काळ : शाहू महाराज, जेधे, जवळकर, मुकुंदराव पाटील आणि प्रबोधनकार ठाकरे यांचे कार्य.
क) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर पूर्व दलित चळवळ.
ड) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या नेतृत्वाखालील दलित चळवळ.
इ) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या पश्चात दलित चळवळ.
- प्रकरण ३ : स्त्रियांची चळवळ १२
अ) सामाजिक सुधारणा चळवळ आणि स्त्रियांच्या चळवळी.
ब) स्त्रि सुधारणा : सावित्रीबाई फुले, ताराबाई शिंदे आणि पंडिता रमाबाई.
क) स्वातंत्र्योत्तर स्त्रियांच्या चळवळी.
- प्रकरण ४ : आर्थिक परिवर्तन १०
अ) महाराष्ट्रातील औद्योगिकीकरण.
ब) कृषीक्षेत्रातील विकास.
क) सहकार चळवळ.
ड) शेतकरी आणि कामगार चळवळ.
- प्रकरण ५ : सांस्कृतिक वारसा १०
अ) शिक्षणाचा विस्तार.
ब) मराठी साहित्य.
क) रंगभूमी आणि चित्रपट उद्योग.

चतुर्थ सत्र
HIS-243 : मध्ययुगीन महाराष्ट्राचा इतिहास
(भाग - दोन)

तासिका - ६०

गुण - ६०

प्रकरण १ : सामाजिक परिस्थिती	१२
अ) ग्रामीण सामाजिक रचना	
ब) जातीआधारित सरंजामदारी	
क) स्त्रियांची स्थिती	
ड) शिक्षण	
प्रकरण २ : आर्थिक परिस्थिती	१२
अ) मोठे व लघु उद्योग	
ब) व्यापार : अंतर्गत व परकीय	
क) चलन आणि पेढी व्यवसाय	
प्रकरण ३ : धर्म	१२
अ) वारकरी संप्रदाय	
ब) रामदासी पंथ	
क) महानुभाव पंथ	
प्रकरण ४ : कला आणि स्थापत्य	१२
अ) शिल्पकला	
ब) चित्रकला	
क) स्थापत्य : मराठेकालीन किल्ल्यांचे ठळक वैशिष्ट्ये	
प्रकरण ५ : मराठा साम्राज्यावर इस्लामचा प्रभाव	१२
अ) भाषा	
ब) सामाजिक आणि सांस्कृतिक प्रघात	
क) मध्ययुगीन भारतातील मराठा घराण्यांचे महत्व	

टी.वाय.बी.ए. सत्र - पाचवे
HOC (G-3) 351: संस्कृतीचा इतिहास
(१८१५-१९१४)

गुण - ४०

तासिका - ५२

- प्रकरण १ : स्वातंत्र्य आणि निर्बंधता यांच्यातील संघर्ष १२
अ) व्हिएन्ना परिषद, युरोपचा संघ, मेटरनिकची पध्दत
ब) सन १८१५-१८४८ या कालखंडातील युरोपमधील
क्रांतीकारी विचारांचा प्रसार.
- प्रकरण २ : युरोपमधील औद्योगिक क्रांती. ०६
अ) कारणे
ब) प्रभाव
- प्रकरण ३ : समाजवादी विचारांचा उदय ०६
अ) कार्ल मार्क्सचा प्राथमिक समाजवाद आणि शास्त्रीय समाजवाद //
ब) कामगार चळवळी
- प्रकरण ४ : राष्ट्रवाद आणि लोकशाहीचा विकास. ०४
अ) अँडम स्मिथ, बेन्थम आणि मिल यांचे उदारमतवादी विचार
ब) इंग्लंडमधील लोकशाहीचा विकास
क) अमेरिकन यादवी युद्ध : कारणे आणि परिणाम
- प्रकरण ५ : नव साम्राज्यवाद १४
अ) आशिया आणि आफ्रिकेतील युरोपीयन वसाहतींचा प्रसार.
ब) आशिया आणि आफ्रिकेतील नव साम्राज्यवादाची
आर्थिक अंमलबजावणी.

तृतीय सत्र
HIS-232 : स्वातंत्र्योत्तर भारत (भाग - एक)

गुण - ६०

तासिका - ६०

- प्रकरण १ : स्वतंत्र भारताचा उदय १२
- अ) राज्यघटना : मुख्य तरतुदी
ब) भारताचे एकीकरण
क) राज्यांची पुनर्रचना
- प्रकरण २ : राजकीय विकास - १ १२
- अ) जवाहरलाल नेहरू ते इंदिरा गांधी
ब) आणीबाणी : जे. पी. चळवळ आणि जनता राजवट
- प्रकरण ३ : राजकीय विकास - २ १२
- अ) इंदिरा गांधी ते राजीव गांधी.
ब) राजीव गांधी ते एकविसावे शतक.
- प्रकरण ४ : परराष्ट्रीय धोरण १२
- अ) शेजारील राष्ट्रे : पाकिस्तान, बांग्लादेश, चीन, श्रीलंका आणि नेपाळ.
ब) महासत्तांशी संबंध : अमेरिका, रशिया.
क) आंतरराष्ट्रीय राजकारणातील भारताची भूमिका.
- प्रकरण ५ : आर्थिक धोरण १२
- अ) नियोजन : पंचवार्षिक योजनांचा थोडक्यात आढावा
ब) औद्योगिक विकास
क) पायाभूत सुविधांचा विकास
ड) १९९१ पासूनच्या आर्थिक सुधारणा

चतुर्थ सत्र
HIS-242 : स्वातंत्र्योत्तर भारत
(भाग - दोन)

गुण - ६०

तासिका - ६०

- प्रकरण १ : कृषी १२
- अ) जमीन सुधारणा : जमीनदारी निर्मुलन, कुळपध्दतीत सुधारणा, कमाल जमीन धारणा आणि भूदान चळवळ.
- ब) हरितक्रांती.
- क) सहकार चळवळ.
- प्रकरण २ : जनसंघर्ष १२
- अ) आदिवासींच्या चळवळी.
- ब) शेतक-यांच्या चळवळी.
- क) कामगार चळवळी.
- प्रकरण ३ : सामाजिक न्याय १२
- अ) दलित चळवळी.
- ब) स्त्रियांच्या चळवळी.
- प्रकरण ४ : प्रमुख आव्हाने १२
- अ) जमातवाद.
- ब) प्रादेशिक समस्या.
- क) नक्षलवादी चळवळ.
- ड) भ्रष्टाचार.
- प्रकरण ५ : नवीन शतकाकडे १२
- अ) शिक्षण क्षेत्रातील प्रगती.
- ब) विज्ञान आणि तंत्रज्ञान.
- क) अणू धोरण.
- ड) अवकाश विज्ञान.

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत
द्वितीय वर्ष कला - इतिहास - तृतीय सत्र
DSE-HIS-233 प्राचीन भारताचा इतिहास (इ.स.पू. ३००० - इ.स.पू. ६००)

विद्यापीठ परीक्षा गुण : ६०
अंतर्गत / प्रात्यक्षिक गुण : ४०

घडयाळी तास - ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १ : साधने

- अ) वाङ्.मयीन
- ब) पुरातत्वीय
- क) शिलालेखीय
- ड) नाणकशास्त्र

१५

प्रकरण २ : हडप्पा (सिंधु) संस्कृती

- अ) उदय व प्रसार
- ब) शहर नियोजन
- क) शेंती, हस्तउद्योग व व्यापार
- ड) सामाजिक व धार्मिक जीवन
- इ) हडप्पा (सिंधु) संस्कृतीचा न्हास

१५

प्रकरण ३ : वैदिक काळ

अ) वैदिक काळ

- i) वैदिक वाङ्.मय
- ii) राजकीय व सामाजिक जीवन
- iii) आर्थिक व धार्मिक जीवन .

ब) जैन धर्म व बौद्ध धर्म

- i) भगवान महावीर : जैन धर्म व त्यांची शिकवण.
- ii) गौतम बुद्ध - बौद्ध धर्म व त्यांची शिकवण.

१५

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥
उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

Choice Based Credit System
शैक्षणिक वर्ष 2018-2019 पासून लागू

प्रथम वर्ष कला
F. Y. B. A.
Discipline Specific Core Course (DSC)
मराठी

DSC A – वाङ्मयीन मराठी

विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास

सत्र पहिले

MARG - III(A)

DSC A 1 – विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास—कथा

- पुस्तक : 'निवडक दहा कथा' – हमीद दलवाई, साधना प्रकाशन, पुणे, जुलै 2018.

टीप - सदर पुस्तकात 'लाट' (हमीद दलवाई, मौज प्रकाशन गृह, मुंबई, चौथी आवृत्ती : 25 मे 2016) या कथासंग्रहातील 'छप्पर', 'कफनचोर', 'बेकार (पण कलावंत) माणसाची गोष्ट', 'माणूस आणि गाढव', 'खुदा हाफिज' या पाच कथा आणि 'जमीला जावद आणि इतर कथा' (हमीद दलवाई, साधना प्रकाशन, पुणे, दुसरी आवृत्ती : 14 जुलै 2017) या कथासंग्रहातील 'बाबूखानचा ग्रामोफोन', 'दहा रुपयांची नोट', 'आहमद', 'कोल्हा आणि कोकरू', 'एका अव्यवहारी अपूर्णाकाची गोष्ट' या पाच कथा अशा एकूण दहा कथा समाविष्ट आहेत.

- अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे -
  1. कथा या वाङ्मयप्रकाराचे स्वरूप आणि त्याची वैशिष्ट्ये यांचे आकलन करून घेणे.
  2. कथारचनेच्या प्रमुख घटकांचे आकलन करून घेणे.
  3. कथेच्या महत्त्वपूर्ण अशा प्रकारांचा परिचय करून घेणे.
  4. मराठी कथेची वाटचाल ठळक टप्प्यांच्या आधारे जाणून घेणे.

5. हमीद दलवाई यांच्या निवडक दहा कथांच्या कथानकाचे आकलन करून घेणे आणि त्यातील व्यक्तिचित्रणाची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
6. हमीद दलवाई यांच्या निवडक दहा कथांमधील प्रसंगवर्णने आणि वातावरणनिर्मिती यांचे विशेष जाणून घेणे.
7. हमीद दलवाई यांच्या निवडक दहा कथांतील संघर्ष, निवेदनशैली, भाषाविशेष या घटकांचे आकलन करून घेणे.

घटक विश्लेषण —

एकूण तीन (03) श्रेयांक

क्र.	घटक	श्रेयांक	तासिका (घड्याळी)
1.	अ) कथा या वाङ्मयप्रकाराची ओळख		
	<ul style="list-style-type: none"> • कथा : संकल्पना व स्वरूप • कथेचे घटक — कथानक, व्यक्तिचित्रण, प्रसंगवर्णन, संघर्ष, निवेदनशैली व भाषा • अन्य वाङ्मयप्रकारांमधील कथा या वाङ्मयप्रकाराचे निराळेपण • कथेच्या प्रमुख प्रकारांचा परिचय — स्फुट गोष्ट, लघुकथा, दीर्घकथा • मराठी कथेच्या वाटचालीचा परिचय 	01	15
2.	अ) हमीद दलवाई यांच्या निवडक दहा कथांची कथानके आणि त्या कथांमधील व्यक्तिचित्रणे	01	15
	ब) हमीद दलवाई यांच्या निवडक दहा कथांमधील प्रसंगवर्णने व वातावरणनिर्मिती		
3.	अ) हमीद दलवाई यांच्या निवडक दहा कथांची निवेदनशैली व भाषाविशेष	01	15
	ब) हमीद दलवाई यांच्या निवडक दहा कथांमधील जीवनचित्रण आणि संघर्ष		
	एकूण श्रेयांक व तासिका	03	45

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥
उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

Choice Based Credit System
शैक्षणिक वर्ष 2018-2019 पासून लागू

प्रथम वर्ष कला
F. Y. B. A.
Discipline Specific Core Course (DSC)
मराठी

DSC A – वाङ्मयीन मराठी

विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास

सत्र दुसरे

MAR G – 121(A)

DSC A 2 – विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास – कविता

- संपादित कवितासंग्रह
(प्रेमकविता, सामाजिक जाणीवेची कविता, निसर्गपर कविता, राष्ट्रभक्तीपर कविता
अशा चार प्रकारांतील एकूण वीस कविता)
- अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे -
  1. कविता या वाङ्मयप्रकाराचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये यांचे आकलन करून घेणे.
  2. काव्यरचनेच्या प्रमुख घटकांचा परिचय करून घेणे.
  3. कविता या वाङ्मयप्रकाराच्या दोन महत्त्वपूर्ण प्रकारांचे स्वरूप जाणून घेणे.
  4. आधुनिक मराठी कवितेची वाटचाल ठळक टप्प्यांच्या आधारे जाणून घेणे.
  5. संपादित कवितासंग्रहातील विविध प्रकारांतील कवितांचे आशयविशेष जाणून घेणे.
  6. संपादित कवितासंग्रहातील विविध प्रकारांतील कवितांचे आशयविशेष जाणून घेणे.
  7. संपादित कवितासंग्रहातील विविध प्रकारांतील कवितांचे अभिव्यक्तीविशेष जाणून घेणे.

घटक विश्लेषण -

एकूण तीन (03) श्रेयांक

क्र.	घटक	श्रेयांक	तासिका (घड्याळी)
1.	अ) कविता या वाङ्मयप्रकाराची ओळख • कविता : संकल्पना व स्वरूप • कवितेचे घटक - अनुभव, नाद, लय, प्रतिमा- प्रतीक, काव्यभाषा, रचना • कवितेच्या प्रमुख प्रकारांचा परिचय - छंदोबद्ध (अष्टाक्षरी व अभंग छंद) व मुक्तछंद	01	15
2.	अ) प्रेमकविता (आशयविशेष व अभिव्यक्तीविशेष) ब) निसर्गपर कविता (आशयविशेष व अभिव्यक्तीविशेष)	01	15
3.	अ) सामाजिक जाणीवेच्या कविता (आशयविशेष व अभिव्यक्तीविशेष) ब) राष्ट्रभक्तीपर कविता (आशयविशेष व अभिव्यक्तीविशेष)	01	15
	एकूण श्रेयांक व तासिका	03	45

संदर्भसाहित्य -

- साहित्यप्रकार : कविता (लेख) - रमेश तेंडुलकर, साहित्य : अध्यापन आणि प्रकार - संपा. श्री. पु. भागवत व अन्य, पॉप्युलर, मुंबई.
- कविता : संकल्पना, निर्मिती आणि समीक्षा - वसंत पाटणकर, मराठी विभाग, मुंबई विद्यापीठ आणि अनुभव प्रकाशन, मुंबई.
- कवितेचा शोध - वसंत पाटणकर, मौज, मुंबई.
- कविता आणि प्रतिमा - सुधीर रसाळ, मौज, मुंबई.
- कवितेचा रूपशोध - म. सु. पाटील, शब्दालय, श्रीरामपूर.
- कवितेविषयी - वसंत आबाजी डहाके, स्वरूप, औरंगाबाद.
- काव्यप्रतीती - वसंत आबाजी डहाके, विजय, नागपूर.
- मराठी काव्याचे मानदंड भाग एक, दोन - स. रा. गाडगीळ, पद्मगंधा, पुणे.
- अर्वाचीन मराठी काव्यमीमांसा - अक्षयकुमार काळे, पद्मगंधा, पुणे.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
द्वितीय वर्ष कला
मराठी
सत्र तिसरे व चौथे
(जून २०१९ पासून लागू)

DSC मराठी : वाङ्मयीन मराठी
विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास
(श्रेयांक: दोन)

सत्र तिसरे

MAR २३१ A

DSC मराठी C: वैचारिक गद्यलेखनाचा अभ्यास

नेमलेली साहित्यकृती: 'शेतकऱ्याचा असूड'- महात्मा जोतीराव फुले
संपादन व प्रस्तावना: नागनाथ कोत्तापल्ले, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे -

१. मराठीतील वैचारिक गद्यलेखनाच्या परंपरेचा परिचय करून घेणे.
२. महात्मा जोतीराव फुले यांचे जीवन, कार्य व त्यांची वैचारिक जडणघडण यांबाबत जाणून घेणे.
३. महात्मा जोतीराव फुले यांच्या लेखनसंपदेबाबत माहिती घेणे.
४. 'शेतकऱ्याचा असूड'मधील वैचारिक आशयाची स्वरूपवैशिष्ट्ये समजावून घेणे.
५. 'शेतकऱ्याचा असूड' या वैचारिक गद्यलेखनाच्या वाङ्मयीन गुणवैशिष्ट्यांचा शोध घेणे.
६. 'शेतकऱ्याचा असूड'मधून आलेल्या वैचारिक मांडणीची समकालीन अर्थपूर्णाता प्रात्यक्षिकांच्या माध्यमातून जाणून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
१.	'शेतकऱ्याचा असूड' या वैचारिक गद्यलेखनाचा अभ्यास	०१	१५
	१.१ वैचारिक गद्य: स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	१.२ मराठीतील वैचारिक गद्यलेखनाचा परामर्श		
	१.३ महात्मा जोतीराव फुले: व्यक्तित्व, कार्य आणि लेखन		

	(फुले यांची वैचारिक जडणघडण, त्यांचे कार्य आणि लेखन यांचा परामर्श)		
	१.४ शेतकऱ्यांचा असूड: स्वरूप व वैशिष्ट्ये १. या ग्रंथातील वैचारिक आशयाचे स्वरूप, वैशिष्ट्ये (शेती, शेतकरी आणि कृषीव्यवस्था यांबाबत मांडलेल्या विचारांचे स्वरूप) २. या ग्रंथातील वैचारिक मांडणीची वाड्मयीन गुणवैशिष्ट्ये (विचारांची मांडणी करण्याचे तंत्र, विश्लेषणात्मकता, तार्किकता, साधार व ससंदर्भ मांडणी, भाषा व शैली विशेष आदी)		
२.	प्रात्यक्षिके (कोणतीही चार) १. महात्मा जोतीराव फुले यांच्या अन्य एका वैचारिकग्रंथाचे वाचन करून त्यात मांडलेल्या विचारांबाबत लिहा. २. शेतकरी जीवनावरील पाच कवितांचे संकलन करून त्यांबाबत लिहा. ३. शेतीच्या प्रश्नासंबंधी जाणून घेण्यासाठी तुमच्या गावातील एका शेतकऱ्याची मुलाखत घ्या. ४. शेतकरी कुटुंबाची आर्थिक व सामाजिक स्थितिगती जाणून घेण्यासाठी शेतकरी कुटुंबाशी संवाद साधा. ५. महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांच्या प्रश्नांवरील एखाद्या चळवळीबाबत माहिती लिहा. ६. तुमच्या परिसरातील शेतीमध्ये येणाऱ्या पिकांबाबतची माहिती गोळा करून त्याबाबत लिहा. ७. शेतकरी जीवनावरील मराठीतील कोणत्याही दोन कादंबऱ्या वाचून त्यांची वैशिष्ट्ये नमूद करा. ८. शेतीची कामे, अवजारे आणि अन्य बाबी यांच्याशी संबंधित वैशिष्ट्यपूर्ण शब्दांची सूची तयार करा. ९. शेतीमध्ये केल्या जाणाऱ्या विविध कामांबाबत नोंदीच्या स्वरूपात लेखन करा. १०. शेती आणि शेतकरी यांबाबत चर्चा करणारा वैचारिक लेख लिहा.	०१ ०१ Credit of Practical = ०२ Credits	१५ ३०
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	०२ (०३)	३० (४५)

● **संदर्भसाहित्य:**

१. महात्मा जोतिराव फुले लिखित 'शेतकऱ्याचा असूड' - संपादन व प्रस्तावना: वासुदेव मुलाटे, स्वरूप, औरंगाबाद.
२. समग्र महात्मा फुले वाङ्मय - संपा. य. दि. फडके.
३. मराठी साहित्यातील उपेक्षित मानकरी - चिं. ग. कर्वे, व्हीनस, पुणे.
४. अर्वाचीन मराठी साहित्याची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी - सदा कऱ्हाडे, लोकवाङ्मय, मुंबई.
५. मराठी निबंध - म. मा. अळतेकर, सुविचार प्रकाशन मंडळ, नागपूर.
६. १९व्या शतकातील महाराष्ट्र - ग. दे. खानोलकर, साहित्य सहकार, मुंबई.
७. आधुनिक भारत - आचार्य शं. द. जावडेकर, सुलभ राष्ट्रीय ग्रंथमाला, पुणे.
८. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड चौथा - संपा. रा. श्री. जोग, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे.
९. महात्मा फुले - प्र. के. अत्रे
१०. लोकल्याणकारी राज्याचे द्रष्टे महात्मा फुले - ल. भा. कुरकुरे
११. महात्मा फुले आणि शेतकरी चळवळ - अशोक चौसाळकर
१२. महात्मा जोतीराव फुले: आजच्या समाजक्रांतीचे जनक - धनंजय कीर
१३. शंभर वर्षांपूर्वी जोतिबांनी शेतकऱ्यांच्या वतीने उगारलेला असूड, वसंत पळशीकर, आजचा चार्वाक, मुंबई, दिवाळी अंक १९९०.
१४. जोतिरावांची समता संकल्पना - भा. ल. भोळे
१५. महात्मा फुले - व्यक्तित्व आणि विचार - गं. बा. सरदार
१६. महात्मा फुले आणि धर्म - आ. ह. साळुंखे
१७. महात्मा फुले यांची धर्म कल्पना - नलिनी पंडित

सत्र चौथे

MAR २४१ A

DSC मराठी D: चरित्र-आत्मचरित्रपर लेखनाचा अभ्यास

नेमलेली साहित्यकृती: 'जीवनरंग' (निवडक चरित्र व आत्मचरित्रपर लेख)
संपादन: मराठी अभ्यासमंडळ, कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव.
(सदर पुस्तकात चार चरित्रपर आणि चार आत्मचरित्रपर लेखांचा समावेश असेल.)

● **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे -**

१. चरित्र व आत्मचरित्र लेखनाचे सामाजिक व वाङ्मयीन दृष्ट्या महत्त्व जाणून घेणे.
२. मराठीतील चरित्र लेखनाच्या परंपरेचा परिचय करून घेणे.
३. मराठीतील आत्मचरित्र लेखनाच्या परंपरेचा परिचय करून घेणे.
४. 'जीवनरंग' या पुस्तकातील निवडक चरित्रपर लेखांचे स्वरूप जाणून घेणे.
५. 'जीवनरंग' या पुस्तकातील निवडक आत्मचरित्रपर लेखांचे स्वरूप जाणून घेणे.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
द्वितीय वर्ष कला
मराठी
सत्र तिसरे व चौथे
(जून २०१९ पासून लागू)

DSE मराठी १: आधुनिक वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास
(श्रेयांक: तीन)

सत्र तिसरे

MAR २३२

DSE मराठी १ A: आधुनिक वाङ्मयप्रकार: कादंबरी

- कादंबरी: 'अवकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्ट' - आनंद विंगकर, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
- अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे -
  १. कादंबरी या वाङ्मयप्रकाराचे स्वरूप व त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
  २. आधुनिक मराठी कादंबरीच्या वाटचालीचा परामर्श घेणे.
  ३. 'अवकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्ट' या कादंबरीतील ग्रामीण जीवनवास्तवाचे स्वरूप लक्षात घेणे.
  ४. 'अवकाळी पावसाच्या दरम्याची गोष्ट' या कादंबरीचे वाङ्मयीन मूल्यमापन करणे.
  ५. कादंबरीचे वाङ्मयीन आकलन व मूल्यमापन करून घेण्याची दृष्टी विकसित करणे.

● घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
१.	पार्श्वभूमी	०१	१५
	१.१ कादंबरी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	१.२ आधुनिक मराठी कादंबरीची वाटचाल (स्वातंत्र्यपूर्व काळातील कादंबरी आणि स्वातंत्र्योत्तर काळातील कादंबरी - ठळक टप्प्यांच्या अनुषंगाने परामर्श)		

२.	'अवकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्ट': स्वरूप व वैशिष्ट्ये	०१	१५
	२.१ 'अवकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्ट' या कादंबरीचे कथानक व त्यातील व्यक्तिरेखाचित्रण		
	२.२ 'अवकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्ट' या कादंबरीतील प्रसंगचित्रण व वातावरणनिर्मिती		
३.	'अवकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्ट': स्वरूप व वैशिष्ट्ये	०१	१५
	३.१ 'अवकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्ट' या कादंबरीची निवेदनपध्दती व भाषाशैली		
	३.२ 'अवकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्ट' या कादंबरीतून घडणारे ग्रामीण जीवनवास्तवाचे दर्शन व चित्रित संघर्ष		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	०३	४५

• संदर्भसाहित्य:

१. कादंबरी हा वि. का. राजवाडे यांचा निबंध, समाविष्ट - राजवाडे लेखसंग्रह, साहित्य अकादेमी, नवी दिल्ली.
२. मराठी कादंबरी पहिले शतक - कुसुमावती देशपांडे, मुंबई मराठी साहित्य संघ, मुंबई.
३. टीकास्वयंवर - भालचंद्र नेमाडे, साकेत, औरंगाबाद.
४. गेल्या अर्धशतकातील मराठी कादंबरी - संपा. विलास खोले, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
५. 'कादंबरी', उषा हस्तक, साहित्य:अध्यापन आणि प्रकार, संपा. श्री. पु. भागवत व इतर, पॉप्युलर व मौज, मुंबई.
६. 'अवकाळी पावसाच्या' निमित्ताने - संपा. सतीश कामत, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
७. 'अवकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्ट', द. तु. पाटील, शब्दरुची, डिसेंबर २०१५, पृ. ४४ - ४६.
८. साहित्याचा अवकाश - नागनाथ कोतापल्ले, प्रतिमा, पुणे.
९. कादंबरी संवाद - पंडित टापरे, पद्मगंधा, पुणे.
१०. मराठी कादंबरी: समाजशास्त्रीय समीक्षा - रवींद्र ठाकूर, दिलीपराज, पुणे
११. मराठी ग्रामीण कादंबरी - रवींद्र ठाकूर, मेहता, पुणे.
१२. कादंबरी: एक साहित्यप्रकार - हरिश्चंद्र थोरात, शब्द पब्लिकेशन, मुंबई.
१३. कादंबरीविषयी - हरिश्चंद्र थोरात, पद्मगंधा, पुणे.
१४. साहित्याचे मर्म-शोध आणि बोध - चंद्रकांत बांदिवडेकर, पद्मगंधा, पुणे.
१५. समकालीन मराठी कादंबरी - गणेश मोहिते, जनशक्ती वाचक चळवळ, औरंगाबाद.
१६. कादंबरीची संकल्पना - रंगनाथ पटारे, वाङ्मयप्रकार:संकल्पना व स्वरूप, संपा. आनंद वास्कर, अन्वया प्रकाशन, पुणे.
१७. मराठी कादंबरी: आशय आणि आविष्कार - दत्ता घोलप, अक्षरवाङ्मय, पुणे.
१८. जागतिकीकरण आणि शेतकऱ्यांचे प्रश्न - गोविंद पानसरे, महाराष्ट्र राज्य किसान सभा.

१९. जागतिकीकरण आणि शेतीचे प्रश्न, रघुनाथदादा पाटील, समाविष्ट - जागतिकीकरण आणि वर्तमान आव्हाने, संपा. एकनाथ पाटील, नाग-नालंदा प्रकाशन, इस्लामपूर, पृ. ४६-४८.
२०. भारतीय शेतीतलं अरिष्ट, अच्युत गोडबोले, समाविष्ट - जागतिकीकरण आणि वर्तमान आव्हाने, संपा. एकनाथ पाटील, नाग-नालंदा प्रकाशन, इस्लामपूर, पृ. ४९-५७.

सत्र चौथे

MAR २४२

DSE मराठी १ B: आधुनिक वाङ्मयप्रकार: कविता

- कवितासंग्रह :
'माझे विद्यापीठ' - नारायण सुर्वे, पॉप्युलर प्रकाशन प्रा. लि., मुंबई
- अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे -
  १. कविता या वाङ्मयप्रकाराचे स्वरूप व त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
  २. आधुनिक मराठी कवितेच्या वाटचालीचा परामर्श घेणे.
  ३. 'माझे विद्यापीठ' या कवितासंग्रहातील विविध जीवनजाणिवांचा शोध घेणे.
  ४. 'माझे विद्यापीठ' या कवितासंग्रहाचे वाङ्मयीन मूल्यमापन करणे.
  ५. कवितेचे वाङ्मयीन आकलन व मूल्यमापन करण्याची दृष्टी विकसित करणे.
- घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
१.	पार्श्वभूमी	०९	१५
	१.१ कविता: स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	१.२ आधुनिक मराठी कवितेची वाटचाल (स्वातंत्र्यपूर्व काळातील कविता आणि स्वातंत्र्योत्तर काळातील कविता यांचा परामर्श)		
२.	'माझे विद्यापीठ': स्वरूप व वैशिष्ट्ये	०९	१५
	२.१ 'माझे विद्यापीठ' या संग्रहातील कवितेतून घडणारे कामगारविश्वाचे दर्शन		
	२.२ 'माझे विद्यापीठ' या संग्रहातील कवितेतून व्यक्त झालेली मार्क्सवादी जाणीव		
२.३ 'माझे विद्यापीठ' या संग्रहातील कवितेतून व्यक्त झालेली महानगरीय जाणीव			
३.	'माझे विद्यापीठ': स्वरूप व वैशिष्ट्ये	०९	१५
	३.१ 'माझे विद्यापीठ' या संग्रहातील कवितेतून घडणारे स्त्रीदर्शन		
	३.२ 'माझे विद्यापीठ' या संग्रहातील कवितेची भाषा व काव्यरचनाविशेष		
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		०३	४५

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
द्वितीय वर्ष कला
मराठी
सत्र तिसरे व चौथे
(जून २०१९ पासून लागू)

DSE मराठी २: साहित्यविचार (भारतीय आणि पाश्चात्य)
(श्रेयांक: तीन)

● अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे -

१. भारतीय आणि पाश्चात्य साहित्यविचाराचा परिचय करून घेणे.
२. साहित्याचे स्वरूप समजून घेणे.
३. प्रमुख संस्कृत व पाश्चात्य साहित्यमीमांसकांनी साहित्याच्या स्वरूपाविषयी मांडलेल्या विचारांचा परिचय करून घेणे.
४. साहित्याच्या निर्मितीची विविध प्रयोजने जाणून घेणे.
५. प्रमुख संस्कृत व पाश्चात्य साहित्यमीमांसकांनी साहित्याच्या प्रयोजनाविषयी मांडलेल्या विचारांचा परिचय करून घेणे.
६. साहित्यनिर्मितीच्या प्रधान व गौण कारणांची ओळख करून घेणे.

सत्र तिसरे

MAR २३३

DSE मराठी २ A: साहित्यविचार (भारतीय आणि पाश्चात्य)

● घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
१.	साहित्याचे स्वरूप	०१	१५
	१.१ भारतीय काव्यलक्षणांचा परिचय (भामह, दण्डी, वामन, रुद्रट, आनंदवर्धन, कुंतक, क्षेमेद्र, मम्मट, विश्वनाथ, जगनाथ यांनी नमूद केलेली काव्यलक्षणे)		
	१.२ पाश्चात्य साहित्यव्याख्यांचा परिचय (वर्डस्वर्थ, कालाईल, कोलरिज, एडगर अॅलन पो, मॅथ्यू अॅनॉल्ड यांनी केलेल्या साहित्याच्या व्याख्या)		
१.३ अनुकृति सिध्दांत (प्लेटो व अॅरिस्टॉटल)			
२.	साहित्याची प्रयोजने	०१	१५
	२.१ मम्मटांची प्रयोजने (यश, अर्थ, व्यवहारज्ञान, अशुभतानिवारण,		

(२५)

	आनंद, कांतासंमित उपदेश)		
	२.२ पाश्चात्यांची प्रयोजने (पलायनवाद, इच्छापूती वा स्वप्नरंजन, जिज्ञासापूती, उद्बोधन, आत्माविष्कार, जीवनभाष्य, सामाजिक बांधिलकी, कल्पनाशक्ती)		
३.	साहित्यनिर्मितीची कारणे	०१	१५
	३.१ प्रधान कारणे - प्रतिभा (रुद्रट, मम्मट, अभिनवगुप्त यांच्या व्याख्या), व्युत्पत्ती, अभ्यास, भावनात्मकता, बहुश्रुतता		
	३.२ गौण कारणे - मानसिक व शारीरिक स्वास्थ्य, परिस्थिती, स्मृतिदृढता, भक्ती व अन्य		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	०३	४५

सत्र चौथे

MAR २४३

DSE मराठी २ B: साहित्यविचार (भारतीय आणि पाश्चात्य)

● अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे -

१. भारतीय आणि पाश्चात्य साहित्यविचाराचा परिचय करून घेणे.
२. साहित्याच्या भाषेचे स्वरूप जाणून घेताना शब्दशक्तीचे स्वरूप व प्रकार समजून घेणे.
३. साहित्याच्या भाषेचे स्वरूप जाणून घेताना पाश्चात्य साहित्यमीमांसकांनी त्याबाबत मांडलेल्या विविध संकल्पनांचा परिचय करून घेणे.
४. साहित्यातील रसप्रक्रिया संस्कृत साहित्यमीमांसकांनी मांडलेल्या रसविचाराच्या आधारे जाणून घेणे.
५. साहित्यातून प्राप्त होणाऱ्या आनंदाचे स्वरूप जाणून घेणे.
६. साहित्याची आस्वादप्रक्रिया समजून घेणे.

● घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
१.	साहित्याची भाषा	०१	१५
	१.१ शब्दशक्ती: स्वरूप व प्रकार (अभिधा, लक्षणा, व्यंजना)		
	१.२ अलंकारविचार व वक्रोक्तीविचार		
	१.३ रूपक, प्रतीक, प्रतिमा, अनेकार्थता, अपरिचितीकरण, नियमोल्लंघन		
२.	साहित्यातील रस	०१	१५
	२.१ भरतमुनीचे रससूत्र - आठ स्थायीभाव व रस		
	२.२ भट्टलोलट, श्रीशंकुक, भट्टनायक, अभिनवगुप्त यांचा रसविचार		

३.	साहित्य: आनंद आणि आस्वाद	०१	१५
	३.१ काव्यानंदमीमांसा - कवीचा आनंद व रसिकाचा आनंद		
	३.२ ऑरिस्टॉटलचा कॅथारिसिसचा सिध्दांत आकण रिचर्डस्चा प्रेरणासंतुलनाचा सिध्दांत		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	०३	४५

● संदर्भसाहित्य:

१. अभिनव काव्यप्रकाश - रा. श्री. जोग
२. भारतीय साहित्यशास्त्र - ग. त्र्यं. देशपांडे
३. काव्यशास्त्रप्रदीप - स. रा. गाडगीळ
४. प्राचीन काव्यशास्त्र - र. पं. कंगले
५. पाश्चात्य साहित्यशास्त्र: सिध्दांत आणि संकल्पना - सुरेश धायगुडे
६. पाश्चात्य साहित्यविचार - भालचंद्र फडके, लीला गोविलकर
७. सुलभ काव्यशास्त्र - पं. महादेवशास्त्री जोशी
८. वाङ्मयीन संज्ञा संकल्पना कोश - संपा. प्रभा गणोरकर व इतर
९. काव्यविभ्रम - रा. श्री. जोग
१०. संस्कृत साहित्यशास्त्राची तोंडओळख - सरोज देशपांडे
११. साहित्यविचार - अरविंद वामन कुलकर्णी
१२. साहित्य: काही संप्रदाय, काही सिध्दांत - अरविंद वामन कुलकर्णी
१३. भारतीय काव्यशास्त्राची उत्क्रांती - वा. के. लेले
१४. पाश्चात्य साहित्यविचार - बालशंकर देशपांडे
१५. रसविमर्श - के. ना. वाटवे
१६. रससूत्र - नरहर कुरुंदकर
१७. साहित्यविचार - संपा. द. दि. पुंडे, स्नेहल तावरे
१८. काव्याची भूषणे - म. वा. धोंड
१९. साहित्यशास्त्र: स्वरूप व समस्या - वसंत पाटणकर
२०. साहित्याची भाषा - भालचंद्र नेमाडे
२१. प्राचीन भारतीय साहित्यमीमांसा: एक आकलन - अशोक रा. केळकर

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System

द्वितीय वर्ष कला
मराठी

सत्र तिसरे व चौथे
(जून २०१९ पासून लागू)

SEC मराठी: लेखनकौशल्ये
(श्रेयांक: दोन)

सत्र तिसरे

MAR २३४

SEC मराठी १: लेखनकौशल्ये - मुद्रितशोधन

- अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे -
  - मुद्रितशोधनाचे स्वरूप आणि आवश्यकता जाणून घेणे.
  - मुद्रितशोधनाचे कौशल्य आत्मसात करणे.
  - मुद्रितशोधनाच्या खुणा, अर्थ आणि उपयोजन यांबाबत जाणून घेणे.
  - विरामचिन्हे आणि लेखनविषयक नियम यांचे स्वरूप जाणून घेणे.
  - मुद्रितशोधनाचा सराव करणे.

- घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
१.	मुद्रितशोधन: स्वरूप आणि प्रक्रिया	०१	१५
	१.१ मुद्रितशोधन म्हणजे काय ?		
	१.२ मुद्रितशोधनाची उपयोजनाची क्षेत्रे आणि या कौशल्याची आवश्यकता (मुद्रित व दृक्-श्राव्य माध्यमे, ग्रंथनिर्मिती, नियतकालिक संपादन इ. क्षेत्रांमधील मुद्रितशोधनाची आवश्यकता)		
	१.३ मुद्रितशोधनाच्या खुणा, त्यांचा आणि त्यांचे उपयोजन		
१.४ मराठी विरामचिन्हे आणि लेखनविषयक नियम यांचे मुद्रितशोधनातील महत्त्व			
२.	मुद्रितशोधन: उपयोजन	०१	१५
	२.१ तुमच्या परिसरातील एखादी प्रकाशन संस्था / प्रकाशक /		

(२९)

Scanned with
CamScanner

	वृत्तपत्र / नियतकालिक / लेखक यांची भेट घेऊन त्यांच्या क्षेत्रातील मुद्रितशोधनाचे स्वरूप, आवश्यकता आणि समस्या यांबाबत जाणून घेऊन त्याबाबत लिहा.		
	२.२ किमान पाचशे शब्दांचे दोन गद्य उतारे निवडून त्यातील विरामचिन्हे ओळखून त्यांची प्रकारानुसार यादी तयार करा.		
	२.३ वर्गातील पाच विद्यार्थ्यांचा एक गट असे गट तयार करून प्रत्येक गटातील विद्यार्थ्यांनी स्वतःच्या अक्षरात लिहिलेल्या गद्य उताऱ्यांचे अन्य गटांतील विद्यार्थ्यांकडून मुद्रितशोधन करून घ्या.		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	०२	३०

● संदर्भसाहित्य:

१. मुद्रितशोधन भाग १ - य. ए. धायगुडे
२. व्यावहारिक मराठी - ल. रा. नशिराबादकर
३. सुगम मराठी व्याकरण व लेखन - मो. रा. वाळंबे
४. माध्यमांची भाषा आणि लेखन कौशल्य - केशव तुपे
५. कार्यालयीन कौशल्ये - अक्षय घोरपडे
६. उपयोजित मराठी - प्रभाकर जोशी, किशोर पाटील
७. उपयोजित मराठी - लेखन व संवाद कौशल्यांचा परिचय - सत्यजित साळवे, दीपक पवार
८. व्यावहारिक मराठी - यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक
९. भाषाविवेक - मं. वि. राजाध्यक्ष
१०. अनिवार्य मराठी - संपा. जॉन्सन बोजर्स

सत्र चौथे

MAR २४४

SEC मराठी २: लेखनकौशल्य - सर्जनशील लेखन

● अध्यासक्रमाची उद्दिष्टे -

१. सर्जनशील लेखनाचे स्वरूप आणि त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
२. कथालेखनाची निर्मितीप्रक्रिया समजून घेणे.
३. नाट्यात्म लेखनाची निर्मितीप्रक्रिया समजून घेणे.
४. कथालेखनाचा सराव करणे.
५. नाट्यात्म लेखनाचा सराव करणे.

● घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
१.	सर्जनशील लेखन: स्वरूप आकृष प्रक्रिया	०१	१५
	१.१ सर्जनशील लेखन व व्यावहारिक लेखन यातील फरक		
	१.२ कथालेखन: निर्मितीप्रक्रिया (कथाबीज, कथानक-घटना व प्रसंगांची गुंफण, व्यक्तिचित्रण, वातावरणनिर्मिती, निवेदन, संवाद आदी घटकांबाबत माहिती)		
	१.३ नाट्यलेखन: निर्मितीप्रक्रिया (विषयसूत्र, कथानक-प्रसंगांची गुंफण, पात्रनिर्मिती व चित्रण, स्थलकालाचे भान, नाट्य-संघर्ष, संवाद, प्रयोगक्षमता आदी घटकांबाबत माहिती)		
	१.४ सर्जनशील लेखन करताना येणाऱ्या समस्या व त्यांचे निराकरण		
२.	सर्जनशील लेखन: उपयोजन	०१	१५
	२.१ एखादी घटना / प्रसंग / अनुभव / भावना यांना केंद्रस्थानी ठेवून कथालेखन करा.		
	२.२ एखादा अनुभव स्वतःच्या शब्दांत कथन करा.		
	२.३ वर्गातील पाच विद्यार्थ्यांचा एक गट असे गट तयार करा आणि प्रत्येक गटासाठी एक विषयसूत्र निश्चित करून त्यावर आधारित संवादात्मक लेखन गटानुसार करा.		
	२.४ एखाद्या समकालीन विषयावर पथनाट्यात्मक / विडंबनात्मक / एकांकिका स्वरूपाचे लेखन करा.		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	०२	३०

● संदर्भसाहित्य:

१. साहित्य आणि इतर ललित कला - दु. का. संत
२. साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया - आनंद यादव
३. सर्जनशीलता आणि लिहिता लेखक - विलास सारंग
४. सृजनात्मक लेखन - आनंद पाटील
५. प्रतिभा आणि सर्जनशीलता - सुधाकर देशमुख
६. सर्जनशीलता - म. बा. मुंडले
७. भाषासंवाद - अनिल गवळी, नंदकुमार मोरे
८. साहित्याची भाषा - भालचंद्र नेमाडे
९. हे लेखकाला माहित हवेच - अ. अ. कुलकर्णी
१०. ललितलेखन व शैली - वा. के. लेले

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

मानव्यविज्ञान विद्याशाखा

Choice Based Credit System

द्वितीय वर्ष कला

मराठी

सत्र तिसरे व चौथे

(जून २०१९ पासून लागू)

MIL: मराठी

माध्यमांसाठी लेखन व संवाद

(श्रेयांक: तीन)

सत्र तिसरे

MAR २३६

MIL मराठी १: मुद्रित माध्यमासाठी लेखन

● अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे -

१. वृत्तपत्र या मुद्रित माध्यमाचा विशेष परिचय करून घेणे.
२. वृत्तपत्र या मुद्रित माध्यमाचे कार्य आणि त्याची उपयुक्तता जाणून घेणे.
३. वृत्तपत्र माध्यमासाठी करावयाच्या बातमी लेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
४. वृत्तपत्र माध्यमासाठी करावयाच्या जाहिरात लेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
५. वृत्तपत्र माध्यमासाठी करावयाच्या विविध वृत्तलेख लेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
६. वृत्तपत्र माध्यमासाठी करावयाच्या स्तंभ वा सदर लेखनाचे स्वरूप व तंत्र आत्मसात करणे.

● घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
१.	मुद्रित माध्यमे: स्वरूप आणि परिचय	०१	१५
	१.१ वृत्तपत्र या मुद्रित माध्यमाचा विशेषपरिचय(वृत्तपत्र: उगम व विकास यांचा संक्षिप्तआढावा)		
	१.२ वृत्तपत्राच्या सर्वसाधारण स्वरूपाची माहिती (वृत्तपत्राचे दैनंदिन कार्य व ऑनलाईन दैनिकांचा परिचय)		
१.३ वृत्तपत्रांचे कार्य, त्यांची उपयुक्तता आणि ठळक वैशिष्ट्ये			
२.	वृत्तपत्रासाठी लेखन	०१	१५
	२.१ बातमी लेखन: स्वरूप व तंत्र (बातमीचे स्वरूप, बातमीची रचना, बातमीची भाषा, बातमी लेखनाचे तंत्र)		

	२.२ जाहिरात लेखन: स्वरूप व तंत्र (जाहिरातीचे स्वरूप, जाहिरातीची प्रभावक्षमता, जाहिरातीची भाषा व जाहिरात लेखनाचे तंत्र)		
३.	वृत्तपत्रासाठी लेखन	०१	१५
	३.१ विविध विषयांवरील वृत्तलेख लेखन: स्वरूप व तंत्र		
	३.२ स्तंभ वा सदर लेखन: स्वरूप व तंत्र		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	०३	४५

सत्र चौथे

MAR २४६

MIL मराठी २: श्राव्य माध्यमासाठी लेखन व संवाद

● अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे -

१. नभोवाणी या श्राव्य माध्यमाचा विशेष परिचय करून घेणे.
२. नभोवाणी या श्राव्य माध्यमाचे कार्य आणि त्याची उपयुक्तता जाणून घेणे.
३. नभोवाणी माध्यमासाठी करावयाच्या भाषणाच्या लेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
४. नभोवाणी माध्यमासाठी करावयाच्या श्रुतिकालेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
५. नभोवाणी माध्यमासाठी करावयाच्या युवकांसाठीच्या कार्यक्रमाच्या लेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
६. सरकारी व खाजगी नभोवाणी माध्यमासाठी करावयाच्या निवेदनाचे स्वरूप व तंत्र आत्मसात करणे.

● घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
१.	श्राव्य माध्यमे: स्वरूप आणि परिचय	०१	१५
	१.१ नभोवाणी या श्राव्य माध्यमाचा विशेष परिचय (नभोवाणी: उगम व विकास यांचा संक्षिप्त आढावा)		
	१.२ नभोवाणीच्या कामकाजाच्या सर्वसाधारण स्वरूपाची माहिती (आकाशवाणीचे दैनंदिन कार्य व खाजगी एफ. एम्. वाहिन्यांच्या कामाचा परिचय)		
	१.३ नभोवाणीचे कार्य, नभोवाणीची उपयुक्तता आणि ठळक वैशिष्ट्ये		
२.	नभोवाणीसाठी लेखन	०१	१५
	२.१ भाषण लेखन: स्वरूप व तंत्र (भाषणाचे स्वरूप, भाषणाची रचना, भाषा, भाषण लेखनाचे तंत्र)		
	२.२ श्रुतिका लेखन: स्वरूप व तंत्र		

३.	नभोवाणीसाठी लेखन व संवाद	०१	१५
	३.१ युवकांसाठीच्या कार्यक्रमाचे लेखन: स्वरूप व तंत्र (अशा कार्यक्रमांचे विषय, मांडणी, भाषा वनिवेदन)		
	३.२ सरकारी व खाजगी नभोवाणी वाहिन्यांसाठी निवेदन कौशल्य: स्वरूप		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	०३	४५

● संदर्भसाहित्य:

१. मराठी वृत्तपत्रांचा इतिहास - रा. के. लेले, कॉन्टनेन्टल, पुणे.
२. वृत्तपत्र लेखन: तंत्र आणि तंत्र - सुधीर राशिगकर, उत्कर्ष, पुणे.
३. व्यावहारिक मराठी - ल. रा. नशिराबादकर, फडके, कोल्हापूर.
४. मुद्रित माध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये - अरुण खोरे, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
५. माध्यमांची भाषा आणि लेखन कौशल्य - केशव तुपे, चिन्मय, औरंगाबाद.
६. पत्रकारांसाठी मराठी - बा. गं. गुर्जर, ल. ना. गोखले, क्र. बाबासाहेब घोरपडे वृत्तपत्र प्रबोधिनी, पुणे.
७. सुगम मराठी व्याकरण व लेखन - मो. रा. वाळंबे, नितीन, पुणे.
८. व्यावहारिक मराठी - संपा. सयाजीराव मोकाशी, रंजना नेमाडे, शेतकरी साहित्य इर्जिक (परिषद), बारामती.
९. व्यावहारिक मराठी - स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन, पुणे.
१०. व्यावहारिक मराठी - संपा. द. दि. पुंडे, कल्याण काळे, निराली, पुणे.
११. उपयोजित मराठी - संपा. र. ना. वरखेडे, महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथनिर्मिती मंडळ, नागपूर.
१२. उपयोजित मराठी - प्रकाश मेदककर, विद्या बुक्स, औरंगाबाद.
१३. व्यावहारिक मराठी - लीला गोविलकर, स्नेहवर्धन, पुणे.
१४. मराठी भाषिक कौशल्ये - संपा. पृथ्वीराज तौर, अथर्व, जळगाव.
१५. उपयोजित मराठी - प्रभाकर जोशी, वासुदेव वले, प्रशांत, जळगाव.
१६. उपयोजित मराठी - प्रभाकर जोशी, किशोर पाटील, प्रशांत, जळगाव.
१७. उपयोजित मराठी: लेखन व संवाद कौशल्याचा परिचय - सत्यजित साळवे, दीपक पवार, अथर्व, जळगाव.
१८. दृक्-श्राव्य माध्यमांसाठी लेखन कौशल्ये - यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
१९. नभोवाणी कार्यक्रम: तंत्र आणि मंत्र - पुष्पा काणे, इंडिया बुक कंपनी, पुणे.
२०. भाषासंवाद - अनिल गवळी, नंदकुमार मोरे, सायन, पुणे.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSC Marathi
वाङ्मयीन मराठी
विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास

सत्र पाचवे

DSC Marathi E : एकांकिका लेखनाचा अभ्यास
(श्रेयांक – तीन)

दलित एकांकिका लेखनाचा अभ्यास
'निवडक दलित एकांकिका'
संपा. दत्ता भगत, साहित्य अकादेमी, नवी दिल्ली.
पहिली आवृत्ती: 2012. पुनर्मुद्रण: 2013.

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. एकांकिका या नाट्यप्रकाराचे स्वरूप व त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
2. मराठीतील एकांकिका लेखनाची वाटचाल लक्षात घेणे.
3. दलित एकांकिका लेखनाचे स्वरूप, त्याची वैशिष्ट्ये व वाटचाल समजून घेणे.
4. निवडक दलित एकांकिकांचा अभ्यास करणे.

• घटक विश्लेषण –

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	1.1 एकांकिका: संकल्पना, स्वरूप व वैशिष्ट्ये	01	15
	1.2 मराठीतील एकांकिका लेखनाचा परामर्श		
	1.2.1 सन 1950 पूर्व मराठीतील एकांकिका लेखन		
	1.2.2 सन 1950 नंतरचे मराठीतील एकांकिका लेखन		
	1.2.3 मराठीतील दलित एकांकिका लेखन: स्वरूपवैशिष्ट्ये व वाटचाल		

सत्र सहावे
DSC Marathi F : ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास
(श्रेयांक -तीन)

ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास
'ललितरंग' (स्त्रीविषयक निवडक ललित गद्य)

संपादन: मराठी अभ्यासमंडळ, कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव.
(सदर पुस्तकात सहा ललित गद्य लेखांचा समावेश असेल.)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. ललित गद्य या वाङ्मयप्रकाराची संकल्पना, त्याचे स्वरूप व त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
2. मराठीतील ललित गद्य लेखनाच्या वाटचालीचा परामर्श घेणे.
3. ललित गद्य लेखनातील विविध प्रकारांची, त्यांच्या बदलत्या रूपांची माहिती करून घेणे.
4. स्त्रीविषयक निवडक ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास करणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	1.1 ललित गद्य: संकल्पना, स्वरूप व वैशिष्ट्ये	01	15
	1.2 मराठी ललित गद्य लेखनाचा परामर्श		
	1.2.1 सन 1950 पूर्वीचे मराठी ललित गद्य (लघुनिबंध)		
	1.2.2 सन 1950 नंतरचे मराठी ललित गद्य (ललित निबंध)		
	1.2.3 सन 1975 नंतरचे ललित गद्य (लेखनाचे विविधांगी स्वरूप)		
2.	'ललितरंग' या पुस्तकातील (क्र. एक ते तीन) ललित गद्य लेखांचा अभ्यास (लेखनातील 'मी', अनुभवाचे स्वरूप - भावनात्मकता व चिंतनशीलता, स्त्रीजीवनाचे दर्शन, निवेदन, भाषिक व शैली विशेष, मांडणी या मुद्यांच्या अनुषंगाने)	01	15
3.	'ललितरंग' या पुस्तकातील (क्र. चार ते सहा) ललित गद्य लेखांचा अभ्यास (लेखनातील 'मी', अनुभवाचे स्वरूप - भावनात्मकता व चिंतनशीलता, स्त्रीजीवनाचे दर्शन, निवेदन, भाषिक व शैली विशेष, मांडणी या मुद्यांच्या अनुषंगाने)	01	15
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSE 3 Marathi
मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

सत्र पाचवे

DSE Marathi 3 A: मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास
(श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या इतिहासाचा परिचय करून घेणे.
2. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या निर्मितीमागील प्रेरणा जाणून घेणे.
3. महानुभाव संप्रदायाच्या वाङ्मयनिर्मितीचे स्वरूप लक्षात घेऊन त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
4. शाहिरी काव्याचे स्वरूप लक्षात घेऊन त्याची ठळक वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
5. निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतीचा परिचय करून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	महानुभाव संप्रदायाची वाङ्मयनिर्मिती	01	15
	1.1 महानुभाव संप्रदाय: तत्त्वज्ञान व आचारधर्म		
	1.2 महानुभाव संप्रदायाच्या पद्य व गद्य वाङ्मयाचा परिचय		
	1.3 महानुभाव संप्रदायाच्या वाङ्मयाची ठळक वैशिष्ट्ये		
2.	शाहिरींची वाङ्मयनिर्मिती	01	15
	2.1 शाहिरी काव्य: प्रेरणा व भूमिका		
	2.2 शाहिरींच्या पोवाडा व लावणी वाङ्मयाचा परिचय		
	2.3 शाहिरी काव्याची ठळक वैशिष्ट्ये		
3.	निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतीचा परिचय	01	15
	3.1 म्हाईभट		
	3.2 'दृष्टांतपाठ'		
	3.3 अनंत फंदी		
	3.4 'सुंदरा मनामध्ये भरली...'		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

सत्र सहावे
DSE Marathi 3 B: मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा अभ्यास
(श्रेयांक -तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या इतिहासाचा परिचय करून घेणे.
2. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या निर्मितीमागील प्रेरणा जाणून घेणे.
3. वारकरी संप्रदायातील प्रमुख संतकवींच्या काव्यनिर्मितीचे स्वरूप जाणून घेऊन त्याची वैशिष्ट्ये लक्षात घेणे.
4. बखर वाङ्मयनिर्मितीचा परिचय करून घेऊन त्याची ठळक वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
5. निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतीचा परिचय करून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	वारकरी संप्रदायाची वाङ्मयनिर्मिती 1.1 वारकरी संप्रदाय: तत्त्वज्ञान व आचारधर्म 1.2 वारकरी संप्रदायातील प्रमुख संतकवींच्या स्फुट व ग्रंथरूप काव्यनिर्मितीचा परिचय 1.3 वारकरी संप्रदायाच्या वाङ्मयनिर्मितीची ठळक वैशिष्ट्ये	01	15
2.	बखर वाङ्मयनिर्मिती 2.1 बखरलेखन: प्रेरणा व भूमिका 2.2 बखरलेखनाचा परिचय (शिवपूर्वकालीन, शिवकालीन व पेशवेकालीन बखरी) 2.3 बखरलेखनाची ठळक वैशिष्ट्ये	01	15
3.	निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतीचा परिचय 3.1 ज्ञानेश्वर 3.2 'तुकारामगाथा' 3.3 मल्हार रामराव चिटणीस 3.4 'भाऊसाहेबांची बखर'	01	15
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		03	45

• संदर्भग्रंथ-

1. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड 1, 2, 3 - संपा. रा. श्री. जोग, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे.
2. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप - ह. श्री. शेणोलीकर, मोघे प्रकाशन, कोल्हापूर.
3. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड 1 ते 4 - अ. ना. देशपांडे, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
4. महाराष्ट्र सारस्वत खंड 1, 2 - वि. ल. भावे, पॉप्युलर, मुंबई.
5. मराठी साहित्य, इतिहास आणि संस्कृती - वसंत आबाजी डहाके, भटकळ फाँडेशन, मुंबई.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSE 4 Marathi
मराठीचा भाषिक अभ्यास

सत्र पाचवे
DSE Marathi 4 A: मराठीचा भाषिक अभ्यास
(श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. भाषेचे स्वरूप आणि तिचे कार्य जाणून घेणे.
2. भाषाभ्यासाच्या विविध अंगांचा परिचय करून घेणे.
3. भाषा उत्पत्तीचे सिद्धांत जाणून घेणे.
4. भाषाकुल संकल्पना समजून घेऊन मराठीच्या भाषाकुलाची माहिती घेणे.
5. मराठी भाषेच्या उत्पत्तीसंबंधीची मते जाणून घेऊन मराठीची पूर्वपीठिका लक्षात घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	भाषा: स्वरूप आणि कार्य 1.1 भाषा: स्वरूप व लक्षण / वैशिष्ट्ये 1.2 भाषेचे कार्य: संदेशन / संज्ञापन (भाषिक संदेशनाचे निराळेपण) 1.3 भाषाभ्यासाची विविध अंगे (ऐतिहासिक, वर्णनात्मक व सामाजिक भाषाविज्ञान यांचा परिचय)	01	15
2.	भाषा उत्पत्ती आणि भाषांचे वर्गीकरण 2.1 भाषा उत्पत्तीचे सिद्धांत (प्रमुख सिद्धांतांचा परिचय) 2.2 भाषाकुल संकल्पना व मराठी भाषा – 2.2.1 भाषाकुल संकल्पना (जगातील प्रमुख भाषाकुले, होन्ले यांचा अंतर्वर्तुळ-बहिर्वर्तुळ सिद्धांत) 2.2.2 मराठीचे भाषाकुल		
3.	मराठी भाषेची उत्पत्ती आणि पूर्वपीठिका 3.1 मराठी भाषेच्या उत्पत्तीनिश्चितीसंबंधी साधने - 3.1.1 शिलालेख (उनकेश्वर, पंढरपूर, नेवासे, अंबाजोगाई, परळ,	01	15

	श्रवणबेळगोळ, दिवे आगर येथील शिलालेख) 3.1.2 ग्रंथ (ज्योतिषरत्नमाला, मानसोल्लास, कुवलयमाला, राजमतीप्रबोध, विवेकसिंधू, लीळाचरित्र, ज्ञानेश्वरी) 3.2 मराठी भाषेच्या उत्पत्तीसंबंधीचा वैद्य - गुणे वाद 3.3 मराठीची जनकभाषा (वि. का. राजवाडे, कृ. पां. कुलकर्णी, शं. गो. तुळपुळे, प्र. रा. देशमुख यांची मते)		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

सत्र सहावे
DSE Marathi 4 B : मराठीचा भाषिक अभ्यास
(श्रेयांक - तीन)

• **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-**

1. मराठीच्या कालिक भेदांचे स्वरूप जाणून घेऊन त्यांची वैशिष्ट्ये नोंदविणे.
2. मराठीच्या प्रांतिक भेदांची माहिती करून घेणे.
3. मराठीच्या निवडक प्रमुख बोलींच्या वैशिष्ट्यांचा परिचय करून घेणे.
4. भाषाविषयक समज-गैरसमज यांचे निराकरण करून घेणे.
5. मराठीवरील अन्य भाषांच्या प्रभावाचे स्वरूप लक्षात घेणे.

• **घटक विश्लेषण -**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	मराठीचे कालिक भेद 1.1 यादवकालीन मराठी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये 1.2 बहामनीकालीन मराठी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये 1.3 शिवकालीन व पेशवेकालीन मराठी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये	01	15
3.	मराठीचे प्रांतिक भेद (प्रमाण मराठी व बोली) 2.1 मराठीचा भाषिक नकाशा (प्रांतिक भेद) 2.2 प्रमाणभाषा व बोली: सहसंबंध 2.3 व-हाडी, चंदगडी व अहिराणी या बोलींच्या ठळक वैशिष्ट्यांचा परिचय	01	15
4.	भाषाविषयक समज-गैरसमज व मराठीवरील अन्य भाषांचा प्रभाव 3.1 भाषाविषयक समज-गैरसमज (भाषा: शुध्द-अशुध्द, भाषा: प्रमाण-अप्रमाण, भाषा: श्रेष्ठ-कनिष्ठ, भाषा: मौखिक-लिखित) 3.2 संस्कृत, फारसी, द्राविडी, हिन्दी या भाषांचा मराठीवरील प्रभाव 3.3 इंग्लिश व अन्य युरोपियन भाषांचा मराठीवरील प्रभाव	01	15
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

GE Marathi
मराठी लोकरंगभूमी

सत्र पाचवे
GE Marathi A : मराठी लोकरंगभूमी
(श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. लोकरंगभूमीची संकल्पना जाणून घेणे.
2. लोकरंगभूमीचे स्वरूप जाणून घेऊन वैशिष्ट्यांचा परिचय करून घेणे.
3. लोकसाहित्य आणि लोकरंगभूमी यांचे परस्परसंबंध समजून घेणे.
4. कीर्तन आणि भारूड या लोकरंगभूमीच्या पारंपरिक रूपांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
5. खान्देशी वही आणि कोकणी दशावतार या लोकरंगभूमीच्या प्रादेशिक प्रकारांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	लोकरंगभूमी: संकल्पना व स्वरूप 1.1 लोकरंगभूमी: संकल्पना 1.2 लोकरंगभूमी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये 1.3 लोकसाहित्य व लोकरंगभूमी: परस्परसंबंध	01	15
2.	लोकरंगभूमी: पारंपरिक रूपे 2.2 कीर्तन: भूमिका, स्वरूप, प्रकार व वैशिष्ट्ये 2.2 भारूड: भूमिका, स्वरूप, प्रकार व वैशिष्ट्ये	01	15
3.	लोकरंगभूमी: प्रादेशिक रूपे 3.1 वही (खान्देशी): स्वरूप व वैशिष्ट्ये 3.2 दशावतार (कोकणी): स्वरूप व वैशिष्ट्ये	01	15
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	

सत्र सहावे
GE Marathi B : मराठी लोकरंगभूमी
(श्रेयांक - तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. तमाशा या लोकरंगभूमीच्या पारंपरिक रूपाची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
2. लोकनाट्य या लोकरंगभूमीच्या आधुनिक रूपाची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
3. सत्यशोधकी जलसे आणि आंबेडकरी जलसे या लोकरंगभूमीच्या आधुनिक रूपांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
4. पथनाट्य आणि रिंगणनाट्य या लोकरंगभूमीच्या आधुनिक रूपांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	लोकरंगभूमी: पारंपरिक व आधुनिक रूपे	01	15
	1.1 तमाशा: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	1.2 लोकनाट्य: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
2.	लोकरंगभूमी: आधुनिक रूपे	01	15
	2.1 सत्यशोधकी जलसे: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	2.2 आंबेडकरी जलसे: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
3.	लोकरंगभूमी: आधुनिक रूपे	01	15
	3.1 पथनाट्य: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	3.2 रिंगणनाट्य: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		03	45

• संदर्भग्रंथ-

1. लोकरंगभूमी (परंपरा, स्वरूप आणि भवितव्य) - प्रभाकर मांडे, मधुराज पब्लिकेशन्स, पुणे.
2. लोकरंगभूमी - प्रभाकर मांडे, दिलीपराज, पुणे.
3. लोकनागर रंगभूमी - तारा भवाळकर
4. लोकसंचित - तारा भवाळकर
5. महाराष्ट्राची सांस्कृतिक लोककला - रामचंद्र देखणे
6. मराठी रंगभूमीचा पूर्वरंग - कृ. बा. मराठे
7. लोकधर्मी नाट्याची जडणघडण - शरद व्यवहारे
8. कीर्तन प्रयोग - यशवंत पाठक, गोदावरी, अहमदनगर.
9. नाचू कीर्तनाचे रंगी - यशवंत पाठक, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
10. श्री एकनाथाची भारुडे - ना. वि. बडवे

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

MIL Marathi
माध्यमांसाठी लेखन व संवाद

सत्र पाचवे

MIL Marathi 3: दृक्-श्राव्य माध्यमांसाठी लेखन व संवाद
(श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. दूरचित्रवाणी या दृक्-श्राव्य माध्यमाचा विशेष परिचय करून घेणे.
2. दूरचित्रवाणी या दृक्-श्राव्य माध्यमाचे कार्य आणि त्याची उपयुक्तता यांबाबत जाणून घेणे.
3. दूरचित्रवाणीसाठी करावयाच्या मनोरंजनपर व माहितीपर कार्यक्रमांच्या लेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
4. दूरचित्रवाणीसाठी करावयाच्या जाहिरात लेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
5. दूरचित्रवाणीसाठी आवश्यक निवेदन कौशल्याचे स्वरूप जाणून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	दृक्-श्राव्य माध्यमे: स्वरूप व परिचय 1.1 दूरचित्रवाणी या दृक्-श्राव्य माध्यमाचा विशेष परिचय (भारतातील दूरदर्शनचा प्रारंभ व विकास यांचा संक्षिप्त आढावा) 1.2 दूरचित्रवाणीच्या सर्वसाधारण स्वरूपाची माहिती (दूरदर्शनचे दैनंदिन कार्य व खाजगी दूरचित्रवाणी वाहिन्यांचा परिचय) 1.3 दूरचित्रवाणीचे कार्य, त्याची उपयुक्तता आणि ठळक वैशिष्ट्ये	01	15
2.	दूरचित्रवाणीसाठी लेखन 2.1 मनोरंजनपर कार्यक्रमांसाठी लेखन (मालिकांसाठी पटकथा व संवाद लेखन, स्कीट (लघुनाट्य) लेखन - स्वरूप, रचना, भाषा व लेखनाचे तंत्र)	01	15

	2.2 माहितीपर कार्यक्रमांसाठी लेखन (बातमी, फीचर / विशिष्ट विषयावरील वृत्तपट, चर्चात्मक कार्यक्रम यांसाठी लेखन- स्वरूप, रचना, भाषा व लेखनाचे तंत्र)		
3.	दूरचित्रवाणीसाठी लेखन व संवाद	01	15
	3.1 जाहिरात लेखन (जाहिरातीचे स्वरूप, जाहिरातीची प्रभावक्षमता, दृश्य व ध्वनी यांचे भान, भाषा व लेखनाचे तंत्र)		
	3.2 दूरचित्रवाणीसाठी निवेदन कौशल्य (मनोरंजनपर कार्यक्रमासाठी निवेदन, बातमी व वृत्तपट निवेदन – स्वरूप, आवश्यक भाषिक कौशल्ये, व्यक्तिमत्त्व व देहबोली)		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

सत्र सहावे

MIL Marathi 4: आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन व संवाद (श्रेयांक – तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. आधुनिक समाजमाध्यमांचा विशेष परिचय करून घेणे.
2. आधुनिक समाजमाध्यमांचे कार्य आणि त्यांची उपयुक्तता यांबाबत जाणून घेणे.
3. ईमेल लेखनाचे स्वरूप लक्षात घेऊन ते लेखनतंत्र अवगत करणे.
4. ब्लॉग लेखनाचे स्वरूप लक्षात घेऊन ते लेखनतंत्र अवगत करणे.
5. फेसबुक, ट्विटर, व्हॉट्सएप, यूट्यूब यांवरील लेखनाचे स्वरूप जाणून घेणे.
6. फेसबुक व यूट्यूब यांवरील निवेदन कौशल्य जाणून घेऊन आत्मसात करणे.

• घटक विश्लेषण –

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	आधुनिक समाजमाध्यमे: स्वरूप आणि परिचय	01	15
	1.1 संकेतस्थळ, ईमेल, ब्लॉग, फेसबुक, ट्विटर, व्हॉट्सएप, यूट्यूब या आधुनिक समाजमाध्यमांचा परिचय (त्यांचा प्रारंभ व विकास यांचा संक्षिप्त परामर्श)		
	1.2 आधुनिक समाजमाध्यमांचे कार्य, त्यांची उपयुक्तता आणि ठळक वैशिष्ट्ये		
2.	आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन	01	15
	2.1 ईमेल लेखन (ईमेल खाते म्हणजे काय ?, ते कसे तयार करावे ?, त्याचा वापर कसा करावा ? व ईमेल कसा लिहावा- लेखनाचे स्वरूप, रचना व तंत्र)		

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

SEC Marathi
लेखनकौशल्ये

सत्र पाचवे

SEC Marathi 3 : लेखनकौशल्य - निबंधलेखन
(श्रेयांक – दोन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. निबंधलेखनाचे कौशल्य आत्मसात करणे.
2. निबंधलेखनाचे स्वरूप व त्याचे घटक जाणून घेणे.
3. निबंधाचे प्रकार लक्षात घेऊन त्यांच्या लेखनाचा सराव करणे.

• घटक विश्लेषण –

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	निबंध: संकल्पना व स्वरूप 1.1 निबंध म्हणजे काय ? 1.2 निबंधाचे रचनाघटक 1.3 निबंधाचे प्रकार (वर्णनात्मक निबंध, आत्मनिवेदनात्मक निबंध, चिंतनात्मक निबंध, ललित निबंध)	01	15
2.	निबंधलेखन: उपयोजन 2.1 एखाद्या विषयावर वर्णनात्मक निबंध लिहा. 2.2 एखाद्या विषयावर आत्मनिवेदनात्मक निबंध लिहा. 2.3 एखाद्या विषयावर चिंतनात्मक निबंध लिहा. 2.4 एखाद्या विषयावर ललित निबंध लिहा.	01	15
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		02	30

सत्र सहावे
SEC Marathi 4 : लेखनकौशल्य – ग्रंथपरीक्षण लेखन
(श्रेयांक –दोन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. ग्रंथपरीक्षण लेखनाचे कौशल्य आत्मसात करणे.
2. ग्रंथपरीक्षण लेखनाचे स्वरूप व अशा लेखनाची प्रक्रिया जाणून घेणे.
3. विविध प्रकारांतील ग्रंथांचे परीक्षण लिहिण्याचा सराव करणे.

• घटक विश्लेषण –

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	ग्रंथपरीक्षण लेखन: स्वरूप व प्रक्रिया 1.1 ग्रंथपरीक्षण लेखनाची आवश्यकता व त्यासाठी उपलब्ध क्षेत्रे 1.2 ग्रंथपरीक्षण लेखनाची पूर्वतयारी (वाचन, आकलन, टिपणे) 1.3 ग्रंथपरीक्षणाचे स्वरूप – प्रास्ताविक (ग्रंथाचे शीर्षक व प्रकाशनकाल व अन्य माहिती, ग्रंथाचा प्रधान विषय), ग्रंथाचे एकंदर स्वरूप व मांडणी, ग्रंथाचे निराळेपण, गुणदोषात्मक विवेचन, मूल्यमापनात्मक अभिप्राय, शीर्षक	01	15
2.	ग्रंथपरीक्षण लेखन: उपयोजन 2.1 एखाद्या कादंबरीचे परीक्षण लिहा. 2.2 एखाद्या कवितासंग्रहाचे परीक्षण लिहा. 2.3 एखाद्या कथासंग्रहाचे परीक्षण लिहा.	01	15
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		02	30

• संदर्भग्रंथ-

1. निबंध: शास्त्र व कला – प्र. न. जोशी
2. वाङ्मयीन निबंध – रा. ग. जाधव, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
3. डायमंड निबंधलेखमाला - विभावरी दामले, प्राची साठे
4. मराठी निबंध पुष्पांजली – शोभना आळवणी
5. व्यावहारिक मराठी – ल. रा. नशिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
6. व्यावहारिक मराठी भाषा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
7. मराठी भाषा: उपयोजन आणि सर्जन – संपा. अनिल गवळी
8. सुलभ मराठी व्याकरण व लेखन – पद्मिनी बिनीवाले, नवनीत, मुंबई.
9. सुलभ मराठी व्याकरण व लेखन – मो. रा. वाळंबे, नितीन, पुणे.
10. ग्रंथ-संवाद – वि. शं. चौघुले, प्रतिमा, पुणे.

F. Y. B. Sc.
Ability Enhancement Compulsory Course (AEC)

AEC 1 - मराठी

सत्र पहिले

AEC 1 A – कथा आणि संवाद कौशल्ये यांचा अभ्यास

- अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे –
  1. 'माणदेशी माणसं' या कथासंग्रहातील कथांची कथानक, व्यक्तिचित्रण व प्रसंगवर्णन या अंगांनी जाणवणारी वैशिष्ट्ये लक्षात घेणे.
  2. 'माणदेशी माणसं' या कथासंग्रहातील कथांची संघर्ष, निवेदन व भाषा या अंगांनी जाणवणारी वैशिष्ट्ये लक्षात घेणे.
  3. संवादाच्या औपचारिक व अनौपचारिक प्रकारांचा परिचय करून देणे.
  4. संवाद कौशल्यासाठी आवश्यक बाबींचा परिचय करून देणे.
  5. भाषण, सादरीकरण (presentation), वादविवाद, सूत्रसंचालन, गटचर्चा या संवाद कौशल्यांचे स्वरूप स्पष्ट करून त्यांचे उपयोजन करण्यास शिकविणे.

घटक विश्लेषण –

एकूण दोन (02) श्रेयांक

क्रम	घटक	श्रेयांक	तासिका (घड्याळी)
	कथा		
1.	'माणदेशी माणसं' (व्यंकटेश माडगूळकर) (मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.) या कथासंग्रहातील पुढील निवडक कथा - <ul style="list-style-type: none"> • 'धर्मा रामोशी' • 'झेल्त्या' • 'नामा मास्तर' • 'बन्या बापू'	01	15
	संवाद कौशल्ये		
2.	संवाद कौशल्ये : स्वरूप व उपयोजन <ul style="list-style-type: none"> • संवादाचे प्रकार (औपचारिक व अनौपचारिक संवादाचे स्वरूप स्पष्ट करणे)	01	15

	<ul style="list-style-type: none"> • संवाद कौशल्यासाठी आवश्यक बाबी (वाचन, श्रवण, चिंतन-मनन, अभ्यास, शब्दसंग्रह, मांडणी, देहबोली) • भाषण, सादरीकरण (presentation), वादविवाद, गटचर्चा, सूत्रसंचालन कौशल्य : स्वरूप व उपयोजन 		
	एकूण श्रेयांक व तासिका	02	30

AEC 1 - मराठी

सत्र दुसरे

AEC A 2 — कथा आणि लेखन कौशल्ये यांचा अभ्यास

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे —

1. 'माणदेशी माणसं' या कथासंग्रहातील कथांची कथानक, व्यक्तिचित्रण व प्रसंगवर्णन या अंगांनी जाणवणारी वैशिष्ट्ये लक्षात घेणे.
2. 'माणदेशी माणसं' या कथासंग्रहातील कथांची संघर्ष, निवेदन व भाषा या अंगांनी जाणवणारी वैशिष्ट्ये लक्षात घेणे.
3. लेखन कौशल्यासाठी आवश्यक बाबींचा परिचय करून देणे.
4. वृत्तपत्र, दूरचित्रवाणी, आकाशवाणी या माध्यमांमधील जाहिरात लेखनाचे स्वरूप जाणून घेणे आणि त्याचे उपयोजन करणे.
5. नोकरासाठी अर्ज, मागणी व तक्रारपत्र लेखनाचे स्वरूप जाणून घेणे आणि त्याचे उपयोजन करणे.

घटक विश्लेषण —

एकूण दोन (02) श्रेयांक

क्रम	घटक	श्रेयांक	तासिका (घड्याळी)
	कथा		
1.	'माणदेशी माणसं' (व्यंकटेश माडगूळकर) (मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.) या कथासंग्रहातील पुढील निवडक कथा - <ul style="list-style-type: none"> • 'कोंडिबा गायकवाड' • 'तांबोळ्याची खाला' • 'रघू कारकून' • 'बिटाकाका' 	01	15

लेखन कौशल्ये			
2.	लेखन कौशल्ये : स्वरूप व उपयोजन <ul style="list-style-type: none"> लेखन कौशल्यासाठी आवश्यक बाबी (अनुभवाची अस्सलता, कल्पनाशक्ती, आशयाची व्याप्ती व मर्यादा यांचे भान, शब्दसंग्रह, शैली, लेखनविषयक नियमांचे ज्ञान) जाहिरातलेखन : स्वरूप व उपयोजन (वृत्तपत्र, दूरचित्रवाणी व नभोवाणी या माध्यमांसाठी जाहिरातलेखन) कार्यालयीन पत्रव्यवहार : स्वरूप व उपयोजन (नोकरीसाठी अर्ज, मागणी व तक्रारपत्र लेखन) 	01	15
एकूण श्रेयांक व तासिका		02	30

संदर्भसाहित्य —

- व्यंकटेश माडगूळकर : माणदेशी माणूस आणि कलावंत — संपा. म. द. हातकणंगलेकर, शब्द, सातारा.
- कथालेखक व्यंकटेश माडगूळकर (लेख) — गंगाधर गाडगीळ, खडक आणि पाणी, पॉप्युलर, मुंबई.
- ग्रामीण कथेचा मानदंड : व्यंकटेश माडगूळकर (लेख) — गो. ग. कुलकर्णी, साहित्य : दलित आणि ललित, नूतन, पुणे.
- ग्रामीण कथाकार माडगूळकर (लेख) — स. गं. मालशे, आवड — निवड, मॅजेस्टिक, मुंबई.
- व्यंकटेश माडगूळकरांचे वाङ्मयीन अनुबंध — जितेंद्र गिरासे, शब्दाई, वारजे माळवाडी, पुणे.
- व्यंकटेश माडगूळकर : वाङ्मयीन वेध - जितेंद्र गिरासे, अथर्व, जळगाव.
- नवकथेचा प्रवाह आणि व्यंकटेश माडगूळकर यांची कथा (लेख) — सुधा जोशी, कथा : संकल्पना आणि समीक्षा, मराठी विभाग, मुंबई विद्यापीठ आणि मौज, मुंबई.
- 'ओझ' या संपादित कथासंग्रहाची प्रस्तावना — संपा. गो. मा. पवार, साकेत, औरंगाबाद.
- मराठी कथा : उगम आणि विकास — इंदुमती शेवडे, सोमैव्या, मुंबई.
- ग्रामीण कथा : स्वरूप आणि विकास — वासुदेव मुलाटे, स्वरूप, औरंगाबाद.
- मराठी कथा : प्रवृत्ती आणि प्रवाह — रा. गो. चावरे, अमरावती.
- भाषासंवाद — अनिल गवळी, नंदकुमार मोरे, सायन, पुणे.
- संवादशास्त्र — श्रीपाद जोशी, विजय, नागपूर.
- देहबोली — अंजली पेंडसे, नीलकंठ, पुणे.
- भाषाविवेक — मं. वि. राजाध्यक्ष, श्रीविद्या, पुणे.
- व्यावहारिक मराठी — ल. रा. नसिराबादकर, फडके, कोल्हापूर.

17. सुगम मराठी व्याकरण व लेखन – मो. रा. वाळंबे, नितीन, पुणे.
18. व्यासपीठ – महादेव वाळुंज, अक्षरमानव, पुणे.
19. प्रभावी भाषणकला – रवींद्र देसाई, प्रफुल्लता, पुणे.
20. व्यावहारिक मराठी – स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन, पुणे.
21. व्यावहारिक मराठी – संपा. द. दि. पुंडे, कल्याण काळे, निराली, पुणे.
22. उपयोजित मराठी – संपा. र. ना. वरखेडे, महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथनिर्मिती मंडळ, नागपूर.
23. माध्यमांची भाषा आणि लेखन कौशल्य – केशव तुपे, चिन्मय, औरंगाबाद.
24. कार्यालयीन कौशल्ये – अक्षय घोरपडे, अथर्व, जळगाव.
25. उपयोजित मराठी – प्रभाकर जोशी, किशोर पाटील, प्रशांत, जळगाव.
26. उपयोजित मराठी : लेखन व संवाद कौशल्यांचा परिचय – सत्यजित साळवे, दीपक पवार, अथर्व, जळगाव.
27. अनिवार्य मराठी – संपा. जॉन्सन बोजर्स, डायमंड, पुणे.
28. उपयोजित मराठी – संपा. केतकी मोडक व अन्य, पद्मगंधा, पुणे.
29. व्यावसायिक पत्रलेखन – श्री. ग. बापट, वैशाली, पुणे.
30. नभोवणी कार्यक्रम : तंत्र आणि मंत्र – पुष्पा काणे, इंडिया बुक कंपनी, पुणे.
31. व्यावहारिक मराठी भाषा – यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
32. जाहिरात – यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.

टीप –

1. प्रत्येक विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन एकूण शंभर गुणांमध्ये होईल. त्यात साठ गुणांची विद्यापीठ परीक्षा होईल आणि चाळीस गुण अंतर्गत मूल्यमापनासाठी असतील.
2. अंतर्गत मूल्यमापनाच्या चाळीस गुणांची विभागणी पुढीलप्रमाणे—
  - विद्यार्थ्यांची तासिकांना हजेरी— 10 गुण, विद्यार्थ्यांचे वर्तन— 10 गुण आणि एक चाचणी— 20 गुण

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप

प्रश्न क्र. 1	प्रश्नांचे स्वरूप	गुण
अ)	योग्य पर्याय निवडा. (आठपैकी सहा)	06
ब)	एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (आठपैकी सहा)	06
प्रश्न क्र. 2	थोडक्यात उत्तरे लिहा. (चारपैकी तीन)	12
प्रश्न क्र. 3	थोडक्यात उत्तरे लिहा. (पाचपैकी चार)	12
प्रश्न क्र. 4	दीर्घोत्तरी प्रश्न (दोनपैकी एक)	12
प्रश्न क्र. 5	टीपा लिहा. (तीनपैकी दोन)	12
	एकूण गुण	60

- या अभ्यासपत्रिकेच्या प्रश्नपत्रिकेतील प्रश्न क्र. 2 ते 5 हे उपयोजनात्मक स्वरूपाचे असतील.

सत्र तिसरे

AECC 1: विज्ञान कथा आणि नोंद लेखन

• घटक विश्लेषण-

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
१.	विज्ञान कथा: स्वरूप व वैशिष्ट्ये	01	15
	१.१ विज्ञान कथेचे स्वरूप		
	१.२ विज्ञान कथेची वैशिष्ट्ये		
	१.३ 'कथारंग' (संपादन: मराठी अभ्यासमंडळ) या पुस्तकातील निवडक विज्ञान कथांचा अभ्यास (कथानक, व्यक्तिचित्रण, वैज्ञानिकता व काल्पनिकता, संवाद व भाषाशैली आदी मुद्यांच्या आधारे पुढील कथांचा अभ्यास)		
	१.३.१ 'डिलिव्हरी' - बाळ फोंडके		
	१.३.२ 'महात्मा' - लक्ष्मण लोंढे		
	१.३.३ 'विटू विटू पोपट' - सुबोध जावडेकर		
	१.३.४ 'ममी रोबो' - रेखा बैजल		
२.	विज्ञानविषयक नोंद लेखन (प्रात्यक्षिक)	01	15
	२.१ विज्ञानकोश, विश्वकोश, विकिपीडिया यांबाबत विद्यार्थ्यांना माहिती द्यावी. त्यांचे स्वरूप, त्यांची मांडणी आणि त्यांमध्ये केलेल्या नोंदी यांबाबत विद्यार्थ्यांना अवगत करावे.	01 Credit of Practical = 02 Credits	30
	२.२ प्रत्येक विद्यार्थ्याला विज्ञानाच्या क्षेत्रातील संज्ञा वा संकल्पना यांची निवड करून त्यांबाबत माहिती गोळा करण्यास सांगावे.		
	२.३ निवडलेली वैज्ञानिक संज्ञा वा संकल्पना यांबाबत नोंद लेखन करण्यास सांगावे. (नोंद लेखन करणे म्हणजे त्या संज्ञा वा संकल्पनेचा मराठीतून परिचय करून देणे. तसेच ती संज्ञा वा संकल्पना स्पष्ट करणे वा तिचे स्वरूप उलगडून दाखविणे. त्यासाठी विवेचनासोबतच आकृती, तक्ते, चित्रे यांचाही वापर करता येईल.)		
	२.४ नोंद लेखन करताना वस्तुनिष्ठपणे वैज्ञानिक संज्ञा वा संकल्पना यांबाबत लिहावे. लेखन मुद्देसूद आणि सोप्या मराठीत असावे.		
	२.५ प्रत्येक विद्यार्थ्याकडून किमान दोन नोंदीचे लेखन करून घ्यावे.		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	02 (03)	30 (45)

सत्र तिसरे

AECC 2: विनोदी कथा आणि विज्ञानपर लेखन

• घटक विश्लेषण-

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
१.	विनोदी कथा: स्वरूप व वैशिष्ट्ये	01	15
	१.१ विनोदी कथेचे स्वरूप		
	१.२ विनोदी कथेची वैशिष्ट्ये		
	१.३ 'कथारंग' (संपादन: मराठी अभ्यासमंडळ) या पुस्तकातील निवडक विनोदी कथांचा अभ्यास (कथानक, व्यक्तिचित्रण, विनोदाचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये, संवाद व भाषाशैली आदी मुद्द्यांच्या आधारे पुढील कथांचा अभ्यास)		
	१.३.१ 'गुंड्याभाऊचे दुखणे' - चिं. वि. जोशी		
	१.३.२ 'नाटक' - शंकर पाटील		
	१.३.३ 'म्हैस' - पु. ल. देशपांडे		
	१.३.४ 'शोध: द सर्च' - मंगला गोडबोले		
२.	विज्ञानपर लेखन (प्रात्यक्षिक)	01	15
	२.१ दैनंदिन जीवनातील विज्ञानाचे महत्त्व स्पष्ट करावे. विज्ञानाचा संबंध सामान्य माणसाच्या जगण्यातील कोणकोणत्या बाबींशी येतो याबाबत विचार करण्यास प्रवृत्त करावे. विज्ञानाने निर्माण केलेल्या असंख्य गोष्टींचे मानवी जीवनावर होणारे चांगले-वाईट परिणाम लक्षात आणून द्यावेत. अशा परिणामांची साधकबाधक चर्चा करावी.	01 Credit of Practic al = 02 Credits	30
	२.२ सामाजिकदृष्ट्या महत्त्वाच्या (उपकारक व अपायकारक अशा दोन्ही अंगांनी) अशा विज्ञानाच्या क्षेत्रातील बाबींची एक यादी तयार करावी. (उदाहरणार्थ, 'मोबाईलचे मानवी जीवनावरील चांगले-वाईट परिणाम', 'पृथ्वीचे वाढते तापमान', 'ओझोन', 'प्रदूषण', 'सरोगेट मदर', 'क्लोनिंग', 'अंधश्रद्धा' आदी) त्यातून विषयाची निवड करून त्याबाबत माहिती गोळा करण्यास विद्यार्थ्यांना सांगावे.		
	२.३ निवडलेल्या विषयावर विज्ञानपर लघुलेख लिहिण्यास विद्यार्थ्यांना सांगावे. (विज्ञानपर लेखन करणे म्हणजे विज्ञानामुळे मानवी जीवनात झालेल्या चांगल्या-वाईट बदलांबाबत लिहिणे. मानवी जीवनातील प्रश्न विज्ञानाने कसे सोडवले आणि विज्ञानाने मानवी जीवनात नवीन प्रश्न कसे निर्माण केले याबाबत विवेचन		

येथे अपेक्षित आहे.)		
२.४ विज्ञानपर लेखन हे विविध विषयांमागील विज्ञान उलगडण्यासाठी केले जाते. मानवी जीवनावरील विज्ञानाच्या परिणामांची चर्चा त्यात केली जाते. ते एकप्रकारे विज्ञानविषयक लोकप्रिय लेखन असते. त्यामुळे सोप्या भाषेतून परिचयाची उदाहरणे देऊन, त्यांची व्यावहारिक उपयुक्तता स्पष्ट करून आणि त्यातून निर्माण झालेल्या प्रश्नांची चर्चा करून ते लेखन करावे.		
२.५ प्रत्येक विद्यार्थ्याकडून किमान दोन विज्ञानपर लघुलेखांचे लेखन करून घ्यावे.		
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	02 (03)	30 (45)

• संदर्भसाहित्य-

१. विज्ञान साहित्य आणि संकल्पना – संपादक: व.दि. कुलकर्णी, निरंजन घाटे
२. मराठी विज्ञान साहित्य – संपादक: म. सु. पगारे
३. विज्ञान साहित्य (लेख), जयंत नारळीकर, मराठी वाङ्मयातील नवीन प्रवाह –
संपादक: शरणकुमार लिंबाळे
४. मराठी विज्ञान साहित्य: समीक्षा व संशोधन – फुला बागुल
५. विज्ञानकथा विशेषांक, महाराष्ट्र साहित्य पत्रिका, ऑक्टोबर ते डिसेंबर २००६
६. प्रास्ताविक, 'यक्षाची देणगी' - जयंत नारळीकर
७. प्रस्तावना, अरुण साधू, 'वामनाचे चौथे पाऊल' - सुबोध जावडेकर
८. 'मराठी विज्ञान कथेची शतसंवत्सरी' (लेख), निरंजन घाटे, लोकसत्ता, १४ एप्रिल
२०१६
९. विज्ञान साहित्याची दोनशे वर्षे (लेख), निरंजन घाटे, महाराष्ट्र टाईम्स, २८ एप्रिल
२०१८
१०. विज्ञान साहित्याची उपयुक्तता, फुला बागुल, आमची श्रीवाणी, फेब्रुवारी २०११
११. मराठीतील विज्ञानविषयक लेखन, खंड पहिला व दुसरा – संपादक: अ. पां.
देशपांडे, विवेक पाटकर
१२. शास्त्रीय परिभाषा कोश – यशवंत रामकृष्ण दाते, वरद, पुणे
१३. कोशवाङ्मय विचार आणि व्यवहार – सदाशिव देव
१४. कोश व सूची वाङ्मय: स्वरूप व साध्य – सरोजिनी वैद्य व इतर
१५. विज्ञान संकल्पना कोश – रा. वि. सोवनी
१६. विनोद: तत्त्व आणि स्वरूप – गो. मा. पवार
१७. मराठी विनोद: विविध आविष्काररूपे – गो. मा. पवार
१८. हास्यविनोद मीमांसा – न. चिं. केळकर
१९. मराठी विनोद – उषा दा. कुलकर्णी
२०. साहित्याचे मानदंड – गंगाधर गाडगीळ
२१. 'विनोदाचे व्याकरण' (लेख), आवडनिवड - स. गं. मालशे

Syllabus
F. Y. B. A. Compulsory English
CENG -101
(w.e.f. June 2017)

Objectives:

1. To develop the ability of students to comprehend written texts
2. To inculcate amongst students moral and human values
3. To make the students aware of the aesthetic pleasure of literature
4. To develop in students the proficiency in speaking and writing English for different purposes
5. To make them aware of the importance of communicative competence

Prescribed Textbook:

1. *Silver Lining*, Orient BlackSwan, Hyderabad, Mumbai (2015)

Recommended Book for Spoken Communication:

2. *Expressions*, Ed. By Board of Editors,
Published by North Maharashtra University, Jalgaon (2013)

Recommended Books for Grammar:

1. An Intensive Course in English: C. D. Sidhu
2. A Remedial English Grammar for Foreign Students; F. T. Wood.
3. Intermediate English Grammar, Usage and Composition;
M.L Tickoo, P.R.Subramaniam, A.E. Subramanian

Semester-I

Periods - 60

I) Short Stories:

1) A Cup of Tea	:	Katherine Mansfield
2) Why I Want a Wife	:	Judy Brady

II) Prose:

1) Playing the English Gentleman	:	M K Gandhi
2) With the Photographer	:	Stephen Leacock

III) Poems:

- 1) **Where the Mind is Without Fear :** Rabindranath Tagore
- 2) Up-hill : Christina Rossetti

IV) Spoken Skills:

- 1) Introducing
- 2) **Greetings**
- 3) **Requesting**

V) Writing Skills:

- 1) Report Writing
- 2) Interviews and Interviewing Skills

VI) Grammar:

- 1) Articles
- 2) Tenses
- 3) Synonyms
- 4) Prepositions

Syllabus

F. Y. B. A. Compulsory English

CENG -201

(w.e.f. June 2017)

Prescribed Textbook:

1. *Silver Lining*, Orient BlackSwan, Hyderabad, Mumbai (2015)

Recommended Book for Spoken Communication:

2. *Expressions*, Ed. By Board of Editors,
Published by North Maharashtra University, Jalgaon (2013)

Recommended Books for Grammar:

1. An Intensive Course in English: C. D. Sidhu
2. A Remedial English Grammar for Foreign Students; F. T. Wood.
3. Intermediate English Grammar, Usage and Composition; M.L Tickoo, P.R.Subramaniam, A.E. Subramanian

Semester-II

Periods - 60

I) Short Stories:

- 1) The Thief : Rusking Bond
- 2) The Gold Frame : R K Laxman

II) Prose :

- 1) How Much Land Does a Man Need? : Leo Tolstoy
- 2) Good Manners : J C Hill

III) Poems:

- 1) The Felling of the Banyan Tree : Dilip Chitre
- 2) If : Rudyard Kipling

IV) Spoken Skills:

- 1) Giving Directions
- 2) Expressing Interests
- 3) Describing Things

V) Writing Skills:

- 1) Narration
- 2) Summarising

VI) Grammar:

- 1) Articles
- 2) Tenses
- 3) Antonyms
- 4) Prepositions

S.Y.B.A. Compulsory English

Text- English for Humanities

External – 60 marks

Internal- 40 marks

Semester-III-

Credits -03 (45 clock hours)

Unit 1 – Literature

1) Short Stories:

1. **The Lady or a Tiger?: Frank R. Stockton**
2. Kabuliwala: Rabindranath Tagore

II) Essays:

1. **Spoken English, Broken English: G. B. Shaw**
2. Modern Improvements: John Ruskin

III) Poems:

1. **A Red Red Rose: Robert Burns**
2. **All the world's a Stage: William Shakespeare**

Unit 2 - Word Formation

1. Affixation
2. Compound Words

Unit 3 - Skills in writing

1. SMS
2. E-Mail
3. Net Lingo .

Sem. IV- Compulsory English

Credits – 03 (45 clock hours)

Unit 1 - Literature

I) Short Stories:

1. Salt Inspector: Premchand
2. All About a Dog: A. G. Gardiner

II) Essays:

1. The Power of Prayer: A. P. J. Abdul Kalam
2. Values in Life: Rudyard Kipling

III) Poems:

1. Stopping by Woods On a Snowy Evening: Robert Frost
2. Ozymandias: P. B. Shelley

Unit 2 - Grammar

1. Sentences: Kinds and Functions
2. Clauses (Noun Clause, Adverbial Clause)

Unit 3 - Communication Skills

1. Situational Dialogues
2. Small News Writing
3. Information Transfer: Non-verbal, Verbal

S.Y.B.A.

DSE 1 A and B (Equivalent to S-I)

Title: 16th and 17th Century English Literature

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credit Points- 03 (45 clock hours)

OBJECTIVES:

1. To acquaint the students with the major literary trends and tendencies and prominent writers of the 16th and 17th Century English Literature.
2. To make the students aware about the literary history, salient features and socio-cultural background of the period.
3. To help the students to grasp the content and critically appreciate the prescribed texts.
4. To inculcate amongst students a liking for the Elizabethan and Post-Shakespearean literature.

Semester – III- DSE 1 A- 16th Century Literature

Prescribed Units

(i) Growth and development of Drama and Poetry in the 16th century.

(ii) Poetry:

A) **John Donne:** a) Good Morrow, b) The Dream

B) **Edmund Spenser:** a) Ice and Fire, b) Mutability

C) **Philip Sidney:** a) Sleep, b) Reason

(iii) Drama:

***The Merchant of Venice* by William Shakespeare**

Semester - IV – DSE 1 B- 17th Century Literature-

Credits- 03 (45 clock hours)

Prescribed Units

(i) **Growth and development of Novel and Essay in the 17th century.**

(ii) **Essays:**

A) **Francis Bacon:** a) Of Studies,

b) Of Anger,

c) Of Unity In Religion

B) **Jonathan Swift:** a) A Treatise on Good Manners and Good Breeding

b) Hints Towards an Essay on Conversation

c) Of the Education of Ladies

(iii) **Novel:**

Pilgrim's Progress (Part First of Novel) by John Bunyan

Recommended Reading:

1. B. K. Mullik: (1964) *English Poetry (Its Background and Development)*: S. Chand & Co.
2. H. M. Williams & George Allen, (1972): *Six Ages of English Poetry*
3. Helen Gardner: (1973) *The Metaphysical Poets*: Penguin Books Ltd.
4. David Greene: *The Winged World: An Anthology of Poems for Degree Course*: The Macmillan Co. of India Ltd.

SYBA

DSE 2A and B (equivalent to Special Paper-II)

Title: 18th and 19th Century English Literature

External – 60 marks

Internal – 40 marks

Credit Points- 03 (45 clock hours)

(I) OBJECTIVES:

1. To impart basic ideas about the 18th and 19th Century English Literature with special reference to Poetry and Novel.
2. To make the students aware about the literary history, salient features, socio-political and cultural background of the Romantic and Victorian age.
3. To help the students to grasp the content and critically appreciate the prescribed Texts.
4. To inculcate amongst students a liking for the Romantic and Victorian literature.

Semester – III DSE 2 A- 18th Century Literature

Prescribed Units

- i) **Background study of poetry and novel in the 18th Century Literature.**
- ii) **William Wordsworth: Lines Composed a Few Miles above Tintern Abbey**
- iii) **S. T. Coleridge: Rhyme to an Ancient Mariner**
- iv) **John Keats: Ode on a Grecian Urn.**
- v) **P B Shelley: One Word is too often Profaned**
- vi) **Lord Byron: She Walks in Beauty.**
- (vii) **Jane Austen: *Sense and Sensibility*. (Novel)**

Semester – IV DSE 2 B- (19th Century Literature)- Credits- 03 (45 clock hours)

Prescribed Units

- (i) **Background study of Poetry and Novel of the 19th Century literature.**
- (ii) **Alfred Lord Tennyson: The Lotus Eaters**
- (iii) **Robert Browning: Rabbi Ben Ezra**
- (iv) **Matthew Arnold: Dover Beach**
- (v) **D G Rossetti: The Blessed Damozel**
- (vi) **G M Hopkins: Pied Beauty**
- (vii) **Thomas Hardy: Tess of the d'Urbervilles.(Novel)**

Recommended Reading:

1. H. M. Williams & George Allen, (1972): *Six Ages of English Poetry*
2. David Greene: *The Winged World: An Anthology of Poems for Degree Course.* The Macmillan Co. of India Ltd.
3. Mayhead Robin: (1965) *Understanding Literature.* Cambridge Univ. Press.
4. W.R. Goodman: (2006) *History of English Literature.* Doaba House Delhi
5. Victorian Poetry: (1988) *A Selection, Macmillan's Annotated Classics- V S* Seturaman
6. E Albert: (1997) *History of English Literature.* Oxford Univ. Press.
7. *Fifteen Poets:* (1994) Oxford University Press, Delhi.
- 8 Jane Austen: (2008) *Sense and Sensibility,* Oxford Uni. Press, 2008.
9. Thomas Hardy:( ) *Tess of the d'Urbervilles.* Orient Blackswan, 2014.

DSC 1 C (equivalent to Sp. English -General Paper II)

The Study of Novel and Drama

External- 60 marks

Internal- 40 marks (practical)

Total credits- 02- Theory- 01 credit (15 clock hours).

Practical – 01 credit is equal to 02 (30 clock hours)

SEM: III- DSC 1 C The Study of Novel

Objectives:

1. To develop the interest of students in reading/understanding novel and drama.
2. To acquaint students with Novel and Drama as genres of literature.
3. To develop students' competence to study, understand, analyse and interpret novel and drama.
4. To introduce students with the key terms useful in the study of novel and drama.
5. To orient students with major types of novel and drama.

Unit 1 A) Definitions of Novel

B) Aspects of Novel (only Introduction):

Plot, Characters (Flat, Round, Hero, Anti-hero), Theme, Setting, Point of view and Narration.

C) Types of Novel: Social, Historical, Picaresque, Psychological

D) Novel- *Passage to India*- E. M. Forster

SEM: IV – DSC 1 D- The Study of Drama

Total credits- 02- Theory- 01 credit (15 clock hours).

Practical – 01 credit is equal to 02 (30 clock hours)

Unit 1 A) Definitions of Drama

B) Elements of Drama (only Introduction):

Plot, characters (protagonist, Antagonist), setting, dramatic devices
(music, symbolism, parallelism and contrast, Irony)

C) Types of Drama: Tragedy, Comedy, Problem Play, Absurd Drama

D) Drama- *Arms and The Man*- G. B. Shaw

Recommended Reading:

1. Abrahms, M. H. *A Glossary of Literary Terms*. Banglore: Prism Books Pvt. Ltd.1993.
2. Bonn, Julien D. ed. *A Comprehensive Dictionary of Literature*. Chandigarh: Abhishek Publications, 2004.
3. Boulton, M. *The Anatomy of Novel*. London: Routledge and Kegan Paul Ltd. 1975.
4. Cuddon, J. A. *A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory* (IVth edition). Delhi: Doaba House, 1998.
5. Davies Tony & Nigel Wooded., *A Passage to India: Theory in Practice*, Philadelphia, Open University Press, 1994.
6. Evans. T. F. *George Bernard Shaw*. Routledge, 2013.
7. Forster E. M. *Aspects of Novel*. New York: Hartcourt Brace, 1927.
8. Hoy, Cyrus. *Forster's Metaphysical Novel*. New Delhi: Creative Books, 2001.
9. Innes, Christopher. *The Cambridge Companion to George Bernard Shaw*. CUP, 2000.
10. Judy, Pearsall (Ed). *The Concise Oxford Dictionary*, 10th Edition. New Delhi: Oxford University Press. 1999.
11. Luckhurst, Mary. *A Companion to Modern British and Irish Drama (1880-2005)*, Blackwell Publishing, 2006.

SEM: IV – DSC 1 D- The Study of Drama

Total credits- 02- Theory- 01 credit (15 clock hours).

Practical – 01 credit is equal to 02 (30 clock hours)

Unit 1 A) Definitions of Drama

B) Elements of Drama (only Introduction):

Plot, characters (protagonist, Antagonist), setting, dramatic devices
(music, symbolism, parallelism and contrast, Irony)

C) Types of Drama: Tragedy, Comedy, Problem Play, Absurd Drama

D) Drama- *Arms and The Man*- G. B. Shaw

Recommended Reading:

1. Abrahms, M. H. *A Glossary of Literary Terms*. Banglore: Prism Books Pvt. Ltd.1993.
2. Bonn, Julien D. ed. *A Comprehensive Dictionary of Literature*. Chandigarh: Abhishek Publications, 2004.
3. Boulton, M. *The Anatomy of Novel*. London: Routledge and Kegan Paul Ltd. 1975.
4. Cuddon, J. A. *A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory* (IVth edition). Delhi: Doaba House, 1998.
5. Davies Tony & Nigel Wooded., *A Passage to India: Theory in Practice*, Philadelphia, Open University Press, 1994.
6. Evans. T. F. *George Bernard Shaw*. Routledge, 2013.
7. Forster E. M. *Aspects of Novel*. New York: Hartcourt Brace, 1927.
8. Hoy, Cyrus. *Forster's Metaphysical Novel*. New Delhi: Creative Books, 2001.
9. Innes, Christopher. *The Cambridge Companion to George Bernard Shaw*. CUP, 2000.
10. Judy, Pearsall (Ed). *The Concise Oxford Dictionary*, 10th Edition. New Delhi: Oxford University Press. 1999.
11. Luckhurst, Mary. *A Companion to Modern British and Irish Drama (1880-2005)*, Blackwell Publishing, 2006.

Skill Enhancement Course (SEC)

SEC-I: English for Competitive Examinations

Credits: 02 (30 clock hours)

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Objectives of the Course:

1. To enable students to prepare for the competitive exams of various kinds especially meant for testing ability in English language.
2. To introduce students with the common question types asked in competitive examinations concerning English- grammar, vocabulary, comprehension, and other significant topics.
3. To encourage students to appear and prepare for the competitive exams.
4. To help the students to overcome the fear about English as a compulsory subject in various competitive exams.

Sem. III - SEC -1

Credits- 02 (30 clock hours)

A) Grammar:

- a) Parts of Speech
- b) Sentence correction/ Spotting the error
- c) Articles
- d) Sentence or Phrase Improvement
- e) Clauses
- f) Active-Passive Voice
- g) Direct-Indirect Speech

B) Comprehension :

Reading Comprehension (Comprehension of given passages)

Semester-IV- SEC- 2 (2 Credits) (30 clock hours)

A) Vocabulary:

- a) Synonyms-Antonyms, Paronyms-Homonyms, One-word substitution
- b) Fill in the blanks
- c) Cloze Test
- d) Double Fillers
- e) Spelling Test
- f) Idioms and Phrases
- g) Foreign Words and Phrases
- h) Sentence or Phrase Improvement

B) Sentence Rearrangement:

- a) Para-jumbles
- b) Jumbled Sentence

Recommended Reading:

1. Agarwal R.S.&Vikas Agrawal. *Quick Learning Objective General English*. S.Chand Publishing. 2017
2. Agarwal,R.S. &S.Chand. *Objective General English*. S. Chand Publishing. 2017
3. Bakshi, S.P. *Objective General English*. Meerut: Arihant Publications,2018
4. UPSC Portal :*English Language Comprehension Skills (CSAT)Series Book-KalinjarPublications,2011.*
5. Gupta , S.C. *Comprehensive English Grammar & Composition*. Meerut: Arihant Publications Pvt. Ltd. 2018
6. Gupta, S.C. *General English for All Competitive Examinations (English) 1st Edition Meerut; Arihant Publications (I) Pvt.Ltd, 2016.*
7. Gupta, S.C. *English Grammar & Composition* Second edition. Arihant Publications. 2014.
8. Jha, Sachchidanand. *English Language Comprehension Skills*. UPSC Portal. 2015.
9. Lewis,Norman. *Word Power Made Easy (English Vocabulary)*. Goyal Publishers.2014.

Ability Enhancement Course (AEC)

**AEC: Developing Communication Skills
Semester V**

Objectives-

1. To acquaint students with various modes of communication
2. To intimate students about various types of written communication
3. To inform students about various types of oral communication
4. To give practice to students in various modes of communication

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits: 02

Theory- 01 credit (15 clock hrs)

Practical- 01 credit = 02 credits (30 hrs)

Unit 1. Written Communication

I) Letter Writing:

A) Formal Letters:

i) Business Correspondence: Sales letter, Enquiry letter, Order and Replies

ii) Application for Jobs

B) **Goodwill Letters: Invitation, Congratulations, Thanking**

II) Notice, Agenda, Minutes of Meeting.

III) Advertisement Writing.

Unit 2. Comprehension and Writing Skills

I) Summarization

II) Reading Comprehension

III) **Expansion of an Idea**

IV) Story Building

V) Report Writing: Types, Structure, Parts, Examples

VI) Usages of Punctuations

Semester VI

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits: 02

Theory- 01 credit (15 clock hrs)

Practical- 01 credit = 02 credits (30 hrs)

Unit 1. Oral Communication

- I) Interviews: Types, Preparation, Self-Assessment, Questions Commonly asked in an Interview
- II) Presentation Skills
- III) Speeches: Stages, Occasions and Examples
- IV) Dialogue Skills
- V) Group Discussion: Group Dynamics, Purposes and Tips for Preparation

Unit 2 . Methods of Communication: Non-verbal and Technical

- I) Non Verbal Aspects of Written Communication
- II) Body Language
- III) Paralanguage
- IV) Modes of Communication and Technical Communication

Recommended Books:

1. Rai, Urmila and S.M. Rai *Business Communication*. Mumbai: Himalaya Publishing House, 2013,
2. Mohan, Krishna and Meera Bannerji *Developing Communication Skills*. Bengaluru: Trinity Press, 2018,

Recommended Readings:

1. Badi, R. V. and K. Aruna. *Business Communication*. Delhi: Vrinda Publications (P) Ltd., 2008.
2. Chanda, P. R. and Sangeeta Magan. *Elements of Business Communication*. Delhi: International Book House Pvt. Ltd., 2013.
3. Chaturvedi, P.D. *Professional Communication*. Delhi: Pearson, 2011.
4. Dey, Sushmit. et.al. *Business Communication*. Mumbai: Reliable Publications, 2012.
5. Murphy, Herta A. and et.al. *Effective Business Communication*. New Delhi: Tata McGraw Hill Foundation Private Limited, 2009.
6. Prasad, Sona. *Business Communication*. Nagpur: Sai Jyoti Publication, 2011.
7. Raman, Meenakshi and Prakash Singh. *Business Communication*. New Delhi: Oxford University Press, 2012.

Discipline Specific Elective 3 A (DSE 3 A)

**DSE 3 ENG A: Twentieth Century English Literature
Question Paper Format
SEM- V**

Time -2 Hrs.		Marks- 60
A.1. A) Multiple Choice Questions (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
B) Answer the following questions in One sentence each (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
Q.2. A) Long Answer Question on Background		(12 marks)
OR		
B) Write Short Notes on Background (3/5)		
Q. 3. Long Answer Question on prescribed Poems (1/2)		(12 marks)
Q.4. Long Answer Question on prescribed Drama (1/2)		(12 marks)
Q. 5. Short Notes on prescribed Poems and Drama (3/5)		(12 marks)

Discipline Specific Elective 3 B (DSE 3 B)

**DSE 3 ENG B: Twentieth Century English Literature
Question Paper Format
SEM- VI**

Time -2 Hrs.		Marks- 60
A.1. A) Multiple Choice Questions (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
B) Answer the following questions in One sentence each (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
Q.2. A) Long Answer Question on Background		(12 marks)
OR		
B) Write Short Notes on Background (3/5)		
Q. 3. Long Answer Question on prescribed Poems (1/2)		(12 marks)
Q.4. Long Answer Question on prescribed Novel (1/2)		(12 marks)
Q. 5. Short Notes on prescribed Poems and Novel (3/5)		(12 marks)

Discipline Specific Elective 3 B (DSE 3 B)

DSE 3 ENG B: Twentieth Century English Literature

SEM-VI

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits – 03 (45 clock hrs)

Unit 1. Background: i) Literary Trends, Tendencies in twentieth century British Poetry, Drama and Novel.

ii) Contributions of the major poets, dramatists and novelists to British Literature.

Unit2. Poetry Section:

I) Dylan Thomas - i. *A Fern Hill* ii. *The Hunchback in the Park.*

II) Wilfred Owen – i. *Dulce et Decorum Est.* ii. *Futility.*

III) W.H. Auden - i. *The Shield of Achilles* ii. *Now the leaves are Falling Fast.*

Unit 3. Novel: *Lord of the Flies*- William Golding

Recommended Books:

1. Abrams, M. H. *A Glossary of Literary Terms*, 3rd edn. Macmillan Company of India Ltd. 1978.
2. Blamires, Harry. *Twentieth Century English Literature*. Macmillan, 1982.
3. Boris Ford, ed. *The Pelican Guide to English Literature*, Vol. VII 3rd Edn. Penguin Books Ltd. New York, 1973.
4. C.B. Cox and A. E. Dyson, ed. *Poems of This Century*. 1970.
5. Cronin, A. *Samuel Beckett: The Last Modernist*. London : Flamingo, 1997
6. Esslin, Martin. *The Theatre of the Absurd*, revised and enlarged edition, Penguin Books, 1976.
7. John Hayward, edit. *The Penguin Book of English Verse*, 1987.
8. Laura Marcus and Peter Nicholls. Ed. *The Cambridge History of Twentieth Century English Literature*, Cambridge University Press, 2004.
9. Margaret Drabble. edit. *The Oxford Companion to English Literature*. O.U.P. 1996
10. Press. John. *A Map of Modern English Verse*. London: Oxford University Press, 1969.
11. Philip Larkin, edit. *The Oxford Book of Twentieth Century English Verse*. O.U.P. U.K. 1973
12. Scully, James. *Modern Poets on Modern Poetry: A Critical Introduction*. New York: Oxford University Press, 1960.
13. Sheppard, C.A. ed. *A Pageant of Poems*. Orient Longman Ltd. New Delhi, 1977.
14. Tuma Keith, ed. *Anthology of Twentieth Century British and Irish Poetry*. O.U.P. 2001.

Discipline Specific Elective 4 A (DSE- 4 A)

DSE 4 ENG A: The Study of English Language

Internal- 40 marks

External- 60 marks

Credits: 03 (45 clock hrs)

Objectives:

- 1) To introduce the students to the properties, styles, and varieties of English language.
- 2) To acquaint the students with grammatical forms and functions in English language.
- 3) To enable the students learn and practice morphological concepts and word formation processes.
- 4) To introduce the students to the basic concepts in semantic, lexis and syntax in English language.

Sem.-V

Unit 1. Language : i) Definitions and Properties of Language

ii) Register and style, dialect, idiolect, sociolect, slang, pidgin and creole

Unit 2. Phonology: i) The Speech Mechanism: Organs of Speech

ii) Phoneme, Allophones, Syllable

iii) Classification and Description of Speech Sounds: Consonants and Vowels

iv) Stress and Intonation

Unit 3. Grammar: i) Elements of Sentence

ii) Noun Phrase

Discipline Specific Elective 4 B (DSE- 4 B)

DSE 4 ENG B: The Study of English Language

Sem.-VI

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits- 03 (45 clock hrs)

Unit 1. Language: i) Standard and Non-standard English

ii) British, American, and Indian English

Unit 2. Morphology: i) Morpheme: Free and Bound, Allomorph

ii) Processes of Word-formation: Affixation- (Suffixation, Prefixation),
Conversion, Clipping, Blending, Reduplication, Back formation.

Unit 3. Lexis and Syntax: i) **Lexis:** Type of vocabulary- Simple/complex, formal colloquial

ii) **Syntax:** Determiners, Verb Phrase

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSC-SOC 1 E (351) - Indian Society: Structure and Change

Total Credits: 03   Total Clock Hours: 45   Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To introduce students the socio-cultural background of the Indian society.
2. To familiarize students with the institutional changes in the Indian society since the ancient period.
3. To get the basic understanding of the various social processes in the Indian Society.

Unit 1: Fundamental values and central themes of Hindu society and culture

Periods

20

- A) Ashrama System - Meaning, Stages and importance.
- B) Theory of Purushartha - Meaning, Principles and Importance.
- C) Theory of Karma - Meaning and Types of Karma
- D) Principles of Buddha and Islam ELIGON

Unit 2: Segments of Indian society

20

- A) Tribal Society - Meaning Characteristics and Changing Nature of Tribal Society.
- B) Rural Society - Meaning Characteristics and Changing In Nature of Rural Society.
- C) Urban Society - Meaning and Characteristics.
- D) Causes and Problems of Urbanization.

Unit 3: Indian social Institutions

20

- A) Family - Meaning, Types (Joint and Nuclear Family) and Changing Nature of Family
- B) Marriage - Meaning, Types and Changes in Marriage System.
- C) Inter-Cast Marriage, Factor Promoting Inter-Cast Marriage.
- D) Caste - Meaning, Characteristics and Changing Nature of Cast Systems.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon
Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI
Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSC-SOC 1 F (361) - Indian Society: Structure and Change

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

**Unit 1: Processes of Social Changes and Their impact
on Indian Social Structure**

Periods

20

- A) Sanskritization - Concept.
- B) Industrialization, Westernization - Concept.
- C) Modernization - Concept.
- D) Globalization - Concept.

Unit 2: Status of Women in India

- A) Ancient Period.
- B) Medieval Period.
- C) British Period.
- D) Post-independence Period.

20

Unit 3: Social Movements and Social Reformers in India

- A) Social Movement: - Meaning and Objectives.
- B) Peasant Movement.
- C) Tribal Movement.
- D) Social reformers:
  - 1) Rajashri Shahu Maharaj - Reservation Policy)
  - 2) Mahatma Phule - Thoughts on Education
  - 3) Dr. B. R. Ambedkar - Thoughts on Caste System

20

Kavyitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for S.Y.B.A. Sociology CBCS Pattern

(With Effect from June-2019)

DSC-SOC 1 C (231) - Indian Society : Issues and Problems

Sem. -III Part - I

(Total Marks – 60, Credit: 02 and Total 45 Clock Hour)

External Marks 60+ Practical Marks 40 = Total 100

Objectives:

- 1) To Sensitive the student to the Emerging social issues in India.
- 2) To Enable them to acquire sociological understanding of these issues and problems over and above their commonsense understanding.
- 3) To empower them to deal with these issues and problems.

Course Content:

Unit No - 1 - Social Problems and Social Disorganization

- a) Social Problem Meaning and Nature
- b) Causes of social problems
- c) Social disorganization meaning and nature
- d) Causes of social disorganization.

Unit No. 2 - Problems of Woman

- a) Dowry System - Meaning, Causes and Consequence, Remedies
- b) Divorce - Meaning, Causes and Consequence
- c) Domestic Violence - Meaning, Causes and Consequence
- d) Domestic Violence Act. 2005

Unit No. 3 - Current issues in India

- a) Problems of Farming
- b) Farmers Suicide nature and causes
- c) Remedies

Kavyitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for S.Y.B.A. Sociology CBCS Pattern
(With Effect from June-2019)
DSC-SOC 2 C (241) - Indian Society : Issues and Problems
Sem. - IV Part - II
(Total Marks – 60, Credit: 02 and Total 45 Clock Hour)

Course Content:

Unit No - 1 - Problems of Youth

- A. Unemployment - Meaning and Types, Causes and Consequence, Remedies
- B. Alcoholism - meaning, causes and Consequences, Remedies
- C. Drugs addictions -

Unit No. 2 - Disorganization Problems

- A. Juvenile delinquency - Meaning and nature, Causes and Remedies
- B. White Collar Crime - Meaning, Types
- C. Cyber Crime - Meaning, Nature and Causes

Unit No. 3 - National Problems

- A. Problems of Population Growth in India Causes, Consequences and Remedies
- B. Terrorism - Meaning, Types, Causes and Remedies
- C. Corruption - Meaning, Causes and Remedies

Core course Sociology
Semester-I
Course Title: Introduction to Sociology(Soc.: 101)

Course code: CCSOC-I
Credit: 3
Total Period: 60

Total Marks: 100
External Marks: 60
Internal Marks: 40

Objective of Paper

- To Introduce the Students to the Discipline of Sociology
- To familiarize students with the basic concepts in Sociology.
- To Provide basic understanding of the social structure of Society

Marks

(20)

Unit :1 History of Sociology

- a. Origin and development of Sociology
- b. Meaning and nature of Sociology
- c. Subject matter of Sociology
- d. Relationship of Sociology with other social science.
(Psychology and Sociology, Anthropology and Sociology, History and Sociology)
- e. Importance study of Sociology

(20)

Unit : 2 Sociological Concepts

- a. Social Structure – Meaning and Elements
- b. Culture – Meaning, Characteristics, Types and Elements
- c. Ethnocentrism
- d. Socialization – Meaning, Agencies and Aims of Socialization
- e. Re-socialization

Unit : 3 Social Control and Social Change

(20)

- a. Meaning of Social Control and Social Change
- b. Types of Social control : Formal and Informal
- c. Necessity of Social control
- d. Factors of Social Change
- e. Obstacles in Social Change

References:

- Mason, Philip 1967. "Unity and Diversity" An Introductory Review"
- Stern, Robert W. 2003, Changing India.
- Srinivas, M.N. 1969, The Caste System in India,
- Thorner, Daniel, 1992, Agrarian Structure
- Deshpande, Satish, 2003, Contemporary India : A Sociological View, New Delhi.
- Shah, A.M. 1998, The family in India,
- Karve Irvati 1994, 'the kinship map of India'

Core course Sociology
Semester-II
Course Title: Sociology of India (Soc: 201)

Course code : CCSOC-II
Credit : 3
Total Period : 60

Total Marks : 100
External Marks : 60
Internal Marks : 40

Objective of Paper

- To Introduce the Students to the Discipline of Sociology
- To familiarize students with the basic concepts in Sociology.
- To Provide basic understanding of the social structure of Society

Marks

Unit :1. Social Stratification

(20)

- a. Meaning and Nature, Types of Social Stratification
- b. Caste : Meaning, Characteristics of Caste
- c. Changing Nature of Caste
- d. Class : Meaning, Characteristics of Class
- e. Tribes : Meaning and Characteristics

Unit : 2. Social Institution

(20)

- a. Family : Meaning, Characteristics and Types (Nuclear and Joint Family)
- b. Kinship : Meaning and Characteristics
- c. Marriage : Meaning and Types
- d. Changing nature of Marriage

Unit : 3. Challenges to State and Society

(20)

- a. Unity and Diversity : Meaning and Nature, Types of Diversity
- b. Secularism : Meaning and Characteristics
- c. India is a model of Secularism
- d. Communalism : Meaning and Characteristics

References :

- Mason, Philip 1967. "Unity and Diversity" An Introductory Review"
- Stern, Robert W. 2003, Changing India.
- Srinivas, M.N. 1969, The Caste System in India,
- Thorner, Daniel, 1992, Agrarian Structure
- Deshpande, Satish, 2003, Contrmporary India : A Sociological View, New Delhi.
- Shah, A.M. 1998, The family in India,
- Karve Iravati 1994, 'the kinship map of India'
- Shah Ghanshyam 2001, Dalit identity and politics Delhi : sage publications

Core Course Education

Semester- I

Course Title: Introduction to the Foundation of Education (Edu- 101)

Course Code:-CCEDU-I
Credit :- 3
Total Period- 60

Total Marks-100
External Marks- 60
Internal Marks- 40

Objectives-

To enable the student -

- To acquaint with the meaning, concept and characteristics of the process of Education
- To acquaint the aim of education in Ancient and Modern India
- To help to understand various agencies of education
- To understand the role of education in national and international development
- To introduce the contributions made by renowned educators
- To understand the nature, types and distribution of intelligence.

Unit : 1 Education

20 Hrs

- 1.1 Meaning and Concept of education from Indian and Western point of view.
- 1.2 Aims of Education in Ancient India
- 1.3 Role of Education in National Integration
- 1.4 Role of Education in International Integration

Unit : 2 Contribution of Indian Educators

20 Hrs

- 2.1 Mahatma Fule
  - 2.2 Dr. Babasaheb Ambedkar
  - 2.3 Swami Vivekananda
  - 2.4 Karmaveer Bhaurao Patil
  - 2.5 Rabindranath Tagore
- (Educational Philosophy, Aims of education, Contribution to the field of education)

Unit: 3 Intelligence in Education

20 Hrs

- 3.1 Concept of Intelligence.
- 3.2 Theories of Intelligence (Spearman's Two Factor Theory, Gardner's Theory of Multiple Intelligence)
- 3.3 Measurement of Intelligence and Educational Importance of measuring Intelligence.
- 3.4 Emotional Intelligence - concept , nature, development of E.Q. and educational importance.

Core Course Education

Semester- II

Course Title: Introduction to the Foundation of Education (Edu-201)

Course Code:-CCEDU-I

Credit :- 3

Total Period- 60

Total Marks-100

External Marks- 60

Internal Marks- 40

Objectives-

1. To get acquainted with the meaning, nature and theories of learning.
2. To acquaint the students with the Values Envisaged in the Constitution on India
3. To acquaint with educational psychology
4. To understand group structure and dynamics.
5. To understand the process of learning and higher mental processes involved in learning.

Unit: 1 Learning, Memory, and Forgetting

20 Hrs

- 1.1 Learning: Nature, Characteristics.
- 1.2 Theories of learning: trial and error including laws of learning, conditioned response (Classical and Operant) and Gestalt theory.
- 1.3 Motivation: Concept and Maslow's Theory.
- 1.4 Remembering and forgetting: Process involved in memory. Marks of good memory. Forgetting - it's meaning and causes.

Unit: 2 Value Education

20 Hrs

- 2.1 Meaning, Concept and Definitions of Value Education
- 2.2 Values in Education Envisaged in the Constitution of India
- 2.3 Agencies Promoting Value Education – School and Family

Unit: 3 - Group and Classroom as Group

20 Hrs

- 3.1 Meaning and Characteristics of Group
- 3.2 Causes of Group Formation
- 3.3 Concept of Group Dynamic
- 3.4 Classroom as Group - Characteristics

K.B.C. North Maharashtra University, Jalgaon
Syllabus for S.Y.B.A. Education
[Discipline Specific Core Course- DSC-1C (02)]

SEMESTER- III

Subject- Psychological Foundation of Education (DSC -1C) (EDU 231)

Total marks = 60 Theory + 40 Practical

Periods - 60

Credit = 02(Theory) + 2 (Practical)

Clock Hour Period - 45

Objectives:

1. To get acquainted with the meaning, nature of Educational Psychology
2. To get acquainted with Methods of Studying Behavior
3. To understand the development of the learner and its importance in learning process with special reference to childhood and adolescence period.
4. To understand the concept and nature of learning.
5. To understand the factors affecting learning.

Unit 1: Educational Psychology

1. Educational Psychology- Nature, meaning, scope
2. Educational Psychology - functions of Educational Psychology.
3. Methods of Studying Behavior –
  - Introspection,
  - Observation
  - Experimental method.

Unit 2: Growth and Development

1. Growth and Development – Meaning, stages;
2. Physical, Mental, Emotional and Social Development during - childhood,
3. Physical, Mental, Emotional and Social Development during - adolescence.
4. Individual Differences - Meaning, significance and causes.

Units 3: Learning

1. Learning – concept, characteristics, learning process, learning curve.
2. Theories of Learning - Trial and Error, Classical Conditioning.
3. Transfer of Learning - Concept, types, and educational implications.
4. Factors affecting Learning -Attention, Perception, Motivation

K.B.C. North Maharashtra University, Jalgaon
Syllabus for S.Y.B.A. Education
[Discipline Specific Core Course- DSC- 1D (02)]
SEMESTER- IV

Subject- Psychological Foundation of Education (DSC -1D) (EDU 241)

Objectives:

1. To get acquainted with mental process related to learning.
2. To understand about intelligence and creativity.
3. To understand the nature, types and distribution of intelligence.
4. To understand the process of learning and higher mental processes involved in learning.
5. To understand the principles of teaching to facilitate learning.
6. To understand the nature of personality individual differences and mental health.

Unit 1: Mental Processes Related to Learning

1. Thinking – concept, types - divergent, convergent, critical reflective, lateral.
2. Memory - Concept, types,
3. Factors affecting memory.
4. Forgetting - Concept, types, causes, educational implications.

Unit 2: Intelligence and Creativity

1. Intelligence – Concept and nature
2. Concept, Gardner's Theory of Multiple Intelligence.
3. Emotional Intelligence - concept, educational implications;
4. Creativity - concept, educational implications.

Unit 3: Personality and Mental Health

1. Concept of Personality, Factors influencing development of Personality (Genetic and Environmental), Characteristics of Integrated Personality
2. Mental Health - Concept and importance
3. Maladjustment - Causes and prevention
4. Stress Management - concept, causes, types & management

OBJECTIVES

- 1) To take an account of historical developments in the theory of education.
- 2) To discuss views of different philosophers on education in the present context.
- 3) To deliberate on the sociological bases in the making of educational theory
- 4) To discuss psychological bases of educational theory
- 5) To explain emerging learning & teaching technological bases in the emerging era.
- 6) To discuss advances in the pedagogical developments in the making of educational theory.
- 7) To discuss ethical & value oriented bases educational theory.
- 8) To discuss advances in the primary & secondary level bases of educational theory.

Syllabus in Education (General) SYBA (SEM-III (w.e.f. June- 2014-15)

Title of the Paper: *Advanced Educational Theory -paper I*

Unit 1: Advances in the Historical Foundation of Educational Theory.

- 1.1 Ancient Indian Education: Nature, Aims, Curriculum & Teacher- Pupil relationship.
- 1.2 Education in Colonial India : Lord Macaulay's Minutes, & Charles wood's Dispatch.
- 1.3 Education after Independence : Recommendations Indian Education Commission 1964-66.
- 1.4 National Policy on Education 1986, 1992

Unit 2: Advances in the Philosophical Foundation of Educational Theory.

- 2.1 Swami Vivekananda's views on education in the present context of Education In India.
- 2.2 Mahatma Fule's views on education in the present context of Education in India.
- 2.3 Dr. Babasaheb Ambedkar's views on education in the present context of Education in India.
- 2.4 Dr. A.P.J. Abdul Kalam's views on education in the present context of Education in India.

Unit 3: Advances in the Sociological Foundation of Educational Theory.

- 3.1 Inclusive Education.
- 3.2 Education for Social Health
- 3.3 Sex Education.
- 3.4 Education for Peace.
- 3.5 Education for Human Rights.
- 3.6 Right to Education 2009.

Unit 4: Advances in the Psychological Foundation of Educational Theory.

- 4.1 Mental Education and Health Education.
- 4.2 Individual Indifferences: Concept, types and characteristics,
- 4.3 Personality: Concept, types and characteristics,

SYBA (SEM-IV)

Title of the Paper: Advanced Educational Theory -paper II

Unit 1: Advances in the Technological Foundation of Educational Theory

- 1.1 Emerging Learning Technology in Education.
- 1.2 Emerging Teaching Technology in Education.
- 1.3 New Approaches in Evaluation.

Unit 2: Advances in the Pedagogical Foundation of Educational Theory.

- 2.1 Teaching as a Profession & Professionalism
- 2.2 Role and Responsibilities of Teachers in 21 st Century.
- 2.3 Teacher with electronic media.
- 2.4 Ethics in teaching profession.

Unit 3: Advances in the Value Education & Spiritual Education.

- 3.1 Spiritual Education: concept, nature, objectives and importance.
- 3.2 Value Education: concept, nature, objectives and importance.

Unit 4: Advances in the Primary & Secondary Level Foundation of Educational Theory.

- 4.1 Sarva Shiksha Abhiyan (SSA) –Nature, Objectives & Status.
- 4.2 Rashtriya Madhyamik Shiksha Abhiyan (RMSA) Nature, Objectives and status.

K.B.C. North Maharashtra University, Jalgaon

Syllabus for T.Y.B.A. Education

[Discipline Specific Core Course- DSC]

SEMESTER- V

**Subject- Philosophical, Sociological Foundation of Education and Health Education
(DSC)**

Total marks = 60+40

Credit = 4

Periods - 75

Clock Hour Period - 60

Objectives

1. To understand the meaning and concept of education.
2. To aware the students with Goals of education.
3. To aware the students with Philosophy of Education
4. To aware the students with Sociology of Education
5. To understand the concept of holistic health, its various dimensions and determinants
6. To develop positive attitude towards health physical education and yoga as individual
7. To create interest for the practice of yogasanas and meditations

Unit 1 : Education and Philosophy

1. Meaning and Concept of education from Indian and Western point of view.
2. Goals of education with Special references to i) Mudaliyar Commission, ii) Kothari Commission, iii) National Policy on Education 1986, iv) Revised National Policy on 1992.
3. Educational Philosophy – Concept, meaning and scope
4. Relation between education and philosophy.

Unit 2 : Educational Sociology

1. Meaning, nature and scope of Educational sociology.
2. Relation between education and sociology.
3. Concept of Educational sociology and sociology of education.

Unit 3 : Health Education

1. Concept of health, importance, dimensions and determinants of health;
2. Health needs of children and adolescents
3. Understanding of the body system–skeleton, muscular, respiratory, circulatory and digestive in relation to health fitness, bones, muscles and joints, their functions, common injuries of bones,
4. Common health problems and diseases–its causes, prevention and cure, immunization and first aid.

Unit 4 : Yoga

1. Concept, need and importance of yoga,
2. History of yoga
3. Yogasanas- Standing, Sitting, Prone and Supine positions
4. Kriyas and Pranayams,

Philosophical, Sociological Foundation of Education and Health Education (TYBA CBCS, Education)

Page 3

K.B.C. North Maharashtra University, Jalgaon

Syllabus for T.Y.B.A. Education

[Discipline Specific Core Course- DSC]

SEMESTER- VI

Subject- Philosophical, Sociological Foundation of Education and Health Education
(DSC)

Total marks = 60+40

Credit = 4

Periods - 75

Clock Hour Period - 60

Objectives:

1. To understand the inter-relation between the goals of life and goals of education.
2. Understand the Concept of Social Change and role of education in bringing out the Social Change.
3. Acquaint with the agencies of education and their role.
4. Understand the Problems relating to education of the disadvantaged group of Indian Society.
5. Acquaint with the Social aspects of education.
6. To sensitize, motivate and help them to acquire the skills for physical fitness, learn correct postural habits and activities for its development
7. To understand various policies and programmes related to health, physical education and yoga; and help them to understand the process of assessment of health and physical fitness.

Unit 1 : Indian Society

1. Nature of Ancient Indian Society - Varnas, Ashramas, Rinas. Four fold goals of life.
2. Goals of Education in Colonial India.
3. Present Indian Society - Nature, various Divisive and Unifying forces influencing this present Indian Society (Social, Economical, Political, Religious, Linguistic and Regional)

Unit2 : Education for Social Change

1. Concept of Social Change
2. Role of education in promoting desired Social Change
3. Factors influencing Social Change

Unit 3: Diseases and food Nutrition

1. Communicable and non-communicable diseases
2. Reproductive and sexual health, hygiene, RTI, STI, HIV/AIDS, responsible sexual behavior, measures to prevent diseases transmission;
3. Harmful effects of self-medication and patient's rights.
4. Food and nutrition, food habits, timing of food, nutrients and their functions,
5. seasonal foods and festivals, preservation of food value during cooking,
6. Indigenous and modern ways to persevere food, shift in food practices and its globalization, practices related to food hygiene,
7. Malnutrition, including obesity, food and waterborne and deficiency diseases and prevention.